SANCTORUM PATRUM

OPUSCULA SELECTA.

XXXIII.

SANCTORUM PATRUM

OPUSCULA SELECTA

AD USUM PRAESERTIM STUDIOSORUM THEOLOGIAE

XXXIII.

EDIDIT ET COMMENTARIIS AUXIT

H. HURTER S. J.,

S. Theol. et Philos. Doctor, ejusdemque s. Theol. in
C. R. Univers. Oenipont. Professor p. o.

Cum Approbatione Celsissimi et Reverendissimi Episcopi Brixinensi
et Facultate Superiorum.

OENIPONTI.
LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.
1876.

M. AURELII CLEMENTIS

PRUDENTII

APOTHEOSIS

ET

COELII SEDULII

CARMEN PASCHALE.

LONDINI
apud David Nutt.

PARISIIS
apud P. Lethielleux.

MEDIOLANI
apud Boniardi-Pogliani.

NEO-EBORACI ET CINCINNATI
Fr. Pustet.

OENIPONTI. TYPIS WAGNERIANIS.

LECTORI.

Varietatis gratia opusculis *de incarnatione Domini* aliquot interserimus poetarum christianorum carmina, quae tamen in iisdem versantur argumentis, de quibus subtiliter disputantes alios jam audivimus patres. Inter poetas autem christianos eminet Prudentius, tanti semper factus, ut operum ejusdem ad a. 1860. potuerit Dressel recensere 63 editiones [1]. Quatuordecim quos composuit hymnos, in Breviarium romanum sunt recepti, et plura ejusdem carmina in diversas Europae linguas versa sunt. Hinc saltem quaedam specimina selecta in hac opusculorum collectione praetermittere non licuit.

Sed licet multum lectitarentur Prudentii poemata, non multum de ipso scimus auctore:

---

1) Dressel *Aurelii Prudentii Clementis quae exstant opera*, proleg. c. 3. Arevalus in doctissimis suis *prolegomenis* ad Prudentii opera c. 5. editiones vel omnium operum vel aliquorum enumerat 72 ad annum 1788.

ea tantum, quae ipse sparsim in suis innuit carminibus. Natus est Aurelius Prudentius Clemens a. 348. in Hispania, sed qua urbe incertum. Tres illum sibi vindicant, Caesaraugusta, Calagurris et Tarracona. Eloquentiae forensi diligentem navavit operam eo successu, ut bis nobilium urbium gesserit praefecturam, imperatoris se insinuaverit in gratiam splendidosque in aula promeruerit gradus: ita enim de se scribit:

Bis legum moderamine
Frenos nobilium reximus urbium,
Jus civile bonis reddidimus, terruimus reos.
Tandem militiae gradu
Evectum pietas principis extulit,
Assumptum propius stare jubens ordine proximo [1]).

Aulae tandem pertaesus anno aetatis 57. seculo valedixit, seque in patriam recepit ac ruri degens sacrae poesi se dedit: cujus vitae mutationis hanc reddit rationem, scopum simul suorum carminum exponens [2]):

Atqui fine sub ultimo
Peccatrix anima stultitiam exuat,
Saltem voce Deum concelebret, si meritis nequit:
Hymnis continuet dies,
Nec nox ulla vacet, quin Dominum canat:
Pugnet contra haereses, catholicam discutiat fidem.
Conculcet sacra gentium:

---

1) In praefat. seu prooemio ad carmina sua v. 16. ss.
2) In Prooemio ad carmina sua v. 34. ss. Hisce versibus potiora sua opera recenset, scil. v. 37. s.

Labem, Roma, tuis inferat idolis,
Carmen martyribus devoveat, laudet apostolos.

Quo anno obierit haud constat. Conjecturis tantum innixi opinantur nonnulli [1]) ejus mortem contigisse inter a. 406—409. Ex ejus carminibus seligimus *Apotheosin*, in qua doctrinam de Trinitate et incarnatione Domini tuetur primum contra patripassianos (a v. 1—177.), qui unam tantum in Deo personam agnoscentes, Patrem passum affirmabant. Deinde c. 2. a v. 178—320. contra Sabellium et unionitas disputat, eos scil. haereticos, qui cum patripassianis quidem consentiebant in neganda personarum Trinitate, sed ab eis dissentiebant, quod non defenderent Patrem esse passum. Tertio capite judaeos, qui Christum non agnoscunt, coarguit a v. 321—551. Quarto capite christianos judaizantes sive homuncionitas refutat,

---

Cathemerinon seu l. hymnorum quotidianorum; v. 39. *Apotheosin;* v. 40. s. *libros duos contra Symmachum*; v. 42. *Peristephanon* (περὶ στεφάνων) seu hymnos, in quibus martyrum laudes concelebrat. Praeter haec opera exstant adhuc alia, ut *Hamartigenia* (ἁμαρτιγένεια) carmen de origine peccatorum; *Psychomachia* seu l. de pugna animae, et *Dyptichon* (Διττοχαῖον) seu enchiridion V. et N. Testamenti.

1) Cf. Cl. Brockhaus, *Aurel. Prudentius Clemens in seiner Bedeutung für die Kirche seiner Zeit* c. 1.

qui Christum hominem tantum esse dicebant a v. 552—781. Quinto capite a v. 782—952. diversum errorem evertit, quod anima sit particula Dei. Sexto capite a v. 953—1062. manichaeos et phantasmaticos oppugnat, quod negarent Christum verum habuisse corpus. In carminis epilogo carnis humanae probat resurrectionem [1].

Plura objiciuntur Prudentio metri peccata sive ex ignorantia sive ex negligentia profecta. Nostrum non est haec accuratius persequi sive ejus valorem pretiumque poeticum ad amussim determinare, quod plures alii cum Arevalo l. c. c. 23. s. praestiterunt. Sufficiet haec Arevali transcribere verba, quibus diligens suum examen n. 214. absolvit: „Inique poësin et latinitatem Prudentii et similium ad regulas seu consuetudinem seculi aurei, quod vocant, exigere volunt (Prudentii censores), cum interea non solum Terentium, quem plurimi Cicero faciebat, sed etiam Plautum, Ennium et alios tueantur, quamvis ea quae Terentius et ceteri in prosodia ausi sunt, longius ab aetate Augusti recedant, quam Prudentii carmina. Denique vix poterit syllaba aliqua in Prudentio deprehendi, quae per

1) Cf. Arevalum in annot. ad initium *apotheosis.*

figuram aliquam poeticam non valeat excusari: quales multas in similibus vocibus adhibuerunt Lucretius, Catullus, Virgilius, Horatius, Ovidius et aequales, quas nonnulli errores esse putant.«

Huic addimus Sedulium, cui tribui solet praenomen Coelii vel Caelii. De hoc vero nil plane certi scimus. Plures opinantur eum fuisse scotum, sed desunt idonea argumenta, quibus haec confirmetur opinio. Alii annum 378., quo Sedulius claruerit, alii a. 381. assignant: Arevalus censet [1]), eum intra annos 424. et 450. sua composuisse opera. Usserius ipsum usque ad a. 494. vel saltem post a. 470. rejicit: alii eum a. 440. aut 450. vixisse tradunt. Disputant quoque utrum fuerit episcopus, quod affirmandum probat Arevalus, sed quo in loco, omnino latere concedit. Ejus carmina magni facta fuisse in Ecclesia, inde liquet, quod eorum non pauca in usum transierint ecclesiasticum et quod Arevalus potuerit ad a. 1773. numerare 41 editiones operum Sedulii. Inter haec primum meret locum Carmen paschale, quod ipse Gelasius in synodo 70 episcoporum (a. 495—96.) cum aliis ss. patrum operibus impense commendat. Constat illud versibus heroicis, atque l. 1.

---

1) In *prolegom.* ad suam edit. c. 1. n. 24.

praecipua quaedam facta V. T. refert. Libris deinde 2—5. vitam, passionem, resurrectionem D. N. J. Christi virgiliana phrasi describit. Praemittit operi praefationem prosaicam ad Macedonium abbatem (de quo nihil aliunde scimus), qua operis suscepti rationem exponit. Eodem Macedonio hortante carmen hoc in *prosam* convertit; sed fatendum est, hanc saepe carmine ipso esse obscuriorem et magis implexam, ac raro admodum verba aliqua addit, ut uberius rem exponat. Hinc ea omissa, cum fere sit superflua, solum carmen edimus. De hujus divisione non una recentiorum veterumque est sententia. Alii enim tres, alii quatuor cum ipso Sedulio [1]) in praefatione ad Macedonium (ni error subsit): recentiores editiones quinque numerant libros.

---

1) Cf. Arevalum annot. 93. ad praefationem, ubi testatur, in codd. esse varias lectiones hujus loci circa librorum numerum; Fessler, *institut. patrol.* t. 2. §. 316. pag. 483. annot. 2.

AURELII PRUDENTII

CLEMENTIS ’ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ.

PRAEFATIO.

Est tria summa Deus, trinum specimen [1]), vigor unus.
Corde Patris genita est Sapientia, Filius ipse est:
Sanctus ab aeterno subsistit Spiritus ore.
Tempore nec senior Pater est, nec numine major:
Nam sapiens retro semper Deus edidit ex se,

---

1) *Trinum specimen*, eo sensu, quo graeci tres characteres subinde ad designandam trinitatem personarum dicunt. Immerito hanc locutionem carpit Hincmarus rhemensis: „*Trinum specimen* catholice non potest dici, ut Augustinus in l. 7 *de Trinitate* dicit, quia non sunt tres species unius essentiae Pater et Filius et Spiritus s.“ Sed neque idem est trinum specimen et tres species, neque quidquam apud Augustinum reperitur, quod huic faveat censurae. Obbarius, qui edidit *Prudentii opera* Tubingae 1845., hos priores versus, quos alii dicunt *primam praefationem*, spurios censet, quem sequitur Fessler *institutionum patrol.* t. 2. § 316. Sed eorum genuinitatem strenue tuetur Dressel, *Prudentii carmina* p. 80. annot.

Per quod semper erat gignenda ad secula, Verbum [1].
Edere sed Verbum Patris est: at cetera Verbi,
Assumptum [2] gestare hominem, reparare peremptum,
Conciliare Patri, dextraque in sede locare.
Spiritus ista Dei complet: Deus ipse fideles
In populos charisma suum diffundere promptus,
Et Patris et Christi virtutem in corpora transfert.

Est vera secta [3]? te, magister, consulo:
  Rectamne servamus fidem?
An viperina non cavemus dogmata
  Et nescientes labimur?
Arctam salutis vix viam discernere est

---

1) *Per quod semper erat* scil. Pater; nam dicitur relative ad Verbum: itaque si Verbum non esset ab aeterno genitum, neque Pater esset aeternus. Hinc mox dicit: *Edere Verbum Patris est.* Cum vero mox subjicit: *at cetera* (edere seu creare esse) *Verbi*, hoc non ita est accipiendum, ac si tam proprium esset Verbi creare, quam Patris gignere, sed tantum per quandam appropriationem conditio seculorum Filio tribuitur.

2) *Assumptum gestare hominem* i. e. singularem naturam humanam. Cf. annot. *opusc.* XXXII, 19.

3) *Est vera secta?* Estne vera haec fidei regula, quam modo tradidi? Plures hisce versibus alterius metri praefigunt titulum: *Alia praefatio.* Carmen est epodon, distrophon, constans senario Jambico, cui additus est dimeter Jambicus.

Inter reflexas semitas.
Tam multa surgunt perfidorum compita [1]),
Tortis polita erroribus,
Obliqua sese conserunt divortia
Hinc inde textis orbitis:
Quasi si quis errans ac vagus sectabitur,
Rectum relinquens tramitem:
Scrobis latentis pronus in foveam ruet,
Quam fodit hostilis manus:
Manus latronum, quae viantes obsidet,
Iter sequentes devium.
Quid non libido mentis humanae struat?
Quid non malorum pruriat?
Statum lacessunt omnipollentis Dei
Calumniosis litibus:
Fidem minutis dissecant ambagibus:
Ut quisque lingua est nequior,
Solvunt ligantque quaestionum vincula
Per syllogismos plectiles.
Vae captiosis sycophantarum strophis!
Vae versipelli astutiae!
Nodos tenaces recta rumpit regula[2])

---

1) *Compita* al. *Competa.* Sunt autem compita loca, ubi multae competunt et concurrunt viae aut semitae. — *Divortia* scil. viarum, ubi via in plures dirimitur.

2) *Recta rumpit regula*, vera fidei professio omnia haereticorum sophismata subvertit.

Infesta dissertantibus.
Idcirco mundi stulta delegit Deus,
Ut concidant sophistica,
Deque imbecillis subjugavit fortia,
Simplex ut esset credere.
Lapis ecce nostro fixus offensaculo est [1],
Impingat in quem vanitas:
Signum caventi, non caventi scandalum:
Hunc sternit, illum dirigit.
Dum plura tentat coecus incerto gradu,
Incurrit id, quod obvium est.
Fax sola fidei est praeferenda gressibus,
Ut recta sint vestigia:
Queis (*al.* quis) in tenebris hostis errantes tamen
Pulsat trahitque et proterit:
Qui sparsa ad ipsum commeantum transitum
Frumenta saevus devorat [2]:
Qui laeta Christi culta fur interpolat,
Addens avenas aemulas:
Quas de veneni lacte in herbam fertilem
Patitur colonus crescere:
Ne forte culmum fibra inanis spiceum
Simul revulsa internecet.

---

1) *Fixus offensaculo est,* in offensaculum, in signum, cui contradicetur. — *Vanitas,* coecitas haereticorum.

2) Respicit hic Christi parabolas Matth. 13, 4. col. 19; 24. ss.

Exspectat ergo, dum dolosa et farrea
Fervens coquat maturitas,
Det ventilabro lecta quaeque ut horreis,
Urat recrementum [1]) focis.
Refert sed ipsa nosse, quae messem necant,
Zizaniorum semina.

Plurima sunt, sed pauca loquar, ne dira relatu
Dogmata catholicam maculent male prodita linguam.
Ille Patrem pellens solio detrudit in arctum
Corporis humani gestamen, nec pavet ipsum
Objectare neci duroque affigere ligno [2]).
Passibilisne Deus? cujus species et imago
Nulli visa unquam? nec enim comprendier illa
Majestas facilis, sensuve, oculisve manuve.
Joannis magni celebris sententia praesto est:
Haud unquam testata Deum potuisse videri [3]).
Ille Pater, quem nulla acies violenta tuendo
Eminus ardentis penetravit acumine visus:

---

1) *Recrementum*, zizania. Jam transit ad recensenda *zizaniorumsemina* seu haereses.

2) *Ille* Sabellius seu verius ejus asseclae (cf. Petavium *de incarn.* l. c. 1.), qui errori de unitate personae in Deo hunc alterum addiderunt, ipsum Patrem esse incarnatum et passum, unde *patripassiani* sunt dicti. Sabellius ipse unionem hypostaticam negaverat.

3) Scil. Joan. 1, 18. *Deum nemo vidit unquam.* — Mox *violenta* i. e. violenter, magno nisu, fortiter.

Qui se forma hominis non induit, et Deitatis
Immensum assumpto non temperat ore modove.
Aut evangelici pietas spernenda libelli [1])
Jam, blaspheme, tibi est: aut nunquam visa beati
Vis intacta Patris, non admiscenda caducis.
Sed tamen et Patris est specimen, quod cernere fas sit,
Humanis aliquando oculis concurrere promptum:
Quod quamvis hebes intuitus speculamine glauco,
Humentique acie potuit nebulosus adire.
Quisque hominum vidisse Deum memoratur, ab ipso
Infusum vidit natum: nam Filius hoc est,
Quod de Patre micans se praestitit inspiciendum
Per species, quas posset homo comprendere visu.
Nam mera majestas est infinita, nec intrat
Obtutus, aliquo nisi se moderamine formet.
Hoc vidit princeps generosi seminis Abram,
Jam tunc dignati terras invisere Christi

1) *Evangelici libelli* i. e. Evangelii. Aut rejicienda est Evangelii auctoritas, si affirmatur, Deum Patrem esse incarnatum et visum, aut ea retenta reprobanda est haec haeresis. Eatenus dici potest Pater visus, quatenus, qui vidit Filium incarnatum, vidit Patrem, cujus ille est character et imago secundum illud: *Philippe, qui videt me, videt et Patrem* (Joan. 14, 9).

Hospes homo, in triplicem Numen radiasse figuram [1]):
Hoc colluctantis brachia Jacob.
Ipse dator legis [2]) divinae accedere coram
Jussus, amicitiae collato qui stetit ore
Cominus, et sacris conjunxit verba loquelis,
Carnis in effigie Christum se cernere sensit.
Sed majora petens, animum per vota tetendit
Inconcessa homini, plus quam mortale laborans,
Ipsum quantus erat sine corpore visere Christum.
Denique post multi sermonis mutua, postque
Conspectum praesentis heri et consortia longa,
Quaeso, ait, ut liceat te nunc, Deus optime, nosse.
Respondit Dominus: Mea, non me, cernere justis
Posteriora dabo; quid apertius, absque aliena,
Quam sumat, facie [3]), Verbum non posse videri?

---

1) Jam agit de apparitionibus Filii in V. T. Apparuerunt Abramo tres viri Gen. 18, 1. ss., ut personarum trinitas significaretur: *numen* i. e. Deus *radiavit*, se manifestavit, *in triplicem figuram*, per tres illos viros, qui figura erant, repraesentabantur tres personae divinae. *Hoc colluctantis tractarunt brachia Jacob* cum scil. colluctavit cum angelo Gen. 32, 24. ss., qui a pluribus putatur fuisse Dei Filius.

2) *Ipse lator legis*, Moyses; *amicitiae collato qui stetit ore*, qui facie ad faciem locutus est, Ex. 33, 11. *Cominus*, juxta. Respicit dein illam Moysis petitionem: *Ostende mihi gloriam tuam* v. 18. cum Domini responso ibid. v. 19. ss.

3) *Facie.* Quid apertius, Verbum a mortalibus

Posse tamen, cum malit idem, nunquam Patre viso
Terrenis oculis, habitu se ostendere nostro.
Saepe et in angelicas vel mortales memoratum est
Induci species, queat ut sub imagine cerni.
Hoc Verbum est, quod vibratum Patris ore benigno[1]
Sumpsit virgineo fragilem de corpore formam.
Inde figura hominis nondum sub carne, Moysi
Objecta, effigiem nostri signaverat oris,
Quod quandoque Deus Verbi virtute[2] coactum
Sumturus corpus, faciem referebat eandem.
Sed tamen et sentam visa est excita cremare
Flama rubum. Deus in spinis volitabat acutis,
Vulnificasque comas innoxius ignis agebat:
Esset ut exemplo Deus illapsurus in artus
Spiniferos, sudibus quos texunt crimina densis,
Et peccata malis hirsuta doloribus implent.
Inculto nam stirpe frutex vitiosus iniquis

---

videri non posse, nisi nostram assumat formam et speciem? Nunquam tamen Pater apparuit in specie humana in V. T.

1) *Vibratum Patris ore benigno*, emissum, secundum illud Eccli. 24, 5. *Ego ex ore Altissimi prodivi.*

2) *Verbi virtute. Verbi* nomine forte designat hic Spiritum s., cui speciali ratione adscribitur Filii incarnatio. Respicit dein apparitionem in rubo ardenti Ex. 3, 1. ss. *Sentam* spinis plenam.

Luxuriam virgis inhonesto effundere succo
Coeperat, et nodos per acumina crebra ligabat.
Cernere erat steriles subito splendescere frondes,
Accensisque citum foliis magno impete,[1] late
Collucere Deum, nec spinea laedere texta,
Lambere sanguineos fructus et poma cruenta,
Stringere mortiferi vitalia germina ligni.
Quandoquidem tristes purgantur sanguine culpae,
Quem contorta rubus[2] densis cruciatibus edit.
Ergo nihil visum, nisi quod sub carne videndum,
Lumen, imago Dei, Verbum Deus, et Deus ignis,
Qui sentum nostri peccamen corporis implet[3].
Nam lucis Genitor, Verbi sator, auctor et ignis
Creditur extra oculos, ut Apostolus edocet auctor:
Qui negat intuitu fontem Deitatis adiri.

---

1) *Impete*, impetu; *cruenta*, rubicunda.

2) *Contorta rubus*, Christi corpus, cujus illa rubus typus erat.

3) *Qui sentum nostri peccamen corporis implet*, scil. Verbum, quod repraesentabatur igne illo, assumit corpus in similitudinem carnis peccati. — *Auctor et ignis*, secundum aliquos ignis nomine designatur Spiritus sanctus, et Pater vocatur ejus auctor i. e. principium; secundum alios iterum designatur Verbum, quod et antea dictum est ignis. *Extra oculos*, invisibilis, lucem inhabitat inaccessibilem teste Paulo 1. Tim. 6, 16; et a nemine unquam visus est, ut scribit Joan. 1, 18.

Credite, nemo Deum vidit, mihi credite, nemo.
Visibilis de fonte Deus, non ipse Deus fons
Visibilis: cerni potis est, qui nascitur: at non
Innatus cerni potis est; latet os Patris illud,
Unde Deus[1]): qui visibilem se praestitit olim,
Tale aliquid formans in sese, quale secuta est
Passio, quae corpus sibi vindicat: ardua nam vis[2])
Est impassibilis: quoniam natura superni
Ignis ad horrificas nescit descendere poenas,
Nec capit humanis angoribus excruciari:
Pura, serena, micans, liquido praelibera motu[3]),
Subdita nec cuiquam, dominatrix utpote rerum:
Cui non principium de tempore, sed super omne
Tempus et ante diem majestas cum Patre summo,
Imo animus Patris, et ratio, et via consiliorum,
Quae non facta manu, nec voce creata jubentis,
Protulit imperium patrio ructata profundo.
Hanc igitur non flagra secant, non sputa salivis

---

1) *Unde Deus* scil. Filius prodiit, processit. *Tale aliquid formans*, efformans sibi speciem visibilem, quae esset adumbratio corporis quondam assumendi atque passibilis.

2) *Ardua vis*, ipsa vis, natura divinitatis impassibilis. *Nec capit*, non potest, incapax est.

3) *Liquido praelibera motu* motu spirituali, puro, liberrime mobilis. *Ante diem*, ante initium temporis, in principio Joan. 1, 1.

Adspergunt, alapis non vexat palma relisis:
Nec perfossa cruci clavorum vulnera figunt.
His affecta caro est hominis, quem femina praegnans
Enixa est sub lege uteri, sine lege mariti.
Ille famem patitur, fel potat, et haurit acetum:
Ille pavet mortis faciem: tremit ille dolorem.
Dicite sacrilegi doctores, qui Patre summo
Desertum jacuisse thronum contenditis, illo
Tempore, quo fragiles Deus est illapsus in artus:
Ergo Pater passus? quid non malus audeat error?
Ille puellari conceptus sanguine crevit?
Ipse verecundae distendit virginis alvum,
Et jam falsiloqua est divini pagina libri,
Quae Verbum in carnis loquitur fluxisse figuram?
At non, qui Verbi Pater est, caro factus habetur.
Fige gradum, Scriptura, tuum, nil mobile, et anceps
Affirmasse decet. Pater est, quem cernere nulli
Est licitum: Pater est, qui nunquam visus in orbe est,
Nec mundana inter radiavit lumina coram.
Verbum conspicuum misit, missumque recepit,
Cum voluit: Verbo praestrinxit [1]) viscera purae
Virginis, et Verbo struxit puerilia membra.

---

1) *Praestrinxit*, praeoccupavit, implevit.

Ipse quidem in terris, virtute et numine praesens
Semper adest quocunque loci, nec pars vacat ulla
Majestate Patris, nusquam est genitor Deus absens:
Per Verbum sed semper adest, atque inde Philippo
Christus ait: Tanto tecum jam tempore versor,
Et Patrem te nosse negas, quem perspicis in me?
Est invisibilis donum Patris, edere Natum
Visibilem: per quem valeat Pater ipse videri:
Nec solis sanctorum oculis, sed lumine cassis,
Coecorum coecos loquor [1]): atra socordia quorum
Corde tenebroso verum perpendere nescit.
Quem si perspicuum mortalibus inficiaris,
Fare age, quem videat Babylonis ab arce tyrannus
Innocuas inter flammas procul exspatiantem,
Calcantem rapidos inadustis fratribus ignes?
Nempe ait, o proceres, tres vasta incendia anhelis
Accepere viros fornacibus: additus unus
Ecce vaporiferos ridens intersecat ignes.
Filius ille Dei est: fateorque et victus adoro.
Irrisas removete faces, taedasque tepentes

---

1) *Coecorum coecos loquor.* Non solum sancti, sed et infideles potuerunt videre Filium, ut Nabuchodonosor, secundum ea, quae legimus Dan. 3. 92.

Subtrahite: en friget succensi sulphuris ardor.
Filius, haud dubium est, agit haec miracula rerum:
Quem video, Deus ipse, Dei certissima proles.
Imperat immensis ardoribus, et domat iras,
Insultans famulante rogo, piceosque furores
Comprimit, et rabiem flammarum algescere cogit:
Barbaricos calida aura sinus [1]) non tangere jussa
Praeterit, et tenues stridens transcurrit amictus.
Ipse per Assyrias vetitus vapor ire tiaras,
Ne coma fusa humeris fumo obsordescat amaro.
Haec ait, et varios jubet obmutescere cantus:
Organa, sambucas, citharas, calamosque tubasque,
Stulta superstitio tacuit: vox festa quievit,
Quae male conspicuae celebrabat imaginis aurum.
Carmina sanctorum resonant jam sola virorum,
Concentu triplici Regem laudantia coeli.
Qui mare, qui terras, qui lucida sidera fecit,
Ignibus et mediis securos texit alumnos [2]):
Semper in auxilium Sermo Patris omnipotentis

---

1) *Barbaricos . . . sinus* vestes sinuosas, pallia aut aliud vestis genus, quod barbarorum more factum fuerit, quoque tres pueri illi in captivitate babylonica degentes fuerint induti.

2) *Texit alumnos* i. e. tres pueros in fornacem immissos.

Descendit, servando homini: mortalia semper
Admiscenda sibi proprio curavit amore,
Ut socianda caro Dominoque implenda perenni,
Degenerem vitam, quam tunc animalis agebat,
Exemplo mutaret heri, similesque per artus
Cernere consortem terreni assuesceret oris,
Participemque suum visu velut obside nosse,
Et consanguineo paulatim accedere Christo.
Ergo animalis homo quondam, nunc Spiritus illum
Transtulit ad superi naturam seminis, ipsum
Infundendo Deum mortalia vivificantem.
Nunc nova materies, solidata intercute [1]) flatu:
Materies, sed nostra tamen, de virgine tracta,
Exuit antiquae corrupta exordia vitae,
Immortale bonum proprio spiramine [2]) sumens.
Filius ille hominis, sed Filius ille Tonantis,
Jam solus vultum Patris adspicit, et videt ipsum.
Nemo Patrem novit nisi Filius, et cui monstrat
Filius, et nostri mediator et Omnipotentis.
Denique concludam brevis ut compendia summae:
Non Pater in carnem descendit, sed Patris arcem

---

1) *Intercute,* interiori virtute solidata.
2) *Proprio spiramine,* virtute spiritus divini, divinitatis, quam in se gestabat.

Sumpta caro adscendit: Natus per utrumque cucurrit [1]).
Cede profanator Christi, jam cede Sabelli,
Depositorque Patris Natique insane negator.
Nonne Patrem violas, dum Natum scire recusas?
Quandoquidem non est genitor, nisi filius exstet:
Nec vocitare patrem potis es, quem germine fraudas.
Sed fortasse velis patriae pietatis honore
Despoliare Deum, contentus nomine nudo,
Quod Deus est, adimasque decus Patris et generis vim [2]).
Ecquis in idolio recubans, inter sacra mille,
Ridiculosque deos venerans sale, cespite, thure,
Non putat esse Deum summum et super omnia solum?

---

1) *Per utrumque cucurrit*, descendit et ascendit, in coelis et in terris conversatus est. — *Profanator*, qui blasphemus est in Christum, utpote veram de ipso fidem corrumpens. — *Depositor*, negator, qui enim personarum divinarum pluralitatem negat, nullum veri nominis Patrem Deum agnoscere potest, ut mox explicat. Inscribitur haec sectio in codd. *contra unionitas*, qui unam tantum personam in Patre, Filio et Spiritu s. adstruebant. Non sunt hi alii a sabellianis.

2) *Generis vim* scil. generationis vim et Filii proprietatem. — *Cespite*. Cespes est terra avulsa cum herba, unde fiebant altaria.

Quamvis Saturnis, Junonibus et Cytheraeis [1],
Portentisque aliis fumantes consecret aras:
Attamen in coelum quoties suspexit, in uno
Constituit jus omne Deo [2]: cui serviat ingens
Virtutum ratio variis instructa ministris.
Quae gens tam stolida est animis, tam barbara linguis:
Quaeve superstitio tam sordida, quae caniformem,
Latrantemque throno coeli praeponat Anubem [3].
Nemo Cloacinae, aut Eponae super astra deabus
Dat solium, quamvis olidam persolvat acerram,
Sacrilegisque molam manibus rimetur et exta.
Consule barbati deliramenta Platonis,

---

1) *Cytheraeis.* Cytheraea dicebatur *Venus*, nam in Cytheris insula ea admodum colebatur.

2) Est hoc illud testimonium animae naturaliter christianae, de quo passim patres, in primis Tertullianus in suo l. *de testimonio animae* et *Apologetici* (*opusc.* t. XIX) c. 17. Anima scil. humana sive rerum universitatem admirans, sive in angustiis constituta, unum tantum supremum numen invocat; quae unitatis professio veluti naturae rationalis vox haberi debet.

3) *Anubem.* Anubis idolum erat aegyptiorum caput canis habens. *Cloacinae*, deae cloacarum; *Eponae* (al. legunt *Hippo*) deae mulionum. *Olidam acerram*, thus olens. *Molam*, sacrificii genus ex farre et sale; *exta*, viscera.

Consule et hircosus cynicus [1]) quod (*al.* quos) somniat, et quos
Texit Aristoteles torta vertigine nervos.
Hos omnes, quamvis anceps labyrinthus et error
Circumflexus agat, quamvis promittere et ipsi
Gallinam soleant, aut gallum, clinicus ut se
Dignetur praestare deus [2]) morientibus aequum:
Cum ventum tamen ad normam rationis et artis
Turbidulos sensus, et litigiosa fragosis
Argumenta modis [3]) concludunt Numen in unum:
Cujus ad arbitrium sphera mobilis atque rotunda
Volvatur, serventque suos vaga sidera cursus.

---

1) *Hircosus cynicus.* Cynici *hircosi* dicebantur, quia obsceni maleque olentes, nam etiam *cynici* ob caninam obscenitatem vocabantur, vel ob effrenatam obloquendi et quasi latrandi licentiam.

2) *Clinicus . . , Deus*, Aesculapius artis medendi et hinc aegrotorum deus.

3) *Argumenta litigiosa*, quae in suis adhibent litibus seu disputationibus, modis *fragosis* huc demum deducunt, ut unum esse Deum inferant. Nam, ut mox dicit, rationalis natura, sana ratio non permittit, ut quoddam supremum idque unum negetur numen secundum illa Minucii Felicis in *Octavio* c. 17. verba: „Quid enim potest esse tam apertum, tam confessum, tamque perspicuum, cum oculos in coelum sustuleris, et quae sunt infra circaque lustraveris, quam esse aliquod numen praestantissimae mentis, quo omnis natura inspiretur, moveatur, alatur, gubernetur?“

Non recipit natura hominis, modo quadrupes ille
Non sit, et erecto spectet coelestia vultu:
Non recipit, neget ut regimen pollere supremum.
Istud et ipse Numae tacitus sibi sensit haruspex [1],
Semifer et Cottus (*al.* scotus) sentit cane milite pejor.
Sed nos, qui Dominum libris et corpore jam bis
Vidimus, ante fide, mox carne et sanguine coram,
Quique voluminibus vatum, cruce teste [2] probatis,
Rimantes digitos costarum in vulnera cruda
Mersimus, et manuum visu dubitante lacunas
Scrutati, aeternum Regem cognovimus Jesum,
Abjurare Deo titulum nomenque paternum
Credimus esse nefas: qui Regem protulit ex se:
Non regem populi parthorum, aut romulidarum:
Sed Regem summae et mediae rationis et imae [3]

1) *Haruspex.* Numa Romae sacra, deorum cultum instituit, hinc vocatur *haruspex. Semifer et Cottus* gens fera et barbara in Galliis habitans. *Cane milite*, molosso, castrensi, qui cum vesci soleat carnibus occisorum in bello, crudelis est et ferox.

2) *Cruce teste.* Passio et crux Christi sunt argumentum veritatis s. Scripturae, speciatim vaticiniorum, cum fuerint praedicta, et prout praedicta sunt, contigerint. Respicit dein, apparitionem Christi redivivi Thomae ap. factam Joan. 20, 24. ss.

3) *Et imae*, coelestium, terrestrium et infernorum.

Atque ideo rerum Dominum et super omnia Regem.
Carnis habet medium[1]), summum Patris et Stygis imum.
Defluit his gradibus, rursusque revolvitur in se.
Est Deus, est et homo: fit mortuus, et Deus idem est.
Omnia percurrit naturae munia pronae[2]),
Ut rursum Patris in gremium replicata reportet
Mortua quae fuerant: ipsos quoque subvehat artus.
Haec fore cum veterum cecinissent organa vatum:
Nos oculis, manibus, congressu, voce, loquela
Experti, heroum tandem intelleximus orsa
Priscorum, et viso patefacta oracula Christo.

---

1) *Carnis habet medium*, particeps est naturae humanae, quae est media inter angelicam et materialem; habet *summum Patris*, per identitatem naturae; et *Stygis imum* descendens ad inferos. *Defluit his gradibus*, descendit de coelis in terram, de terra ad inferos, *rursusque revolvitur in se*, ascendens de inferis in terram, de terra in coelum, ubi sedet ad dexteram Patris.

2) *Naturae munia*, omnes naturae humanae in se suscepit conditiones. *Replicata*, restaurata; *artus* membra Ecclesiae, quae est ejus corpus. Vel forte haec tantum de corpore ipsius Christi sunt intelligenda, quod Verbum a mortuis suscitatum ad dexteram Patris collocavit. *Orsa* dicta, verba.

Haec est nostra salus, hinc vivimus, hinc animamur,
Hoc sequimur, nunquam detracto nomine Nati
Appellare Patrem: Patris et sine nomine nunqnam.
Natum nosse Deum: nunquam nisi sanctus et unus
Spiritus intersit, Natumque Patremque vocare.
Si tamen haec constare tria, ut ne separe ductu [1]
Tres faciam: tribus his subsistat, sed Deus unus.
Nec Pater ipse autem, qui Filius: ut, quia Natum
Scimus ab Innato, vere Pater et sata vere
Sit soboles: nec sit Genitor sibi Filius ipse.
Sive Pater natus fuerit, sive ipse repente.
Perquam ridiculum est et futile, natus ut ex se
Nascendi nova materies, ac se Deus ultro
Ediderit, natumque sibi se fecerit ipsum.
Nil falsum, aut mendax divina vocabula fingunt.
Qui Pater est, gignendo Pater: tum Filius ex hoc
Filius, auctore ut genitus quod sit Patre summo:
Summus et ipse tamen: nec enim minor, aut Patre dispar.

---

1) *Separe ductu*, separando personas divinas ab invicem *tres faciam* substantias vel deos. *Separ* dicitur sicut compar, dispar.

Unde in utroque operis forma indiscreta [1]), nisi omnem
Vim majestatis patriae generosus haberet
Filius, idque Deus genitor, quod Filius, esset?
Pergunt ulterius scrutantes, quid sit id ipsum
Gignere, si fas est humanos tendere sensus
Usque ad secretum, quod tempora cuncta diesque
Praevenit antiquos, et principium super ipsum
Eminet et, quodcunque potest homo quaerere, transit.
Cum sit difficilis via noscere principiorum
Semina, cui dabitur mortale exquirere, quidnam
Ultra principium Deus egerit? aut quo pacto
Ediderit Verbum, quod principio caret omni?
Hoc solum scimus, quod traditur, esse Deum, quem
Non genitus Genitor generaverit, unus et unum [2]),
Integer integrum, non coeptum, sed tamen ortum.
Et comperpetuum retro Patri, sed Patre natum.
Sed nec decisus Pater est, ut pars Patris esset
Filius: extendens nec se substantia tractim

---

1) *Forma indiscreta.* Quomodo posset in Filio eadem esse cum Patre operatio (Joan. 5, 19.), nisi in utroque esset eadem virtus ac proinde eadem natura?

2) *Unus et unum*, unus Pater, qui unum generavit Filium. Bene mox dogma catholicum de gene-

Produxit, minuitve aliquid de Numine pleno,
Dum mutata novum procudit portio natum [1]).
Non convertilis, nec demutabilis unquam
Est Deus, aut gignendo aliquid sibi detrahit: atqui
Totus et ex toto Deus est, de lumine lumen.
Quando autem lumen sine lumine? quando refulgens
Lux fulgore caret? quando est ut proditus ignis
Ignem diminuat? quando Pater et Deus et lux
Non lucis Deus et Pater est? qui, si Pater olim
Non fuit, et serum genuit post tempora Natum,
Fit novus, inque novum jus [2]) proficit. Absit, ut unquam
Plenus proficiat, qui non eget incremento.
Et Deus et genitor, lumenque et gloria semper
Ille fuit: nec post sibi contulit, ut Pater esset.
Sic fit, ut aeternum credamus cum Patre Christum,
Illo auctore satum, cui nullus praefuit auctor.

---

ratione aeterna Filii exponit, unde etiam a Petavio laudatur.

1) *Natum.* Negat Filium natum esse per communicationem portionis, partis divinitatis, quod etiam citra divinae naturae mutationem fieri non potuisset.

2) *Jn novum jus*, novam dignitatem, proinde perfectionem.

Haec tu si dubitas nati mysteria Christi,
Perdite, catholica non es de plebe: sed unus
De grege thurifero [1]), venerator Deucalionum,
Devotus cippo, ficulni et stipitis unctor.
Quin potius scrutare Dei signacula in ipso
Fonte vetustatis, percurre et scrinia primi
Scriptoris: quem non bardus pater, aut avus augur,
Fabula nec veteris famae, nec garrula nutrix,
Nec sago [2]) clangore loquax et stridula cornix
Rem docuere Dei: sed coram proditus ipse,
Ipse Deus trepidum mortalem mitis amico
Imbuit alloquio seque ac sua summa retexit.
Nimirum meminit scriptor doctissimus, illo
Orbis principio non solum, nec sine Christo
Informasse Patrem facturae plasma novellae.
Fecit, ait, condens hominem Deus, et dedit olli
Ora Dei [3]). Quid nam est aliud, quam dicere, solus
Non erat, atque Deo Deus assistebat agenti,

---

1) *De grege thurifero*, de numero idololatrarum. *Deucalionum*, idolorum; *cippo*, idolorum trunco. *Dei signacula*, s. Scripturas.

2) *Sago*, praescio, magico.

3) *Ora Dei*, imaginem Dei. Fecit Deus hominem ad imaginem Dei: imago Dei autem est Filius. Infert nimirum Prudentius ex historia creationis hominis, plures in Deo esse personas divinas.

Cum Dominus faceret Domini sub imagine plasma?
Christus forma Patris, nos Christi forma et imago.
Condimur in faciem Domini bonitate paterna,
Venturo in nostram faciem post saecula Christo.
Possum multa sacris exempla excerpere libris,
Ni refugis, quae te doceant, non in Patre solo
Vim majestatis positam, sed cum Patre Christum
Esse Deum: velut ille ait genealogus idem:
A Domino Dominus flammas pluit in Sodomitas [1].
Quis Dominus? de quo Domino? si solus ab arce
Siderea spectat Pater, aut ardescit in iras?
Filius armatam Domini Patris ignibus iram
Spargebat Dominus, sunt unum fulmen utraque.
Haec si judaicos sic intellecta rigassent
Auditus, stupidas ut possent tangere fibras:
Audissent Dominum virtutum, qui pereuntes
Venerat, ut servaret oves: sed ab auribus omnis
Fluxerat ornatus, caput et jam coctile Baal

---

1) Respicit verba Gen. 19, 24.: *Igitur Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem a Domino de coelo.* Sunt *unum fulmen utraque*, scil. ignis a Patre et ignis a Filio immissus fuerunt una poena, unum fulmen, quia eadem utriusque. *Utraque.* Licet in hac voce *a* esset breve, tamen ratione *accentus* propter adjectam particulam *que* protrahitur. Cf. Arevalus in *prolegomenis* n. 219.

Finxerat, auriculasque suo spoliarat honore.
Dux populi peccantis adest de monte corusci
Luminis alloquioque Dei, tabulasque tremendo
Incisas digito coeca ad tentoria [1]) defert.
Sed cadit in faciem plebs non visura profundae
Legis in effigie scriptum per enigmata Christum.
Infelix, quae luce oculos praestricta paventes
Texerit, et presso faciem velarit amictu.
At nos rejecto Christum velamine coram
Cernimus, atque Deum vultu speculamur aperto:
Nec sub lege gravi depressa fronte jacemus:
Sed legis radium sublimi agnoscimus ore.
Heu frondosa prius ramis felicibus arbos!
Pinguibus heu quondam radix oleagina baccis!
Ecce tibi inserto revirescit nunc oleastro [2])

---

1) *Coeca ad tentoria*, ad incredulos judaeos, qui in lege Moysis non agnoverunt Christum propter velamen cordibus eorum propria malitia inductum (Cf. 2. Cor. 3, 13. ss.), quod significatum fuit facto, quod probabiliter contigit, ut scil. videntes Moysis splendorem perterriti et mente confusi, ipsi quoque faciem velarint.

2) Haec comparatio expressa est Rom. 11, 17. et ita a Prospero in carmine *de ingratis* (*opusc.* XXIV):

Tu vero, o nova gens, veteris quae stirpe oleastri
Velleris, et sacrae ramis inolescis olivae.

Truncus, et externi vestitur cortice libri [1]).
Jam miserere tui: non se silvestris olivi
Surculus exsultans alieno stipite jactat:
Sed monet, ut generis proprii memor unguine amaro
Contristare comas desuescas, stirpe nec imo
Invideas, missis in celsa cacumina virgis.
Blasphemas Dominum, gens ingratissima, Christum.
Pascha tuum dic, dic cujus de sanguine festum
Tam sollemne tibi est? quis tandem caeditur agnus
Anniculus? sacer ille tibi redeuntibus annis:
Sed sacer in pecude stultum [2]) est, sic credere sacrum,
Sanguine balantis summos contingere postes,

1) *Externi vestitur cortice libri:* gens christiana velut oleaster *olivae* i. e. gentis judaicae vestit se *viriditate librorum,* qui synagogae primum concrediti fuere: atque hoc ipso monet et excitat judaeos, ut generis proprii memores resipiscant, neve oculis iniquis christianos aspiciant.

2) Alii malunt legere: *Sed sacer in pecude est, stultum si credere sacrum.* Sensus vero videtur esse: Agnus paschalis per se non est sacer, sed ille, qui hoc agno, pecude, erat praefiguratus. Stultum enim foret credere, aliquid sacrum esse, sanguine agni irrationalis linere postes. Reprehendit dein judaeos, quod defecerint a pristino ritu celebrandi pascha, lascivirent choris et similaginem adhiberent pro pane azymo, qui ad gustum non debebat esse suavis, cum ad corporis afflictationem deserviret.

Lascivire choris, similaginis azymon esse,
Cum fermentati turgescant crimine mores.
Non sapis, imprudens nostrum te effingere Pascha?
Legis et antiquae praeductis pingere sulcis [1])
Omne sacramentum, retinet quod passio vera:
Passio, quae nostram defendit sanguine frontem,
Corporeamque domum signato collinit ore?
Hanc fugit exclusis aegyptia plaga flagellis,
Haec regis Pharii regnum ferale resolvit,
Deque potestatis mundanae grandine densa
Eripit Abraham cum stirpe et gente fideli.
Abrahae genus est verum: cui sanguis in ore
Creditus [2]) inscriptusque rubet: cui visus in orbe,
Haud dubitante fide, Deus est, Deus ex Patre verus.
Ille Deum videt, visum mox credidit: at tu

---

1) *Praeductis sulcis*, ritus veteris legis sua typica repraesentatione adumbrant mysteria, quae *retinet passio vera* scil. novum Testamentum. *Hanc fugit* etc. Sensus videtur esse: Domum, cujus postes litae erant sanguine, qui typus erat sanguinis Christi, pertransiit angelus adeo, ut exciperetur a plaga decima, qua aegyptii percutiebantur, scil. a morte primogenitorum.

2) *Creditus*, commendatus: forte, bibendus traditur. Videtur hic Prudentius respicere eucharistiam, in qua adimpletur typus agni paschalis.

Posteritas carnis, carnaliter omnia cernens,
Carnis opus sub lege geris, quam spiritus implet
Interior: nec enim coelo lex carnea fluxit,
Quam tu carne colis: sed Christo feta [1]) meamque
Spem paritura utero; quam spem? nisi Numinis almum
Lumen et adventum Domini, quem viderat Abrae
Prima fides, nostrisque pater promiserat olim
Perspiciendum oculis, et legis voce probandum:
Nec solum legis: nam quae jam littera Christum
Non habet, aut quae non scriptorum armaria [2]) Christi
Laude referta novis celebrant miracula libris?
Hebraeus pangit stylus, attica copia pangit,
Pangit et Ausoniae [3]) facundia tertia linguae.
Pilatus jubet ignorans: I, scriba, tripictis
Digere versiculis, quae sit suffixa potestas.
Fronte crucis titulus sit triplex, triplice lingua.
Agnoscat Judaea legens, et Graecia norit,
Et venerata Deum percenseat aurea Roma.

---

1) *Christo feta*, gravida, mysteriis Christi plena.
2) *Armaria*, volumina.
3) *Ausoniae*, Italiae, latinae linguae; *tripictis*, tripliciter conscriptis; *quae sit suffixa potestas*, quis quantusque in cruce pendeat.

Quidquid in aere cavo reboans tuba curva remugit,
Quidquid ab arcano vomit ingens [1]) spiritus haustu,
Quidquid casta chelys, quidquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Aemula pastorum quod reddunt vocibus antra,
Christum concelebrat, Christum sonat, omnia Christum
Muta etiam, fidibus [2]) sanctis animata, loquuntur.
O nomen praedulce mihi, lux, et decus, et spes,
Praesidiumque meum, requies o certa laborum,
Blandus in ore sapor, fragrans odor, irriguus fons,
Castus amor, pulcra species, sincera voluptas!
Si gens surda negat, sibi tot praeconia de te,
Tam multas rerum voces elementaque tantae
Nuncia laetitiae, stolidas intrare per aures:
Audiat insanum bacchantis energima [3]) monstri,
Quod rabidus clamat capta inter viscera daemon,

1) *Ab arcano vomit*, a pulmone profert. *Chelys* instrumenti musici genus, lyra vel cithara: dicitur autem *casta*, quia cum ea virginum laudes canebantur. *Antra*, quae scil. repercutiunt vocem, seu faciunt, ut graeci dicunt, *echo*.

2) *Fidibus*, sonis.

3) *Energima*, operationem, effectum. De daemone

Et credat miseranda suis. Torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest: agitant miserum tot verbera linguae,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.
Intonat antistes Domini: fuge, callide serpens,
Exue te membris, et spiras solve latentes.
Mancipium Christi, fur corruptissime, vexas.
Desine, Christus adest, humani corporis ultor:
Non licet ut spolium rapias, cui Christus inhaesit.
Pulsus abi, ventose liquor [1]): Christus jubet, exi.
Has inter voces medias Cyllenius ardens
Ejulat, et notos suspirat Juppiter ignes.
Ecce gerasenos legio irruit effera porcos,

---

vel invito veritatis teste jam multa patrum testimonia hisce in opusculis audivimus. Cf. in primis dissertatio de hoc argumento *opusc.* t. I. et annotatio *opusc.* XI. 128. ss.

1) *Ventose liquor.* Daemonem propter substantiam spiritualem poetica licentia substantiam aeream vocat, quia haec admodum subtilis et agilis est. Cf. quae erudite disserit ad excusandum Prudentium Arevalus in proleg. c. 15. *Cyllenius*, Mercurius a monte Cylleno. *Notos suspirat ignes* i. e. daemones audito Christi nomine ita cruciantur et uruntur, ut *omnino* malint ignem pati inferni; hinc praecipites relinquunt eo audito obsessorum corpora. Respicit dein factum, quod narratur Matth. 8, 28. ss. *Sub rupe busti,* habitabant enim illi duo, quorum fit ibi mentio, in monumentis, in sepulchris.

Et post multiplices busti sub rupe catenas,
Poenarum gemitus longis grunnitibus edit.
Clamarat, sed ab ore hominis: Cognoscimus Jesu
Nate Deo, nate sceptris et germine David,
Qui sis, quid venias, qua nos virtute repellas
Novimus, adventusque tui terrore jacemus.
Haec, Judaea, tuas vox non pervenit ad aures?
Pervenit: mentem sed non penetravit egenam
Lucis, et a primis foribus disclusa refugit.
Audiit adventum Domini, quem solis [1]) Iberi
Vesper habet, roseus et quem novus excipit rotus.
Laxavit scythicas, verbo penetrante, pruinas
Vox evangelica, Hyrcanas quoque fervida brumas
Solvit, et exutus glacie, jam mollior amnis,
Caucasea de cote fluat Rhodopejus Hebrus [2]).
Mansuevere Getae, feritasque cruenta Geloni
Lacte mero sitiens exsanguia pocula miscet,
Libatura sacros Christi de sanguine potus.
Novit et Atlantis pridem plaga perfida Mauri,
Dedere crinitos ad Christi altaria Reges.

---

1) *Solis iberi*, hispani, proinde oriens et ocidens. *Brumas*, hyemem.

2) *Rhodopejus Hebrus*, Hebrus fluvius, qui e monte Rhodope oritur. — *Geloni*, gens Scythiae, qui antea crudeles, sanguinem sitientes, lac equinum bibere solent.

Ex quo mortalem praestrinxit [1]) Spiritus alvum,
Spiritus ille Dei, Deus et se corpore matris
Induit, atque hominem de virginitate creavit,
Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra.
Non tripodas cortina tegit, non spumat anhelus
Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.
Perdidit insanos mendax Dodona [2]) vapores,
Mortua jam mutae lugent oracula Cumae,
Nec responsa refert Libycis in syrtibus Ammon:
Ipsa suis Christum capitolia Romula moerent,
Principibus lucere Deum, destructaque templa
Imperio cecidisse ducum; jam purpura supplex
Sternitur Aeneadae rectoris ad atria Christi,
Vexillumque crucis summus dominator adorat.
Principibus tamen e cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini, ductor fortissimus armis [3]),

---

1) *Praestrinxit*, praeoccupavit ex eo carnem assumendo. Ex quo Christus natus est, cessarunt delphica oracula.

2) *Dodona* scil. dodonaeum quod in dodonaea Epiri silva quercus et his insidentes columbae reddebant. Recenset hic Prudentins celebriora veterum oracula. *Ammon*, Juppiter in africanis arenis. *Aeneadae*, romani, quod romani de Aenea sint orti.

3) Sermo est hic de Juliano apostata. *Conditor et legum. Marcellinus* refert, Julianum jura in me-

Conditor et legum, celeberrimus ore manuque,
Consultor patriae: sed non consultor habendae
Relligionis, amans tercentum milia divum.
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus Urbi,
Augustum caput ante pedes curvare Minervae,
Fictilis et soleas Junonis lambere, plantis
Herculis advolvi: genua incerare [1]) Dianae:
Quin et Apollineo frontem submittere gypso,
Aut Pollucis equum suffire ardentibus extis.
Forte litans Hecaten placabat sanguine multo:
Pontificum festis ferienda securibus illic
Agmina vaccarum steterant, vitulasque revincta
Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.
Jamque insertato reserabat viscera cultro
Vittatus de more senex, manibusque cruentis

---

lius correxisse; *celeberrimus ore* i. e. eloquio potens, facundus. *Divum*, deorum. *Urbi* al. *orbi*. Forte idcirco dicitur perfidus non Urbi, quod Roma tamdiu dedita esset deorum cultui: vel forte eodem sensu, quo ante dicitur *consultor patriae*, quia imperii romani gloriam et potentiam promovere satagebat.

1) *Incerare*. Consuetudo ethnicis fuit ungendi oleo aut cera statuas deorum. Alii legunt, *incurvare*. *Gypso*, simulacro, idolo. *Polucis equum*, qui domitor credebatur equorum. *Hecaten*, quae erat dea magiae. *Torta cupressus*. Victimae solebant plerumque coronari cupresso. *Insertato*, inserto, immisso.

Tractabat trepidas letali frigore fibras,
Postremosque animae pulsus in corde tepenti
Callidus interpres numeris et fine notabat,
Cum subito exclamat media inter sacra sacerdos
Pallidus: En quid ago? majus, rex optime, majus,
Nescio quod Numen nostris intervenit aris
Quam sufferre queant spumantia cymbia [1]) lacte,
Caesarum sanguis pecudum, verbena, coronae.
Accitas video longe dispergier umbras:
Territa Persephone vertit vestigia retro
Exstinctis facibus, fracto fugitiva flagello.
Nil agit arcanum murmur: nil Thessala prosunt
Carmina: turbatos revocat nulla hostia manes.
Nonne vides, ut thuribulis frigentibus ignis
Marceat? ut canis pigrescat pruna favillis?
Ecce palatinus pateram retinere minister
Non valet, elisa destillant balsama dextra.
Flamen [2]) et ipse suas miratur vertice lauros

---

1) *Cymbia*, vasa oblonga; inde dicta, quod ad *cymbae* similitudinem erant efformata. *Verbena*, herbae genus, quod in sacrificiis veterum adhiberi solebat. *Persephone*, Proserpina. *Thessala*, magica.

2) *Flamen*, sacerdos. *Pulvinar divum*, locus, sedes deorum. *Lotus et unctus*, baptizatus et chrismate inunctus. *Tempora signaret*, utrum quis christianus se crucis signaret signo. Cf. simile factum narratum a Lactantio *div. instit.* l. 4. c. 27., quod retulimus *opusc.* I, 118.

Cedere, et incertum frustratur victima ferrum.
Nescio quis certe subrepsit christicolarum
Hic juvenum: genus hoc hominum tremit infula et omne
Pulvinar divum. Lotus procul absit, et unctus.
Pulcra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, et exsanguis collabitur: ac velut ipsum
Cerneret exserto minitantem fulmine Christum,
Ipse quoque exanimis posito diademate princeps
Pallet, et adstantes circumspicit, ecquis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo:
Qui Zoroastraeos turbasset fronte susurros [1]).
Armiger e cuneo puerorum flavicomantum
Purpurei custos lateris deprehenditur unus:
Nec negat, et gemino gemmata hastilia ferro
Projicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosilit pavidus dejecto antistite princeps,
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum,
Dum tremefacta cohors dominique oblita supinas
Erigit ad coelum facies, atque invocat Jesum.
Jamne piget facti? jam poenitet? en tibi Christum,
Infelix Judaea, Deum, qui sabbata solvens

1) *Zoroastraeos . . . susurros*, magica secreta, magicas formulas et ritus.

Terrea, mortales aeterna in sabbata sumsit,
Gentibus emicuit, praefulsit regibus, orbem
Possidet, imperii dominam sibi credere Romam
Compulit et simulacra deum Tarpeja subegit.
Disce tuis miseranda malis: quo vindice tandem
Vana superstitio, lex et carnaliter acta
Plectatur: cujus virtus te proterat ultrix.
Destructone jacent Salomonia saxa metallo
Aedificata manu? jacet illud nobile templum.
Cur jacet? artificis quia dextra solubilis illud
Caementum struxit resolubile; jure solutum est,
Et jacet: in nihilum quoniam redit omne politum.
Quod fieri recipit, recipit quandoque perire.
Si nostrum contra quod sit, vis discere templum,
Est illud, quod nemo opifex fabriliter aptans
Composuit, quod nulla abies pinusve dolata
Texuit, exciso quod nunquam marmore crevit:
Cujus onus nullis fultum sublime columnis
Fornice curvato tenui super arce pependit:
Sed Verbo factum Domini, non voce sonora:
Sed Verbo, quod semper erat, Verbum caro factum est.
Hoc templum aeternum est, hoc finem non habet, hoc tu
Expugnare volens, flagris, cruce, felle petisti.
Destructum jacuit poenis vexantibus, esto:

Matris enim ex utero, quod destrueretur, habebat.
Sed quod morte brevi materna ex parte solutum est,
Majestate Patris vivum lux tertia reddit.
Vidisti angelicis comitatum coetibus alte
Ire meum, cujus servor munimine, templum:
Illius aeternae suspendunt culmina portae,
Ac per inaccessas scalarum gloria turres
Tollitur, et gradibus lucet via candida summis:
At tua congestae tumulant holocausta ruinae.
Quid mereare, Titus docuit: docuere rapinis
Pompejanae acies: quibus exstirpata per omnes
Terrarum pelagique plagas tua membra [1] feruntur.
Exiliis vagus huc illuc fluitantibus errat
Judaeus, postquam patria de sede revulsus,
Supplicium pro caede luit, Christique negati
Sanguine respersus comissa piacula solvit.
En quo priscorum virtus defluxit avorum?
Servit ab antiquis delapsa fidelibus heres
Nobilitas: sed jam non nobilis: illa recentem
Susceptat captiva fidem: vis tanta novellae
Credulitatis inest. Christum confessa triumphat
Gens infida prius: Christi sed victa negatrix
Subditur imperio dominos sortita fideles.

---

1) *Tua membra,* filii tui.

Sunt qui judaico cognatum dogma furori
Instituunt, media Christum ratione secuti.
Hoc tantum, quod verus homo est: at coelitus illum
Affirmant non esse Deum, pietate fatentur[1]:
Majestate negant, morum pro laude sacratum
Concelebrant: adimunt naturae summa supernae.
Omne opus egregium, per quod sollertia pollens
Emicat, ingenii est, aut roboris: illud acuto
Corde viget, duris excellet viribus istud:
Mortale est, sed utrumque homini: nam cana senescunt
Iugenia, et validos consumunt secla lacertos.
Haec nos in Domini virtute et laude perenni
Non sequimur: sequimur, nullo quod semine terra
Germinat, immundum quod non de labe virili
Sumit principium, tener illum seminat ignis[2],

---

1) Disserit hic contra *homuncionitas*, quo nomine illi omnes designantur, qui putarunt, Christum esse hominem tantum, qui tamen laude morum et pietate consecutus sit, ut fieret Christus, vel etiam ex profectu virtutis Deus; ita ebionitae, Paulus samosatenus, Photinus etc.

2) *Tener ignis*, Spiritus sanctus. Christiani in Christo profitentur non praerogativas humanis viribus et solertia partas, ut haeretici, qui hic impugnantur, sed divinas, quia vere *est* Deus.

Non caro, nec sanguis patrius, nec foeda voluptas.
Intactum thalami virtus divina puellam
Sincero afflatu per viscera casta maritat.
Imcomperta ortus novitas jubet, ut Deus esse
Credatur Christus sic conditus; innuba virgo
Nubit Spiritui, vitium nec sentit amoris.
Pubertas signata manet, gravis [1]) intus et extra
Incolumis, florens de fertilitate pudica
Jam mater, sed virgo tamen, maris inscia mater.
Quid renuis? quid inane caput, non credule, quassas?
Angelus hoc sancto pronunciat ore: placetne
Credere, et angelicis aurem reserare loquelis?
Ipsa coruscantis monitis sacra virgo ministri
Credidit, atque ideo concepit credula Christum.
Credentes nam Christus adit: dubitabile pectus
Sub titubante fide refugo contemnit honore.
Virginitas et prompta Christum bibit alvo [2])
Cordis, et intactis condit paritura latebris.
Crede, quod emissus solio Patris angelus infit.

---

1) *Gravis*, licet gravida, incolumis mansit omni ex parte ejus virginitas.

2) *Bibit alvo*, concipit. *Infit*, loquitur, subjicit confirmationis gratia. *Concretus*, crassus, obstinatus.

Vel, si concretus liquidam de sidere vocem
Non capit auditus, mulier quid conjuge praegnans
Clamet anus, credens et tandem sobrius audi.
Mira fides: utero puer interceptus anili
Virgineum Dominum materno ex ore salutat,
Primus et infantem non natus nunciat infans
Jam nostrum vagire sibi: nam pusio nondum
Norat et ora Deo reserabat garrula Christo.
Promite secretos fatus [1]: date, pandite librum:
Evomuit spirante Deo quem sanctus Isaias.
Percensere libet calamique revolvere sulcos,
Sidereis quos illa notis manus aurea duxit.
Ite hinc, dum rutilos apices submissus adoro,
Dum lacrymans veneror dumque oscula dulcia figo.
Gaudia concipiunt lacrymas, dant gaudia fletum.
Advenit promissa dies, quam dixerat iste
Affore versiculus, cum virgo puerpera, teste
Haud dubie sponso, pacti cui cura pudoris,
Edidit Emanuelque meum me cernere fecit.
Estne Deus jam noster homo? versatur et adstat

---

1) *Secretos fatus*, secreta dicta, vaticina. Alii tamen legunt *Secretos fastcs* eodem sensu. *Ite hinc*, scil. haeretici, qui Christi divinitatem negatis.

Nobiscum, nomenque probat [1]), versumque vetustis
Obscurum seclis praesenti illuminat ore.
Estne Deus, cujus cunas veneratus Eous,
Lancibus auratis regalia fercula supplex
Virginis ad gremium pannis puerilibus offert?
Quis tam pennatus rapidoque simillimus Austro
Nuncius aurorae populos, atque ultima Bactra
Attigit, illuxisse diem lactantibus horis [2]),
Qua tener innupto penderet ab ubere Christus?
Vidimus hunc, ajunt, puerum per sidera ferri,
Et super antiquos signorum ardescere tractus.
Diriguit trepidans chaldaeo in vertice pernox
Astrologus, cessisse Anguem, fugisse Leonem,

---

1) Respicit vaticinium Is. 7, 14. *Nomenque probat.* Christus factis comprobavit, se vere esse Emmanuelem, Deum scil. simul et hominem: qui obscuritatem paaeteritorum seculorum jam sua praesentia illuminat. *Eous*, orientalis, magi ex oriente venientes. *Fercula*, dona.

2) *Lactantibus horis.* Verbum *lactandi* hic non derivatur a *lacte*, sed a *lacio*, *allicio*, hinc sensus est secundum *Arevalum*, allicientibus, allectantibus horis. *Pernox*, per totam noctem vigilans. Nominibus *leonis*, *anguis* etc. designat nota sidera. Sidus *hircinum*, capricorni sidus; *marcescere*, decrescere. *Puer hydrius*, aquarius; *sagitta*, sagittarius.

Contraxisse pedes lateris manco ordine Cancrum,
Carnibus infractis domitum mugire Juvencum,
Sidus et hircinum laceris marcesccre villis.
Labitur hinc pulsus puer Hydrius, inde Sagitta:
Palantes Geminos fuga separat: improba Virgo [1])
Prodit amatores tacitos in fornice mundi.
Quique alii horrificis pendent in nubibus ignes,
Luciferum timuere novum: rota lurida [2]) solis
Haeret, et excidium sentit jam jamque futurum,
Seque die medio velandum tegmine glauco,
Splendorumque poli periturum nocte diurna
Orbe repentinis caput obnubente tenebris.
Hunc ego non cumulem myrrhaeque et thuris et auri
Muneribus? scio, quem videam, quae dona rependam.

---

1) *Improba virgo.* Fatetur Arevalus sensum hujus loci sat esse obscurum. Allatis quorundam conjecturis, subjicit: „Itaque sciendum ex Manilii l. 2. et aliorum astrologorum doctrina, signa sese alia amare, alia non amare. *Taurus* et *arcitenens* amant Virginem, quae nullum amat. Illi ergo sunt amatores, quos fugiens Virgo deserit, improba fortasse dicta ob effecta non proba, quae ab astrologis illi adjudicantur“.

2) *Lurida*, pallida; *excidium . . . futurum*, eclipsim futuram tempore passionis Christi, quam eclypsim,

Hunc ego non venerer? qui coelo visus [1]) humique
Inventus Rex atque Deus moderatur utrumque
Naturae specimen, tumuloque inferna refringens
Regna, resurgentes secum jubet ire sepultos?
Coelum habitat, terris intervenit, abdita rumpit
Tartara: vera fides, Deus est, qui totus ubique est.
Numquid vana viros aut mens, aut lingua [2]) fefellit?
Numquid fortuitis frustrantia dona dederunt
Casibus, aut coeco votum sub honore dicarunt?
Quae porro causa aut ratio submittere colla
Ante pedes Mariae puerique crepundia parvi:
Si autem mortalis erat, nec summa potestas
Implebat teneros divinis statibus artus?
Sed jam tolle magos, thus, aurum, myrrhea dona,
Quae verum docuere Deum: praesepia, pannos,
Matris adoratum gremium, face sideris ardens.
Ipsa Deum virtus sanctorum et mira loquantur.

---

cum circa meridiem contigerit, *noctem diurnam* mox vocat. *Glauco*, obscuro.

1) *Coelo visus*, per stellae novae apparitionem; *humique inventus*, in terris, in praesepio a magis. *Utrumque naturae specimen*, ordinem, coelum et terram. *Vera fides*, scil. docet, eum Deum esse, qui ubique est.

2) *Lingua*, scil. prophetae praedicentis: *Orietur stella ex Jacob* etc. Num. 24, 17. *Crepundia*, dona.

Insanos video subito mitescere ventos,
Cum jubeat Christus: video luctantia magnis
Aequora turbinibus tranquillo marmore tendi
Imperio Christi: video calcatus eundem
Cum patitur gurges tergum solidante liquore.
Ipse super fluidas plantis nitentibus undas
Ambulat, ac presso firmat vestigia fluctu:
Increpat ipse notos [1]), et flatibus otia mandat.
Quis jubeat saevis aquilonibus, ite, silete
Carceribus vestris, amploque facessite ponto:
Sit nisi coelipotens, aquilonum conditor idem ?
Ninguidus agnoscit boreas atque imbrifer eurus
Nimborum Dominum tempestatumque potentem,
Excitamque hiemem verrunt ridente sereno.
Quis pelagi calcarit aquas ? quis per vada glauca
Gressibus impressis spatiatus triverit udum
Non submersus iter, sola [2]) pendulus et pede sicco,
Aequoreae nisi factor aquae? qui spiritus olim

1) *Notos*, ventos. *Facessite*, discedite, cessate. *Excitamque hiemem*, commotam tempestatem.

2) *Sola*, infimae pedum plantae. Respicit dein Gen. 1, 2. *Spiritus Dei ferbatur super aquas*, quae tamen de Spiritu sancto solent intelligi, sed propter unitatem operationis merito etiam ad Filium referri possunt.

Ore superfusus patrio volitabat in undis
Nondum discretis, nec certo littore clausis?
Sustinuit gressum Domini famulus liquor, ac se,
Mobilitate carens, solidos substrinxit ad usus.
Quid diversa Dei memorem facta inclita Christi:
Altius inspecta quem majestate negator [1]),
Haud dubitans hominem, tute ipse fatebere Numen?
Illevit coecos oculos et lumina limo
Reddidit, humectam sacro sputamine terram
Contrectans digitis. Luteum medicamen operta
Nox habuit: tenebras abducta uligo [2]) removit:
Insuper ostendit, quonam caligo lavacro
Expurganda foret. Variis Siloa refundit
Momentis latices, nec fluctum semper anhelat:
Sed vice distincta largos lacus accipit haustus.
Agmina languentum sitiunt spem fontis avari,
Membrorum maculas puro abluitura natatu.
Certatim interea roranti pumice raucas

---

1) *Negator.* Alloqui videtur haereticum Christi negantem divinitatem, quem hortatur, ut altius inspiciat Christi miracula: hac enim consideratione eum inductum iri ad fatendam ejus divinitatem. Incredibilis est in his versibus 673. s. referendis librorum discrepantia, teste Arevalo.

2) *Uligo*, humor. *Anhelat*, non semper fluebat, seu ut refert Joan. 5. 1. ss. non semper movebatur

Exspectant scatebras [1]), et sicco margine pendent.
Hoc limum jubet impositum de fonte lavari
Christus, et infusa vultum splendescere luce.
Norat enim limo sese informasse figuram
Ante tenebrosam, proprii medicamen et oris
Adjecisse novo, quem primum finxerat, Adae.
Nam sine divino Domini perflamine [2]) summi
Arida terra fuit, nulli prius apta medelae:
Sed postquam liquidus coelesti spiritus ore

---

aqua. *Fontis avari*, belle dictum, quia singulis vicibus unus tantum ex aegrotis sanabatur.

1) *Roranti pumice*, dum ebulliret, commoveretur aqua, quae scaturiebat ex rupe. Prudentius cum nonnullis putat, probaticam piscinam, quae Bethsaida vocabatur, eandem fuisse cum natatoria Siloe, in qua coecus a nativitate secundum Christi praeceptum lavare debebat oculos suos Joan. 9, 7. Recentiores vero plerique eam a probatica piscina distinguunt. *Figuram*, formam humanam; *tenebrosam*, facultate sentiendi hinc et videndi ante animae infusionem destitutam; *medicamen*, spiramen, spiraculum vitae Gen. 2, 7.

2) *Perflamine*, spiramine, spiraculo vitae, anima. *Medelae*, usui. *Liquidus*, subtilis, immaterialis, spiritualis. *Inde trahit succum* scil. ille coecus natus jam incipit oculos lavare in natatoria Siloe. *Diem*, lucem, virtutem videndi. *Medicae purgamen aquai.* Voluit Christus hoc facto vim futuri baptismi, qui delet, purgat peccata, significare. *Aquai* pro *aquae* apud Lucretium, Maronem et alios.

Virgineam respersit humum, medicabilis illa est:
Inde trahit succum lentoque humore salutem
Illinit infunditque diem baptismate lota.
Coecus adest, oculis jam Christi ex ore retectis,
Seque luto et nitidis lucem sumsisse fluentis
Clamat et auctorem stupefacta per oppida monstrat:
Auctorem lucis largitoremque dierum,
Non dedignatum medicae purgamen aquai
Corpore sub proprio monstrare errantibus aegris.
Milibus ex multis paucissima quaeque retexam,
Summatim relegens, totus quae non capit orbis [1]).
Quinque in deserto panes jubet et duo pisces
Apponi in pastum populis: qui forte magistrum
Non revocante fame stipabant undique septum,
Immemoresque cibi vicos, castella, macellum,
Oppida, mercatus et conciliabula [2]) et urbes

---

1) *Totus quae non capit orbis.* Respicit verba Joan. 21, 25: *Sunt autem et alia multa, quae fecit Jesus, quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.*

2) *Conciliabula* sunt pagi, sive, ut alii ajunt, conciliabula sunt, ad quae rustici emendi aut vendendi causa in vicis et agris conveniunt.

Respuerant, largo contenti dogmate vesci.
Multa virum strato fervent convivia foeno.
Centenos simul accubitus iniere sodales,
Seque per innumeras infundunt agmina mensas,
Pisciculis (jam crede Deum) saturanda duobus,
Et paucis crescente cibo per fragmina crustis.
Ambesis [1] dapibus cumulatim aggesta redundant
Fercula, bissenos micarum molibus implent
Post coenam cophinos; crudus conviva resudat
Congeriem ventris, gemit et sub fasce minister.
Quis cumulare potest epulas in grandia parvas?
Quis, nisi qui corpus pastumque et corporis omnem
Condens ex nihilo nulla existente creavit
Mundum materia? non sicut sculptor ab aeris [2]
Rudere decoctam consuescit vivere massam.
Sed Deus omnipotens orbem sine semine finxit.

---

1) *Ambesis*, comestis, ab *ambedo*, seu comedo. *Crudus*, satur usque ad cruditatem, ut significet Prudentius cibi abundantiam, quam Christus miraculose suppeditavit. *Sub fasce*, sub onere cophinorum.

2) *Ab aeris rudere*, ex materia praejacenti informi. *Vivere*, efformare ac quasi, vita massam informem donare. Hinc nonnemo existimat praeferendam esse quorundam lectionem *fingere massam.*

Nil erat omne quod est: nil id procedere et esse,
Atque novum fieri, mox et grandescere jussum est.
Parvum de nihilo primum fuit: addita parvo
Incrementa modis auxerunt omnia plenis.
Ergo ego, cum videam manibus sic crescere Christi
Parva alimenta hominum, possum dubitare, per ipsum
Exiguas rerum species elementaque mundi
Ex nihilo primum modica et mox graudia sensim
Crevisse, ex modicis quae consummata videmus?
Ac ne post hominum pastus calcata perirent,
Neve relicta lupis, aut vulpibus exiguisve
Muribus in praedam nullo custode jacerent:
Bis sex appositi [1]), cumulatim qui bona Christi
Servarent gravidis procul ostentata canistris.

Sed quid ego haec autem titubanti voce retexo,
Indignus qui sancta canam? procede sepulcro
Lazare, dic, cujus vocem tellure sub ima
Audieris: quae vis penetravit ad abdita leti?

---

1) *Appositi*, destinati scil. apostoli, qui fragmenta colligerent.

Quod cum te Christus penitus nigrante profundo
Immersum vocat, ut redeas, ceu proximus audis,
Nec remoratus ades? quae tam vicina Charybdis
Regna tenebrarum tenui distantia fine
Conjungit superis? ubi Taenara [1] tristia vasto
In praeceps dejecta chao, latebrosus et ille
Amnis inexpletis volvens incendia ripis?
Ante fores tumuli, quas saxa immania duro
Obice damnarant, scopulis substructa cavatis
Stat Dominus, nomenque ciet [2] frigentis amici,
Nec mora, funereus revolutis rupibus horror
Evomit exsequias gradiente cadavere vivas.
Solvite jam laetae redolentia vincla sorores,
Solus odor sparsi spiramen aromatis efflat,
Nec de corporeo nidorem sordida tabo
Aura refert, oculos sanie stillante solutos
Pristinus in speculum decor excitat, et putrefactas
Tincta rubore genas paullatim purpura vestit.
Quis potuit fluidis [3] animam suffundere membris?

---

1) *Taenara*, loca poenalia a monte Taenaro, ubi erat specus profundo hiatu. Describit poetice defunctorum sedes sive locum, ut extollat potentiam Christi resuscitantis Lazarum.

2) *Ciet*, vocat. *Redolentia*, foetebat enim jam cadaver Joan. 11, 39.

3) *Fluidis*, putridis, dissolutis ;*ulva*, proprie herba

Nimirum qui membra dedit: qui fictilis ulvae
Perflavit venam madidam: cui tabida gleba
Traxit sanguineos infecto humore colores.
O mors auritis jam mitis legibus, o mors
Surda prius, jam docta sequi quodcunque jubetur,
Cui tantum de te licuit? convicta fatere
Esse Deum, solus qui me tibi praeripit, Jesum.
Abde negatores Christi, nemo invidet, abde [1]):
Utere sorte tua, blasphemis nocte tenendis
Perpetua! plebem justorum capta resolve,
Qui norunt hominem atque Deum sic dicere Christum,
Ut verus summusque Deus mortalia gestet.
Ipse gerit, quod struxit, opus, nec ferre pudescit
Factor quod peperit: corpus, loquor, atque animae vim.
Finxerat hoc digitis, animam sufflaverat ore.
Totum hominem Deus assumit, quia totus ab ipso est:
Et totum redimit, quem sumpserat, omne reducens

---

palustris, hinc limus, unde formatus homo. *Cui*, cujus imperio limus mutatus in corpus et sanguinem. *Auritis* (al. auditis), *jam mitis legibus* i. e. ut inquit Arevalus, exaudibilis, ut patet ex iis, quae mox subjicit.

1) *Abde*, absorbe.

Quidquid homo est: istud tumulis, ast illud abysso[1]).
Occurrit dubitans hic dissertator, et illud
Objicit: anne fides capit, ut substantia flante
Inspirata Deo cruciatum sentiat atque
Inferni petat ima poli barathroque coquatur.
Crede animam non esse Deum: sed crede creatis
Majorem cunctis: ipsam quoque crede creatam.
Formata est namque ore Dei, quae non erat ante:
Sed formata habitu pulcherrima pictaque rebus[2])
Divinis, et plena Deo similisque creanti.
Non tamen ipsa Deus: quoniam generatio non est,
Sed factura Dei est. Solus de corde Parentis
Filius emicuit, verus Deus ille: sed istud
Collatum est animae, subito, ut, quae non erat, esset.
Ille coaeternus Patri est et semper in ipso:
Nec factus, sed natus, habet quodcunque paternum est.
Haec similis velut umbra Dei est. Sic ipse locutus
Factor, utroque hominem meditans de figmine junctum
Aedificare sui similem; sed non habet umbra,

1) *Abysso*, ex inferno, damnatione, quam omnes Adami peccato incurrimus. Jam incipit de animae natura disserere. — *Barathro coquatur*, igne inferni uratur.

2) *Pictaque rebus divinis*, ornata, dotata praerogativis divinis.

Quod corpus solidum[1]), cujus imitatio in umbra est:
Atque aliud verum est, aliud simulatio veri.
Est similis, seclis quod non consumitur ullis:
Quod sapiens justique capax reginaque rerum
Imperat: ante videt, perpendit, praecavet, instat:
Verborum morumque opifex, instructaque mille
Artibus et coelum sensu percurrere docta.
His animam similem sibi Conditor effigiavit,
Cetera dissimilem: quippe hanc comprendere promptum est,
Quam modus et species determinat: at Deus ingens
Atque superfusus trans omnia, nil habet in se
Extremum, ut claudi valeat sensuve teneri.
Incomprensa manet virtus, cui linea desit
Ultima, quam spatium non mensurabile tendit.
Ergo animam factam, magno et Factore minorem,
Majoremque aliis, atque omnibus imperitantem,

---

1) *Utroque de figmine*, anima et corpore. *Sed non habet umbra.* Umbra habet quidem quandam corporis imitationem, sed corpori non est aequalis; ita anima tenuis quaedam est Dei imago, sed non aequalis Deo. Hanc Dei in hominis anima imaginem praeclare mox describit.

Corruptela putris nascentem turbida carnis [1])
Concipit, ac membris tabentibus interfusam
Participat de faece sua: fit mixta deinde
Peccandi natura luto cum simplice flatu.
Sed fortasse animam, Domini quia fluxit ab ore,
Compositam factamque neges; velut ipsa Dei pars,
Quod dictu scelus est, tetras trahat oblita culpas,
Et pessum damnata ruens chaos intret opertum.
Sit res illa Dei non abnuo: pars tamen illa
Haudquaquam dicenda Dei est, quae tempore coepit:
Nec prior, aut senior, quam primum plasma, putanda est.
Tunc etenim factam video, cum cordis amici [2])
Intravit germana domum, limique recentis
Hospita, et ipsa recens fraterna sedit in aula.
Illa quidem flatus Domini est: sed spiritus et vis
Non est plena Dei, tanto moderamine missa,
Quanto flans voluit flandi servare tenorem.
Est impossibile spectare profunda Sabaoth:

---

1) *Corruptela*, scil. concupiscentia. *De faece sua*, de peccato.

2) *Cordis amici*, etc. i. e. corpus a Deo e limo efformatum.

Sed speculum Deitatis homo est. In corpore discas
Rem non corpoream sollers interprete Christo,
Qui Patrem proprium mortali in corpore monstrat [1].
Perspice quam varios fundamus ab ore vapores,
Spiramus quoties animae sufflabilis auras.
Nunc flatum tepidum calor exhalatus anhelat,
Rorantes nebulas udis de faucibus afflans:
Cum libet, in gelidum flabrali frigore ventum
Spiritus existit tenuis et sibilat aër.
Adde et distinctum, quem musica tibia flatum
Concipit: aut ille est presso modulamine parcus,
Aut tumidum largo sublimat flamine bombum,
Aut raucos frangit modulos, aut lene susurrat,
Aut exile trahens sonitus producit acutos,
Aut murmur tenerum sublidit voce minuta.
Haec cum te videas mortali in corpore posse:
Cur non aeternum potuisse infundere credas,
Qualem animam voluit? praescriptis quam quia condens
Efflavit fuditque modis, sit facta necesse est.

---

1) Secundum illa: *Philippe, qui videt me, videt et Patrem* Joan. 14, 9. — *Flabrali frigore,* quale scil. flabello fieri potest.

Denique multa sapit sed non sapit omnia, nostrae,
Vis animae, certum [1]) sepere ac praenoscere jussa.
Jam cui certus inest modus, et cui nosse negatum est
Omnia, factura est: nam condita et aucta probatur.
Collige [2]) de simili, sitne haec factura: creavit
Nempe manus Domini corpus mortale lutumque
Composuit digitis; numquid manus articulatim
Est digesta Dei? numquid vola? numquid et ungues
Claudere flexibiles? patulam seu tendere palmam?
Ista figura manus nostrae est, quam non habet in se
Incircumscriptus Dominus: sed tradita forma est,
Humanis quae nota animis daret intellectum:

---

1) *Certum* i. e. non omnia, sed determinata, aliqua objecta. *Aucta* i. e. ab auctore facta, hinc creata.

2) *Collige*, scil. sicut ex eo, quod Deus efformarit corpus, sequitur, hoc esse Dei facturam, nec propterea Deus est corporeus; ita ex eo quod inspiraverit corpori spiraculum vitae seu animam, sequitur hanc esse Dei facturam: neque propterea (quod sit flatus Dei) sequitur, eam Dei esse portionem. Utitur autem s. Scriptura hoc modo loquendi: *Manus, quae fecerunt me, inspiravit* etc. se nobis accommodans, non ut significet, Deum esse corporeum, sed animam et corpus esse Dei creaturam.

Ut per corpoream speciem plasmasse feratur
Corporis effigiem: sic est plasmata vicissim
Flatu incorporeo res flabilis, oris et esse
Fertur opus, tenuis per quod constructa refulsit
Forma animae, atque rudi [1]) factam se munere sensit.
Si non est factura manus caro nostra: nec oris
Est factura amima, flatu et spiramine coepta,
Inque locum deducta aliquem: namque omne, quod hora
Natalis profert, locus accipit: et locus ullus
Quod cohibere potest, modicum est, nec in omnia fusum.
Et quod tam modicum est, ut certa sede locetur,
Jam titubare potest: et quod titubavit, intra
Naturam vitii est: vitiosum denique tristem
Decidit in poenam: Deus hoc, mihi credite, non est.
Aut, si majestas [2]) anima est, ostendite quid sit,
Quod lapsam Christique inopem nova gratia mundat (*al.* inundat),

---

1) *Rudi*, novo, recenti.

2) *Majestas*, res divina, portio Dei. Ostenderat animam non esse Dei portionem, quod corpori sit inclusa, defectui obnoxia: modo idem probat ex eo, quod fuerit redempta.

Spiritus et sanctus baptismate justificatam
Nobilitat, famulaeque decus, quod defuit, addit.
Quod, quia praestatur meritis meritisque negatur,
Absurde fertur Deus, aut pars esse Dei: quae
Divinum summumque bonum de fonte perenni
Nunc bibit obsequio, nunc culpa aut crimine perdit,
Et modo supplicium recipit, modo libera calcat.
Miraris peccare animam, quae carne coactam
Sortita est habitare domum, cum peccet et ipse
Angelus, hospitium qui nescit adire caducum
Cratis tabifluae. Peccat, quia factus et ipse est,
Non genitus; quocunque modo sit factus, id unus
Scit factor Dominus: factum mihi credere sat sit.
Solus labe caret peccati Conditor orbis,
Ingenitus genitusque Deus: Pater et Patre Natus,
Solus et exceptus tormentum admittere triste
Inviolatus agit, nec quidquam sentit acerbi.
Exsortem dic esse animam crucis atque doloris,
Si culpae immunem vacuamque a crimine nosti.
Quae peccare valet, valet et succumbere poenae,
Ipsa quidem sincera [1]) fuit, dum conditur olim,

---

1) *Sincera*, pura, innocens. *Rudem*, novum. *Utpote de liquido* etc. utpote prae se ferens dotes substantiae spiritualis et ad imaginem Dei expressae. *Innectier arvo*, informare corpus. *Volutabris*, sordibus.

Quae collata rudem fecit viviscere limum:
Utpote de liquido naturae semine primos
Accipiens habitus superoque expressa sereno.
Sed mox, ut gravido jussa est innectier arvo,
Suavibus illecebris nimium blandita refrixit,
Deque volutabris pretiosum polluit ignem,
Dum transgressa Dei positum fas improba calcat.
Haec prima est natura animae: sic condita simplex,
Decidit in vitium per sordida foedera carnis.
Éxin tincta malo peccamine principis Adae
Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde:
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quisquam nascitur insons.
Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in sobolem credatur fons animarum
Sanguinis exemplo [1], cui texta propagine vena est.
Non animas animae pariunt: sed lege latente
Fundit opus natura suum, quo parvula anhelent
Vascula, vitalisque adsit scintilla coactis.
Quae quamvis infusa novum penetret nova semper

1) Erroneam ergo censet opinionem, animas gigni a parentibus *sanguinis exemplo*, quo propagatur quidem corpus, sed non gignitur anima (*opusc.* 25. 131 ss.). *Parvula vascula*, corpora parva.

Figmentum, vetus illa tamen de crimine avorum
Ducitur [1]), illuto quoniam concreta veterno est.
Inde secunda redit generatio, et inde lavatur
Naturae illuvies, iterumque renascimur intus
Perfusi, ut veterem splendens anima exuat Adam.
Quae, quia materiam peccati ex fomite carnis
Consociata trahit, nec non simul ipsa sodali
Est incentivum peccaminis, implicat ambas
Vindex poena reas: peccantes mente sub una,
Peccandique cremat socias cruciatibus aequis.
His crucibus Christus nos liberat, incorruptae
Matris et innocui gestator corporis. Unus
Naturam poenae expositam, sed non vitiorum
Naturam expositam contactibus, induit Jesus.
Atque ideo poenae nil debuit: intemeratus,
Fraude carens, omni culparum adspergine liber.
(Quid peccatorum prosapia corpore in illo,)
Quid Christi in membris peccati saeva satelles
Poena ageret? quid mors hominis sine crimine posset?
Nimirum cassis conatibus et sine nervis
Concideret sterilis peccati fomite nullo.

---

1) *Ducitur.* Vetustatem, maculam peccati protoparentum contrahit, et hinc non amplius innocens, sed vetusta i. e. corrupta, maculata censetur. *Illuto veterno*, quoniam de immundo concepta semine cf. Job. 14, 4.

Mors alitur culpa: culpam qui non habet, ipso
Pastus defectu mortem consumit inanem.
Sic mors in Domini consumpta est corpore Christi:
Sic periit, solitum dum non habet arida pastum [1]).
Suspice quapropter solum inculpabile Numen,
Virtutem Patris et Christi, et jam desine nostrae
Invidiam conflare animae, quod sit Deus, aut quod
Portio parva Dei, cum Christo abscidere quidquam,
Et resecare Deo partem, vel carpere tantum
Numen non liceat, plenum sibi semper et in se.
Est operae pretium nebulosi dogmatis umbram
Prodere [2]), quam tenues atomi compage minuta
Instituunt: sed cassa cadit ventoque liquescit
Assimilis, fluxu nec se sustentat inani.
Aerium Manichaeus ait, sine corpore vero
Pervolitasse Deum, mendax phantasma cavamque
Corporis effigiem, nil contrectabile habentem.

---

1) Cf. ad haec illustranda aliorum effata patrum, quae exhibuimus in annot. *opusc*, XI, 209. ss.

2) Jam incipit disputare adversus docetas vel phantasiastas, secundum quos Dei Filius corpus tantum gestavit apparens, umbratile vel aerium, admodum tenue atque nullatenus solidum.

Ac primum specta, an deceat quidquam simulatum
Assignare Deo, cujus mera gloria falsi
Nil recipit. Membris hic se fallacibus aptans
Fingeret esse hominem ventosa subdolus arte?
Mentitus toties, cum diceret, inveteratis
Do veniam morbis, simul et peccata remitto:
Filius est hominis, pestem qui pellere carnis,
Et scelerum nexus laxare ac solvere possit.
Surge valens, surge innocuus, jam tolle grabatum,
Filius hoc hominis jubeo. Dignusne videtur
Qui testis sibi sit, seque ac sua carnea norit [1]?
Quid cum discipulos, hominis quid Filius esset
Passurus, fido jam praescius ore monebat?
Nonne fatebatur se cum virtute paterna
Esse hominem verum? quod si non credo, fefellit.
Si natura Dei quae sit, Manichaee, requiris,
Omne quod est, verum est: nam si mendosus agit quid,
Nec Deus est: mendum [2]) divinus non capit usus.
Objicis aeterno Domino, quod lubricus ad nos

---

1) Quoties se dixit Filium hominis, toties se verum habere corpus testatus est. *Cum virtute paterna*, cum natura divina: proinde se esse simul Deum et hominem verum fatebatur.

2) *Mendum*, mendacium; *lubricus*, sub phantasmatis specie.

Venerit, assimulans aliud, quam verus habebat.
Obmutesce, furor: linguam, canis improbe, morde
Ipse tuam, lacero consumens verba palato.
Latranti obsistit Matthaeus rabiemque refellit:
Qui notat omne genus carnalis stirpis adusque
Corporeum Christum, per sex septena virorum
Nomina descendens, et venam sanguinis alti
Ex atavis longo texens per stemmata filo.
Septimus hebdomadi venit superaddere sextae
Hunc numerum Christus [1], placidum qui conficit annum
Cuncta remittentem contractibus illaqueata
Multimodis, hominemque hominis de morte levantem,
Imperfectus enim limus mortalis erat tunc:
Vir solus perfectus adest atque integer Jesus,
Cui nihil ex septem septenis defuit, ex quo

---

1) Prudentius sex septena virorum nomina, quae Matthaeus numerat, interpretatur sex hebdomadas ex septem, quibus annus jubilaei, quo omnia debita relaxabantur, constabat. Christus additus septimam hebdomadam complevit. Sed notandum tamen est, a s. Matthaeo solum recenseri ab Abrahamo ad Christum 40 viros; sive exciderit aliqua generatio, sive idem homo bis censeatur tamquam finis unius generationis et principium alterius. Poeta numerum mysticum assumit, ut locus sit allegoricae interpretationi. Cf. Arevalum in h. l.

Perficeret mortale genus virtute perenni.
Hic ille est, nobis qui septima sabbata complet [1]),
Ut caro nostra Deo tandem sociata quiescat,
Quam bis terna malis vexabant sabbata noxis.
Curramus notis gradibus regumque sequamur
Progeniem: Christum invenies de carne parentum
Effluxisse hominum, qui sit de semine David,
Stirpe recensita numerandus sanguinis heres.
Quid, cum sanctiloquus revoluto germine Lucas
Sursum versus agit seriem, scandente nepotis
Corpore, perque atavos cursum relegente vetustos,
Septenos decies conscendit Christus in ortus
Et duo? nam totidem doctores misit in orbem:
Descensos nascendo gradus redeundo retexit
Actus ad usque apicem terreni corporis Adam.
Inde parens Deitas recipit sua nostraque mixtim [2]),
Fitque Dei summi per Christum filius Adam.

---

1) *Septima sabbata complet,* jubilaeum, debitorum nostrorum relaxationem affert.

2) *Inde parens Deitas*, Deus conditor humani generis manens quod erat, et assumens quod non erat, incarnatur: et ita Adamus iterum per Christum fit filius Dei: nam ideo factus est Dei Filius hominis Filius, ut nos filii hominis reddamur filii Dei.

Restat, ut aëriam fingas ab origine gentem,
Aërios proceres, Levin, Judam, Simeonem,
Aërium David, magnorum corpora regum
Aëria, atque ipsam fecundae virginis alvum
Aëre fallaci nebulisque et nube tumentem.
Vanescat sanguis perflabilis: ossa liquescant
Mollia: nervorum pereat textura volantum.
Omne, quod est gestum, notus auferat irritus [1]): aurae
Dispergant tenues: sit fabula, quod sumus omnes.
Et quid agit Christus, si me non suscipit? aut quem
Liberat infirmum, si dedignatur adire
Carnis onus manuumque horret monumenta suarum?
Indignumne putat luteum consciscere corpus,
Qui non indignum quondam sibi credidit ipsum
Pertractare lutum, cum vas componeret arvo [2])
Nondum viscereo: sed inertis glutine limi
Impressoque putres sub pollice duceret artus?

---

1) *Notus irritus*, ventus vanus, inanis. *Sit fabula, quod sumus omnes.* Dubitare jam licet, utrum nostra quoque corpora sint phantastica, si Christi corpus fuit inane et apparens.

2) *Arvo . . . viscereo*, materno utero. Primus homo non fuit efformatus in alicujus matris utero secundum leges naturae, sed miraculose e limo terrae.

Tantus amor terrae, tanta est dilectio nostri!
Dignatur praepinguis humi comprendere mollem
Divinis glebam digitis, nec sordida censet
Haerentis massae contagia. Jusserat, ut lux
Confieret: facta est, ut jusserat; omnia jussu
Imperitante novas traxerunt edita formas.
Solus homo emeruit Domini formabile dextra
Os capere, et fabro Deitatis figmine [1] nasci.
Quorsum igitur limo tanta indulgentia nostro
Contigit, ut Domini manibus tractatus honora
Arte sacer fieret, tactu jam nobilis ipso?
Decrerat, quoniam Christum Deus incorrupto
Admiscere solo: sanctis quod fingere vellet
Dignum habuit digitis et carum condere pignus.
Destituit natura quidem destructa [2] coactae
Telluris formam, mortique obnoxia cessit:
Sed natura Dei nunquam solvenda caducam
Tellurem nostro vitiatam primitus usu
Esse suam voluit, ne jam vitiabilis esset.

---

1) *Fabro* (al. flabro) *figmine*, fabrili formatione, opere. *Honora*, honorifica. *Decrerat*, decreverat. *Admiscere solo*, ut carnem assumeret ex incorrupto b. Mariae V. utero.

2) *Natura destructa*, peccato lapsa et laesa amisit corpus, facta scil. est mortalis.

Christus nostra caro est: mihi solvitur [1]), et mihi surgit.
Solvor morte mea, Christi virtute resurgo:
Cum moritur Christus, cum flebiliter tumulatur,
Me video: e tumulo cum jam remeabilis adstat
Cerno Deum. Si membrorum phantasma meorum est,
Et phantasma Dei est [2]): mendax in utraque necesse est,
Sit Christus specie, si Christus fallere novit.
Si non verus homo est, quem mors hominem probat ipsa,
Nec verus Deus est, operis quem gloria prodit
Esse Deum; vel crede mori, vel adesse [3]) refelle,
Et gemina verum Christum ratione negato.
Nam quid magnificum, si non est mortuus Jesus,
Et redit? illa Dei virtus memorabilis est, ut

---

1) *Mihi sol itur*, pro me moritur secundum illa Pauli Rom. 4, 15.: *Qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.*

2) Argumentum, quo et alii utuntur patres. Quod si Christus specie tenus tantum est homo, erit et tantum specie tenus Deus, non verus Deus, quod tamen tuebantur docetae.

3) *Vel adesse* scil. in vera natura humana: et *gemina . . . ratione*, i. e. nega Christum esse et Deum et hominem.

Occisus redeat superis surgatque sepultus.
Quisque Deum Christum vult dicere, dicat eundem
Esse hominem, ne majestas sua fortia perdat.
Nosco meum in Christo corpus consurgere: quid me
Desperare jubes? veniam, quibus ille revenit
Calcata de morte viis; quod credimus, hoc est.
Et totus veniam: nec enim minor aut alius, quam
Nunc sum, restituar: vultus, vigor et color idem,
Qui modo vivit, erit: nec me vel dente, vel ungue
Fraudatum revomet patefacti fossa sepulcri.
Qui jubet, ut redeam, non reddet debile quidquam:
Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,
Quod truncavit edax senium populante veterno,
Omne revertenti reparata in membra redibit.
Debet enim mors victa fidem [1], ne fraude sepulcri
Reddat curtum aliquid: quamvis jam curta vorarit

---

1) *Fidem.* Mors devicta fideliter restituere debet, quidquid nobis eripuit. *Curtum,* debile, mancum.

Corpora, debilitas tamen et violentia morbi
Virtus mortis erat: reddet, quod particulatim
Sorbuerat quocunque modo, ne mortuus omnis
Non redeat, si quid pleno de corpore desit.
Pellite corde metum mea membra, et credite vosmet
Cum Christo reditura Deo: nam vos gerit ille
Et secum revocat: morbis ridete minaces:
Inflictos casus contemnite: tetra sepulcra
Despuite: exsurgens quo Christus provocat, ite.

COELII SEDULII

IN QUINQUE LIBRIS DISTRIBUTUM

CARMEN PASCHALE.

DEDICATIO CARMINIS PASCHALIS

AD MACEDONIUM.

Domino sancto ac beatissimo patri Macedonio presbytero Sedulius Coelius in Christo salutem.

Priusquam me, venerabilis pater, operis nostri decurso volumine censeas, et ritu forsan severitatis objurges, utpote qui, nulla veteris scientiae praerogativa suffultus, tam immensum paschalis pelagus majestatis, et viris quoque peritissimis formidandum, parva tiro lintre [1]) cucurrerim; hujus apud te facti causas expurgem, ut, cum me non audacem fuisse probaveris, sed devotum, in pectoris tui portum blanda tranquillitate recipias: quem, gubernante Deo, laetaberis nulla pertulisse naufragia. Cum secularibus igitur studiis occu-

---

1) *Lintre*, navicula.

patus, vim impatientis ingenii, quod divinitatis in me providentia generavit, non utilitati animae, sed inani vitae dependerem, et literariae solertia disciplinae lusibus infructuosi operis, non auctori serviret; tandem misericors Deus, rerum conditor, clementius fabricam sui juris aspexit, et stultos in me mundanae sapientiae diutius haberi sensus indoluit, ac fatuum prudentiae mortalis ingenium coelesti sale condivit. Moxque ut cordis oculos interior caligo deseruit, per sentes dumosi ruris errantia in herbam florei cespitis revolvi vestigia, totoque nisu melioris arbitrii cultum illustrati pectoris Deo dicavi, non praesumptione virium sarcinam tantae molis arripiens, sed onus Christi, quod leve nimis est, humili pronus devotione complectens: culpa me scilicet arbitratus silentii non carere, si studiosae mentis officium, quod vanitati detulissem, veritati denegarem; cum et divina reverenter asseri, et humana possint honeste tractari. Angebar rursus alia animi procella turbati, et aegros anhelitus illa mihi ratio saepe commovebat, qua me noveram vel tua, pater beatissime, vel aliorum, quos gratia similiter coelestis illustrat, quiddam profecisse doctrina. Quamquam ipsi cuncta monstrantes, aliquem credatis igniculum in me posse lucere: sed torpor cordis obtusi tamquam silicis per venas, scintillam tenuem vix emittit. Et id ipsum parvi fo-

mitis nutrimentum, quod in me potuit doni coelestis oleo permanere, nefas esse pensabam muti tenacitate silentii cum nullo partiri, ne unius talenti creditam quantitatem, dum nitor cautius custodire, culpa defossae pecuniae non carerem. Invidiae siquidem maculam deesse non abluit, qui alteri conferre denegat, quod cum dederit, non amittit. Inter diversas tamen anxiae trepidationis ambages, ad jaciendum hujus operis fundamentum ob hoc maxime provocatus accessi, ut alios exhortationibus veritatis ad frugem bonae messis invitans, si quando infirmitatis humanae vitiis forsitan lacessitus impugner, verbis propriae disputationis admonitus metuam: et qui furta prohibui, fur videri verear: et qui rectae soliditatis iter ostendi, proclivioris lubrici periculosa sectari, et clypeo dominicae protectionis armatus inimicae jaculationis tela facili repulsione contemnam. Cur autem metrica voluerim haec ratione componere, breviter expedire non differam. Raro, pater optime, sicut vestra quoque peritia lectionis assiduitate cognoscit, divinae munera potestatis stilo quisquam hujus modulationis aptavit: et multi sunt, quos studiorum secularium disciplina per poeticas magis delicias et carminum voluptates oblectat. Hi quidquid rhetoricae facundiae perlegunt, negligentius assequuntur, quoniam illud haud diligunt: quod autem versuum

viderint blandimento mellitum, tanta cordis aviditate suscipiunt, ut in alta memoria saepius hoc iterando constituant et reponant. Horum itaque mores non repudiandos aestimo, sed pro insita consuetudine vel natura tractandos, ut quisque suo magis ingenio voluntarius acquiratur Deo. Nec differt, qua quis occasione imbuatur ad fidem, dum tamen viam libertatis ingressus, non repetat iniquae servitutis laqueos, quibus antea fuerat irretitus. Hae sunt, pater egregie, operis nostri causae, non supervacuae, sicut didicisti, sed commodae: quae si probabili ratione non displicent, benignitatis tuae donentur favore, quo paululum ab scripturis celsioribus vacans, humilioribus te quoque libenter impertias. Non semper aquila super nubes elevata pervolitat, sed etiam remissioribus aliquando pennis descendit ad terram. Saepe belliger miles armis, quibus assuetus est dimicare, delectatur et ludere. An forsitan, ut ab hac te molestia perlegendi carminis in occultis abducas, talibus me blandae orationis vocibus alloqueris: Cur, inquiens, affabilis amice, quem gratia purae dilectionis amplector, dum me profusius niteris venerari prae ceteris, et fidi propositi sedulitate sectaris, alios tamquam neglectos offendis, qui cum sint doctrina non impares, et una mecum soleant religiosae fidei societate conjungi, me potissimum ac

solum eligas vel secernas, cui devotionis tuae dicta committas? Habes antistitem plenum reverentiae sacerdotalis Ursinum, qui ab aetatis suae primaevae tirocinio regis aeterni castra non deserens, vixit inter barbaros pius, inter bella pacatus. Accepit testimonium beati jam meriti evangelicae sacramento doctrinae. Legimus enim: *Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur* (Matth. 5, 9). Habes Laurentium difficili comparatione presbyterum, qui substantiam sui patrimonii sic amavit, ut ecclesiis et egenis universa distribuens, tanti census effusione nihil perderet: sapientia pervigil, lenitate placabilis, quo et serpentis astutiam cum lege custodiat, et columbae simplicis animum non amittat. Habes quoque meum Gallicanum aeque presbyterum, non in libris secularibus eruditum, sed placida bonitate mitissimum, catholicae regulam disciplinae factis potius edocentem, quam sermone monstrantem. Quid Ursicini dicam quoque presbyteri annosam patientiam, et in Christi famulatu non deficiendo juvenilem senectam? quidve Felicem referam vere felicem, hujus seculi inimicum, cui crucifixus est mundus? Sunt et alii memorabiles viri quamplurimi, quos ad hoc suscipiendum idoneos constat esse officium. Nec Hieronymi, divinae legis interpretis et coelestis bibliothecae cultoris exempla pudeat imitari, atque

ad generosas quoque feminas et praeclarae indolis fama subnixas, in quarum mentibus sacrae lectionis instantia sobrium sapientiae domicilium collacavit, propriae disputationis transmittere documenta. Quis non optet et ambiat eximio Syncletices, sacrae virginis et ministrae, placere judicio? quae superbi sanguinis nobilitatem sic humilitate provexit ad gloriam, ut in coelestis patriae senatu fieri mereatur allecta. Vere dignum, in quo Dominus habitet, templum, jejuniis castigatum, orationibus refertum, puritate mundissimum. Scripturas etiam ecclesiastici dogmatis ita sitiens epotavit, ut, nisi sexus licentia defuisset, posset etiam edocere, licet in membris feminei corporis animus sit virilis. De quotidianae vero misericordiae dispensatione reticeo, quam sic exercet, ut sileat; sic largitur, ut lateat. Indicat tamen ejus habitus pauper, ubi census proficiat dives. Et ut magnitudo tantae prudentiae, gemina resplendens lampade, plus luceret, habet germanam nomine, meritoque Perpetuam, annis imparem, factis aequalem, aevo teneram, probitate grandaevam, quae, dum nominis sui dignitate pascitur, sic vivit, ut nequeat amittere, quod vocatur. Illustris maritali potentia, illustrior religione divina, proximam virginitati continet palmam, in conjugii foedere manens pudica. Cetera, praeter conspicuos, utpote nuptae convenientes,

ornatus, quae jam de sorore diximus, in hujus quoque moribus invenimus. Ad haec ego congrua rursus ita responsione perfungar: Ne, quaeso, domine, mi pater, quem diligere te profiteris, abjicias: quem fovere assoles, invidiose deterreas. Nullum siquidem ex his omnibus vito, de nullius meritis, aut instructione diffido; sed in te cunctos aspicio. Quosdam collationibus assiduae disputationis ad meliora vexisti; quosdam placidae maturitate doctrinae desiderio sanctae conversationis implesti: quibusdam exemplum factus es ad salutem: alios intra septa gregis tui oves fecisti: alios enutristi; omnia omnibus factus es, ut omnes salvos efficeres. Cesset, obsecro, plurimorum jactura verborum; cessent deinceps longae excusationis ambages, nec pigeat te post tanti gurgitis emensa discrimina adhuc fluctuanti paginae auctoritatis tuae anchoram commodare. Quatuor ergo mirabilium divinorum libellos, quos ex pluribus pauca complexus usque ad passionem et resurrectionem ascensionemque Domini nostri Jesu Christi, quatuor evangelistarum dicta congregans, ordinavi, contra omnes aemulos tuae defensioni commendo. Huic autem operi, favente Domino, *Paschalis Carminis* nomen imposui, quia Pascha nostrum immolatus est Christus: cui honor et gloria, cum Patre et Spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen.

DEDICATIO OPERIS PASCHALIS

AD MACEDONIUM.

Sancto ac beatissimo patri Macedonio presbytero Sedulius in Christo salutem.

Praecepisti, reverende mi domine, paschalis carminis textum, quod officio purae devotionis simpliciter exsecutus vobis obtuli perlegendum, in rhetoricum me transferre sermonem. Quod utrum placuerit, ideo geminari volueris, an quod offenderit, ut potius arbitror, stilo censueris liberiore describi, sub dubio videor fluctuare judicio. Sanctis tamen jussionibus non resiliens, injunctam suscepi provinciam, et procellosis adhuc imbribus concussae ratis vela madentia tumentis pelagi rursus fatigationi commisi per emensos cursus revoluti discriminis et Cycladas ingentes, quas praecipitanti formidine celerius ante transieram, longa maris circuitione discurrens, ut illos portus et litora, quae dudum praetereundo lustravi, diligentiori opera nunc viserem. Tradita [1]) siquidem multa pro metricae necessitatis angustia priori commentario nequaquam videntur inserta, quae postmodum linguae resolutio magis est assecuta. Dederimus hinc obtrectatoribus viam dicent-

1) *Tradita* scil. in Evangelio, alioquin sensus est obscurus.

que nonnulli, fidem translationis esse corruptam, quia certa videlicet sunt in oratione, quae non habentur in carmine. Si qui tamen istud objiciant, faciunt nae intelligendo, ut nihil intelligant. Nam si seculares literas assecuti, aut divinis videbuntur libris instructi, debent exempla veterum recensere, ne similia lacerare conentur injuste. Cognoscant, Hermogenianum doctissimum jurislatorem tres editiones sui operis confecisse. Cognoscant, peritissimum divinae legis Origenem tribus nihilominus editionibus prope cuncta, quae disseruit, aptavisse. Nec eorum quispiam mordacis linguae laceratur injuria, cum potius inde laudis consequantur augmenta, quod proventibus uberioris ingenii diligentiore posteros fide noscendae veritatis instruxerunt. Aliud est namque mutare composita, et aliud integrare. Nam plena quamvis spatia divinae legis immensa, quibus dicta semper adjiciuntur, et desunt velut mare fluviorum penitus incrementa non sentiens, nullis terminare sensibus queant, nullis explicari linguis veleant. Sic et nostri prorsus a sese libelli non discrepant. Sed quae defuerant primis, addita sunt secundis. Nec impares argumento, vel ordine, sed stilo videntur et oratione dissimiles. Proferant igitur sua, si qui carpere nituntur aliena. Promptius est omnibus judicare, quam facere, et de castrensi munimine pericula securo

vultu conspicere. Credo tamen, Pater egregie, nullum fore, quamvis impudenter, obloquium, si meruero dextrum pectoris adipisci judicium. Fave primum, ut alii faveant, et omnium mentibus sententia se probatae jugiter auctoritatis infundat. Tu facies, ut delectet evasisse discrimina, cum serenior coeperis aperire tranquilla. Navigare rursus in aequore, nunc in portu jam navigem [1]. Tandem aliquando post undas calcare liceat, nos arenas tetigimus montes ex pelago. Tangamus montes ex saxo, et infirmos aquis irruentibus gressus navali positos statione firmemus. Priores igitur libri, quia versu digesti sunt, nomen Paschalis Carminis acceperunt. Sequentes autem in prosa nulla cursus varietate conversi, *Paschalis* designantur *Operis* vocabulo nuncupati. Utramque vero materiem vobis orantibus, Domino Jesu Christo, qui vota non recusat humilium, et grego (*f.* erogo) supplicanter et offero, cui virtus, honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen.

---

1) Locus mancus et mutilus, ut videtur. Etiam sequentia videntur mendosa, quae ita corrigit Gallandius: *Tandem aliquando post undas calcare liceat nos arenas, qui tetigimus montes ex pelago;* Arevalus vero ita: *Calcare liceat nos arenas. Tetigimus montes ex pelago: tangamus montes ex saxo.* Montes *ex pelago* scil. undae tempestatis vehementia in montis altitudinem excitatae.

PROLOGUS METRICUS.

AD LECTOREM.

Paschales quicunque dapes conviva requiris,
Dignatus nostris accubitare toris,
Pone supercilium, si te cognoscis amicum,
Ne quaeras opus hic codicis artificis [1]):
Sed modicae contentus adi solemnia mensae,
Plusque libens animo, quam satiare cibo.
At si magnarum caperis dulcedine rerum,
Divinasque magis deliciosus amas,
Nobilium nitidis doctorum vescere coenis,
Quorum multiplices nec numerantur opes.
Illic invenies, quidquid mare nutrit edendum.
Quidquid terra creat, quidquid ad astra volat.
Cerea gemmatis flavescunt mella [2]) canistris,
Collucentque suis aurea vasa favis.
At nos exiguum de paupere carpsimus horto,
Rubra quod appositum testa ministrat, olus.

---

1) *Codicis artificis*, artificialis, magna arte elaborati.

2) Arevalus mallet legere *mala* pro *mella*.

Cum sua gentiles studeant figmenta poetae
Grandisonis pompare modis, tragicoque boatu
Ridiculove Getae[1]), seu qualibet arte canendi
Saeva nefandarum renovent contagia rerum
Et scelerum monumenta canant, rituque magistro
Plurima Niliacis tradent mendacia biblis:
Cur ego davidicis assuetus cantibus odas
Chordarum resonare decem[2]), sanctoque verenter
Stare choro, et placidis coelestia psallere verbis,
Clara salutiferi taceam miracula Christi?
Cum possim manifesta loqui, Dominumque tonantem
Sensibus, et toto delectet corde fateri,
Qui sensus et corda dedit, cui convenit uni
Facturam servire suam, cui jure perenni
Arcibus aethereis una est cum patre potestas,
Par splendor, communis apex, sociale cacumen,
Aequus honor, virtus eadem, sine tempore regnum,
Semper principium, sceptrum juge, gloria consors,

---

1) *Ridiculove Getae:* comico modo, qui obtinet in comoedia Getae servi inscripta. *Rituque magistro*, plurima etiam mendacia narrationis arte composita chartae seu papyro Nili (abundabat quippe Nilus papyro) tradunt etc.

2) *Resonare decem*, decachordum psalterium.

Majestas similis: haec est via namque salutis,
Haec firmos ad dona gradus paschalia ducit.
Haec mihi carmen erit: mentes huc vertite cuncti.
Hanc constanter opem laesis adhibete medullis,
Quos lethale malum, quos vanis dedita curis
Attica Cecropii serpit doctrina veneni [1]),
Sectantesque magis vitam spirantis odorem
Legis, athenaei paedorem linquite pagi.
Quid labyrintheo, Thesidae, erratis in antro,
Coecaque Daedalei lustratis limina tecti?
Labruscam placidis quid adhuc praeponitis uvis,
Neglectisque rosis saliuncam sumitis agri?
Quid lapides atque aera coli, quid fana profanis
Proderit, et mutis animas damnare [2]) metallis?

---

1) Quos infecit et corrupit doctrina veneni cecropii i. e. atheniensis, falsa sapientia graeca, quae maxima quondam floruit Cecropae Athenis, dedita vanis curis, inutilibus quaestionibus. — *Athenaei . . . pagi*, superstitionis gentilium atheniensium. *Thesidae*, athenienses: *tecti*, domus, labyrinthi.

2) *Damnare*, obligare, obnoxium reddere devotione et cultu. *Parcite*, desinite. Atticam disciplinam, sapientiam, sterili confert campo. *Nec de tellure cruenta vellatis*, carpatis *toxica*, venena *livida*: vocantur venena *livida*, quia afferendo mortem faciunt hominem lividum.

Parcite pulverei squalentia jugera campi,
Et steriles habitare plagas, ubi gignere fructum
Arida nescit humus: nec de tellure cruenta
Livida mortiferis vellatis toxica succis,
Tartareis damnata cibis: sed amoena vireta
Florentum semper nemorum sedesque beatas
Per latices intrate pios, ubi semina vitae
Divinis animantur aquis, et fonte superno
Laetificata seges spinis mundatur ademptis,
Ut messis queat esse Dei, mercisque futurae
Maxima centenum cumulare per horrea fructum [1].
Omnipotens aeterne Deus, spes unica mundi,
Qui coeli fabricator ades, qui conditor orbis,
Qui maris undisonas fluctu surgente procellas
Mergere vicinae prohibes confinia terrae,
Qui solem radiis et lunam cornibus imples,
Inque diem ac noctem lumen metiris utrumque [2],
Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus,
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti,
Qui diversa novam formasti in corpora terram,
Torpentique solo viventia membra dedisti,
Qui pereuntem hominem vetiti dulcedine pomi

---

1) *Maxima . . . per horrea fructum* i. e. maximum fructum in horrea.

2) *Metiris utrumque*, utriusque luminis solis et lunae vices inter diem noctemque dispensas. *Viventia membra*, qui animasti veluti terram animantibus.

Instauras meliore cibo, potuque sacrati
Sanguinis infusum depellis ab angue venenum:
Qui genus humanum (praeter quos clauserat arca)
Diluvii rapida spumantis mole sepultum
Una iterum de stirpe creas, ut mystica virtus,
Quod carnis delicta necant, hoc praesule ligno [1])
Monstraret liquidas renovari posse per undas;
Totum namque lavas uno baptismate mundum:
Pande salutarem, paucos quae ducit in urbem
Angusto mihi calle viam, verbique lucernam
Da pedibus lucere meis, ut semita vitae
Ad caulas me ruris agat, qua servat amoenum
Pastor ovile bonus, qua vellere praevius albo
Virginis agnus ovis [2]) grexque omnis candidus intrat.
Te duce, difficilis non est via, subditur omnis
Imperiis natura tuis: rituque soluto
Transit in adversas jussu dominante figuras.
Si jubeas mediis segetes arere pruinis,
Messorem producet hiems: si currere mustum
Vernali sub sole velis, florentibus arvis
Sordidus impressas calcabit vinitor uvas,
Cunctaque divinis parebunt tempora dictis.

---

1) *Hoc praesule ligno*, ope meritis ligni scil. crucis, quam illud lignum i. e. arca adumbravit.

2) *Ovis*, forte legendum *oves. Rituque soluto* lege naturae suspensa, sublata, — *Arere*, flavere, hinc maturescere.

Indicio est antiqua fides, et cana priorum
Testis origo patrum, nullisque abolenda per aevum
Temporibus constant virtutum signa tuarum.
Ex quibus audaci perstringere pauca relatu
Vix animis committo meis, silvamque patentem
Ingrediens, aliquos nitor contingere ramos.
Nam centum, licet ora movens, vox ferrea clamet,
Centenosque sonos humanum pectus anhelet,
Cuncta quis expediet, quorum nec lucida coeli
Sidera, nec bibulae numeris aequantur arenae?
Primus ab usque chao meritis vivacibus [1]), Enoch
Multa per innumeros jam secula contigit annos,
Natura perdente modum, quem jure creandi
Terra tulit: genitum sed mors miratur ademptum.
Saucia jam vetulae marcebant viscera Sarae,
Grandaevo consumpta situ, prolemque negabat
Frigidus annoso moriens in corpore sanguis:
Cum, seniore viro, gelidi praecordia ventris
In partum tumuere novum, tremebundaque mater
Algentes onerata sinus, spem gentis opimae
Edidit, et serum suspendit ad ubera natum.

---

1) *Meritis vivacibus*, sensu causali, quae scil. vitam afferrent, quae essent ratio, quare translatus mortem nondum vidit. *Natura perdente modum*, praeter legem, cursum naturae. *Jure creandi tulit*, lege nativitatis protulit. *Grandaevo situ*, senectute.

Mactandumque Deo pater obtulit, at sacer ipsam
Pro pueri jugulis aries mactatur ad aram.
O justi mens sancta viri! pietate remota,
Plus pietatis habens, contempsit vulnera nati,
Amplexus praecepta Dei, typicique cruoris
Auxilio ventura docet, quod sanguine fuso
Humana pro gente pius occumberet Agnus.
Loth Sodomae fugiente chaos, dum respicit uxor,
In statuam mutata salis stupefacta remansit,
Ad poenam conversa suam: quia nemo retrorsum,
Noxia contempti vitans discrimina mundi,
Aspiciens, salvandus erit, nec debet arator
Dignum opus exercens, vultum in sua terga referre.
Ignibus innocuis flagrans apparuit olim
Non ardens ardere rubus, nec juncta calori
Materies alimenta dabat, nec torrida vivens
Sensit damna frutex, sed amici fomitis aestu
Frondea blanditae lambebant robora flammae.
Mitis in immitem virga est animata draconem,
Per flexos sinuata globos, linguisque trisulcis
Squamea colla tumens, inimicos ore chelydros [1])

---

1) *Inimicos ore chelydros*, devoravit dracones, in quos magi aegyptii per incantationes virgas suas verterunt.

Sorbuit, et proprii redit in virgulta rigoris.
Pervia divisi patuerunt caerula ponti
In geminum revoluta latus, nudataque tellus
Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
Intrat in absentis pelagi mare, perque profundum
Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.
Mutavit natura viam, mediumque per aequor
Ingrediens populus, rude jam baptisma gerebat [1]):
Cui dux Christus erat; clamat nam lectio: Multas
Vox Domini super exstat aquas; vox denique verbum est,
Verbum Christus adest, geminae qui consona legis
Testamenta regens, veterem patefecit abyssum,
Ut doctrina sequens planis incederet arvis.
Quid referam, innumeras coelesti pane catervas
Angelicos sumpsisse cibos, nimbisque superni
Nectaris, aeria populum dulcedine pastum,
In pluviis habuisse dapes et in imbribus escas?
Rursus in exustis sitiens exercitus arvis,
Qua nimium loca sicca diu, qua terra negatis

---

1) *Rude jam baptisma gerebat*, baptisma adumbrabat, praefigurabat. *Clamat lectio* scil. Ps. 28, 3: *Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit: Dominus super aquas multas, Vox Domini in virtute.* — *Planis incederet arvis*, i. e. viis, vestigiis, hinc secura.

Aegra jacebat aquis, qua spes ablata bibendi
Vivendique fuit, subitas arente metallo [1]
Hausit aquas, sterilique latex de rupe cucurrit,
Et jejuna novum vomuerunt marmora potum.
His igitur jam sacra tribus dans munera rebus,
Christus erat panis, Christus petra, Christus in undis.
Angelicis tremefacta minis affatur asella
Sessorem per verba suum, linguaque rudenti
Edidit humanas animal pecuale loquelas.

Sol stetit ad Gabaon, mediique cacumine coeli
Fixit anhelantem dilato vespere lucem,
Insolitus frenare diem, nec luna cucurrit
Ordine pigra suo, donec populantibus armis
Fervidus ingentem gladius consumeret hostem,
Conjurante polo: jam tunc famulata videbant
Sidera venturum, praemisso nomine, Jesum.
Heliam corvi quondam pavere ministri
Praebentes sine more [2] dapes, alesque rapinis
Deditus atque avido saturans cava guttura rostro,

---

1) *Arente metallo* i. e. saxo, petra, quae, forte propterea dicta est metallum, quod continere soleat metallum. Hisce igitur tribus in miraculis Christus operabatur seque adumbrabat panem vitae, petram et baptismi auctorem.

2) *Sine more*, sine exemplo. *Qui perfidus antea Noe*: corvus fuit huic patriarcha perfidus, quia arca egressus non est reversus.

Tradidit illaesam jejunis morsibus escam:
Nunc bonus Heliae, qui perfidus antea Noe,
Abluit in terris, quidquid deliquit in undis.
Plenus at ille Deo, postquam miracula terris
Plura dedit, meritisque suis succedere dignum
Heredem propriae fecit virtutis amicum,
Aurea flammigeris evectus in astra quadrigis,
Qua levis aethereos non exprimit orbita sulcos,
Sidereum penetravit iter, curruque corusco
Dexteriora petens, spatio majore triumphum
Duxit, et humani metam non contigit aevi [1]).
Quam bene fulminei praelucens semita coeli
Convenit Heliae: merito qui et nomine fulgens,
Hac ope dignus erat: nam si sermonis Achivi
Una per accentum mutetur litera, sol est.
  Ultima labentis miseratus tempora lucis,
Ter quinos quondam regi Deus addidit annos,
Usus jure suo, patefactaque limina claudens
Mortis ab occasu vitam convertit in ortum.
  Jonas puppe cadens cete sorbente voratus,

---

1) *Metam non contigit aevi*, non vidit mortem. *Hac ope*, praerogativa, flammigeris quadrigis. *Si sermonis achivi.* Si enim mutetur in nomine *Elias*, Ἠλίας Ἠλίας tantum una litera *α* in *ο*, erit ἥλιος i. e. sol. Mox loquitur de Ezechia.

In pelago non sensit aquas, vitale sepulcrum,
Ne moreretur, habens, tutusque ventre ferino
Depositum, non praeda fuit, vastumque per aequor
Venit ad ignotas inimico remige terras.
Cum spirante Deo babylonia sacra negarent
Tres una cum mente viri, durumque subirent
Exitium saevi chaldaea lege tyranni,
Cujus Achaemeniam [1]) rabies accenderat iram
Plus fornace sua, medios truduntur in ignes,
Nil audente rogo, tantoque ardore calentes
Cordis, imagineae vincunt incendia poenae
Igne animi. O quanta est credentum gloria! flammis
Ardentis fidei restincta est flamma camini.

Digna sed immitem mox perculit ultio regem.
Nam quod ab humana vecors pietate recessit,
Agrestes pecudum consors, fuit ille per herbas,
Aulica depasto mutans convivia feno:
Pronus ab amne bibit, septenaque tempora lustrans,
Omnibus hirsutus silvis et montibus errat.
Nec minus et Darii furuerunt jussa tyranni.

---

1) *Achaemeniam* i. e. persicam ab Achaemene Cyri avo. *Imagineae*, imaginariae, quia videbatur accedere, sed non urebat.

Ecce etenim sceleri scelus addidit ira furentis,
Hebraeumque decus Daniel decernitur insons
Jejunis cibus esse feris, sed bellua justo
Mitis facta viro, sanctos ne laederet artus,
Coepit amare famem, rabies mollita furorem
Deposuit, saevisque in faucibus ira quievit,
Et didicere truces praedam servare leones.
Dic, ubi sunt, natura, tuae post talia leges?
Quis toties tibi jura tulit? quis tartara jussit
Translatum nescire virum, sterilemque marito
Fecundavit anum, sacram praecepit ad aram
Sponte venire pecus, muliebres transtulit artus
In simulacra salis: ramos incendia passos
Non ardere dedit: virgultum solvit in anguem:
Per pelagus siccavit iter: mirabile nimbis
Manna pluit, saxo latices produxit ab imo:
Quadrupedem fari plano sermone coegit:
Suspensis rapidas elementis distulit horas:
Per volucres hominem pasci dedit atque coruscis
In coelum transvexit equis: jam morte gravato
Adjecit tria lustra viro: praedonis in ore
Naufragio fundavit opem: flagrante camino
Servavit sub rore pios: per pascua regem
Pavit ut hirsutam pecudem, rictusque leonum,
Instimulante fame, jussit nescire furorem?
Nempe Creatori (cujus quaecunque videntur

Seu quaecunque latent, et rerum machina [1]) sermo est)
Omne suum famulatur opus, sequiturque jubentis
Imperium, quocumque trahit sententia nutu.
Heu! miseri, qui vana colunt, qui corde sinistro
Religiosa sibi sculpunt simulacra, suumque
Factorem fugiunt, et, quae fecere, verentur.
Quis furor est, quae tanta animos dementia ludit,
Ut volucrem turpemque bovem, tortumque draconem,
Semihominemque canem supplex homo plenus adoret?
Ast alii solem, coecatis mentibus acti,
Affirmant rerum esse patrem, quia rite videtur
Clara serenatis infundere lumina terris,
Et totum lustrare polum, cum constet ab istis
Motibus, instabilem rapidis discursibus ignem
Officium, non esse Deum, quique ordine certo
Nunc oritur, nunc occiduas demissus in oras
Partitur cum nocte vices, nec semper ubique est,
Nec lumen fuit ille manens in origine mundi,
Cum geminum sine sole diem novus orbis haberet.

---

1) *Machina sermo est* i. e. quaecunque exstant solo Dei verbo, nutu creata sunt.

Sic lunae quoque vota ferunt, quam crescere cernunt
Ac minui, stellisque litant, quae luce fugantur.
Hic laticem colit, ille larem: sed jungere sacris
Non audent inimica suis[1], ne lite propinqua
Aut rogus exiguas desiccet fortior undas,
Aut validis tenues moriantur fontibus ignes.
Arboreis alius ponit radicibus aras,
Instituitque dapes, et ramos flebilis orat,
Ut natos caramque domum, dilectaque rura,
Conjugiique fidem, famulos censumque gubernent.
Lignee, ligna rogas, surdis clamare videris,
A mutis responsa petis, quae jura domorum
Hac ratione regunt[2], si caesa securibus actis
Ardua pendentis sustentent culmina tecti,
Aut subjecta focis dapibus famulentur edendis.
Nonnulli venerantur olus, mollesque per hortos
Numina sicca rigant, verique hac arte videntur
Transplantatorum cultores esse deorum.
Plura referre pudet, sanctoque in carmine longum

---

1) *Inimica suis.* Gentiles non audent in cultu jungere naturas inter se contrarias, ut ex gr. ignem et aquam, *ne lite propinqua*, ne simul juncta se mutuo destruant, ut aqua ignem.

2) Pulchre ostendit, qua ratione creaturae hominem juvent, non ut dii, sed ut servae ejus famulantes commodis.

Vel damnare nefas, ne mollia [1]) sentibus uram
Lilia, purpurei neu per violaria campi
Carduus et spinis surgat paliurus acutis.
Jam satis humanis erroribus addita monstra
Risimus, aut tales potius deflevimus actus.
Nunc coeptam juvat ire viam, montemque per altum
Nitentes firmare gradus; properemus in urbem,
Libertatis opem [2]), radians ubi regia fulvis
Emicat aula tholis, ubi dantur digna petenti,
Quaerenti spes certa manet, claustrisque remotis
Pervia pulsanti reserantur limina cordi.
Hic est ille lapis reprobus, quem vertice gestat
Angulus, atque oculis praebet miracula nostris,
Cujus onus leve est, cujus juga ferre suave est.
Per digesta prius veteris miracula legis

1) *Ne mollia* etc., ne tempus terendo in ista humanae ignorantiae insania describenda carmen potius abundet istis somniis et naeniis, quam rebus sublimibus, quas celebrandas mihi proposui. *Neu per violaria*, neve per campos, qui violis redundant. Vel forte sensus est, ne haec alicui inter fideles scandalo sint.

2) *In urbem* i. e. Jerusalem coelestem, Ecclesiam a Christo conditam, *libertatis opem*, fecundam, abundantem (cujus contrarium *inops*) vel eodem sensu *libertatis auctorem*, ut ipse Sedulius in prosa subjecta explicat.

Rettulimus, sancti conjuncto Spiritus actu
Quae Genitor socia Nati virtute peregit.
Per digesta rudis necnon miracula legis [1])
Dicemus, sancti conjuncto Spiritus actu
Quae Natus socia Patris virtute peregit.
Semper ut una manens deitatis forma perennis,
Quod simplex, triplicet, quodque est triplicabile, simplet [2]).
Haec est vera fides, hanc sprevit habere salutem
Arrius infelix, qui curva per avia rectum
Flectere nisus iter, foveam delapsus in atram
Corruit, et tetri mersus petit ima profundi:
Tam vacuus sensu, justae quam tempore poenae
Visceribus fusis vacuus quoque ventre remansit
Demens, perpetui qui non imitanda parentis
Jura, caducorum gradibus simulavit honorum [3]).
Namque homines inter natum genitore minorem
Lex carnalis habet, quoniam pater ipse parentis
Filius ante fuit: mox et qui filius est nunc,
Afforet esse pater [4]); sic per genus omne nepotum

---

1) *Per digesta*, per quaedam ordine suo narrata novae Legis miracula.

2) *Simplet*, adunet, ad unitatem revocet.

3) Haec Sedulius in prosa ita expressit: „Demens, qui paternae divinitatis jura, nullius exemplo similitudinis coaequanda, caducis putavit gradibus computari.“ Quod nunc mox clarius explicat.

4) *Afforet esse pater*, forte quondam erit pater.

It nova progenies et avi numerantur avorum.
At Dominus, Verbum, virtus, sapientia, Christus,
Et totum commune Patris, de lumine lumen,
De solo solus, cui nec minus est Patre quidquam,
Nec, quo crescat, habet genitus, non quippe creatus,
Ipse est principium: nam sicut clarus habetur
In genitore manens, genitor quoque clarus in ipso
Permanet, et rerum caput est Deus unus ubique.
Non quia qui summus Pater est, et Filius hic est,
Sed quia quod summus Pater est, et Filius hoc est [1]).
Sic ait ipse docens: Ego in Patre, et Pater in me est.

Sed locus tam in carmine quam in prosa est sat implexus.

1) Praeclare dictum. Filius est *idem* cum Patre, idem (genere *neutro*) natura, *non idem* (genere *masculino*) persona: seu est idem, *quod* Pater, non idem, *qui* Pater. Bene disserit dein de Sabellio et Ario, quorum ille fidem ternam, Trinitatis seu tres esse personas rejicit, hic unitatem naturae. Plane simili modo s. Augustinus tract. 36. *in Joan.* n. 9. in verba: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. 10, 30.) ita disserit: „In duobis istis verbis, quod dixit *unum*, liberat te ab Ario; quod dixit *sumus*, liberat te a Sabellio. Si *unum*, non ergo diversum; si *sumus*, ergo et Pater et Filius. *Sumus* enim non diceret de *uno*, sed *unum* non diceret de *diversis*.“

Rursus: Ego atque Pater unum sumus. Arrius *unum*
Debet scire, *Sumusque* Sabellius esse fatendum.
Iste fidem ternam, ast hic non amplectitur unam.
Ambo errore pares, quamquam diversa sequentes;
Qualiter assueti varias producere sectas [1],
Impugnant sua dicta viri, qui brachia nudis
Ostentant exserta humeris, nil tradere docti.
Sed tantum certare cati, prudentia quorum
Stulta jacet, quia vana Deo est sapientia mundi.
Hic loquitur nimis, ille tacet: hic ambulat, hic stat;
Alter amat fletus, alter crispare cachinnum,
Diversisque modis par est vesania cunctis.
  Interea dum rite viam sermone levamus,
Spesque fidesque meum comitantur in ardua gressum,
Blandius ad summam tandem pervenimus arcem.
En signo sacrata crucis vexilla coruscant:
En regis pia castra micant, tuba clamat herilis,
Militibus sua porta patet; qui militat intret:

---

1) *Qualiter* etc. Qualiter philosophi, qui sicut gladiatores possunt quidem pugnare et concertare ad invicem, sed nil certi tradere. *Cati,* periti, instructi, qui callent tantum certandi artem.

Janua vos aeterna vocat, quae janua Christus.
Aurea perpetuae capietis praemia vitae,
Arma quibus Domini tota virtute geruntur,
Et fixum est in fronte decus. Decus armaque porto,
Militiaeque tuae, bone Rex, pars ultima [1] resto.
Hic proprias sedes, hujus mihi moenibus urbis
Exiguam concede domum, tuus incola sanctis
Ut merear habitare locis, alboque beati
Ordinis extremus conscribi in secula civis.
Grandia posco quidem: sed tu dare grandia nosti.
Quem magis offendit, quisquis sperando tepescit.
Christe, fave votis, qui mundum in morte jacentem
Vivificare volens, quondam terrena petisti
Coelitus, humanam dignatus sumere formam,
Sic aliena gerens, ut nec tua linquere posses.
Hoc Matthaeus agens, hominem generaliter implet.
Marcus ut alta fremit vox per deserta leonis,
Jura sacerdotis Lucas tenet ore juvenci.
More volans aquilae, verbo petit astra Joannes.
Quattuor hi proceres una te voce canentes,

1) *Pars ultima*, minima, minimus inter milites tuos.

Tempora ceu totidem [1]) latum sparguntur in orbem.
Sic et apostolici semper duodenus honoris
Fulget apex numero, menses imitatus et horas,
Omnibus ut rebus totus tibi militet annus.
Hinc igitur veteris recolens exordia mortis,
Ad vitam properabo novam, lacrymasque serendo,
Gaudia longa metam: nam qui deflemus in Adam
Semina mittentes, mox exsultabimus omnes,
Portantes nostros, Christo veniente, manipulos.

LIBER SECUNDUS.

Expulerat primogenitum saevissimus anguis
Florigera de sede virum, blandique saporis
Illecebris lethum misero potarat [2]) amarum.
Nec solus meritam praesumptor senserat iram
Mortali sub lege jacens, sed prorsus ab ipso
Humanum simul omne genus. Heu! noxia conjux,
Noxia tu conjux magis, an draco perfidus ille?

---

1) *Tempora ceu totidem* i. e. quatuor anni tempora respondent quatuor evangelistis, sicut duodecim anni menses duodecim apostolis. In antecedentibus exposuit nota evangelistarum symbola, quorum ratio petitur ex ipsorum evangeliorum exordiis.

2) *Potarat.* Lethum, mortem potandam praebuit, propinavit, significatione quidem insolita verbi *potandi*, quod non significat aliquid potandum exhibere.

Perfidus ille draco, sed tu quoque noxia conjux.
Pro dolor! aeterni fuerant duo [1]). Crescere postquam
Coepit origo, perit clademque a semine sumpsit.
Quid numerosa dies, quid tempore proderat illo
Cernere nongentos ultra feliciter annos,
Progeniemque senum decimam spectare nepotum,
Jamque suum nescire genus, cum victa supremis
Cursibus extremae sors irreparabilis horae,
Sera licet, ventura foret, longumque per aevum
Vita brevis nil esse diu cum fine doleret?
Nec reducem spes ferret opem, primique sepulcrum
Terrigenae coeca sorberet fauce nepotes:
Ni pius ille sator, culpas ignoscere pomptus,
Reddere difficilis, sua ne factura periret,
Quaeque Deo similis vivens astabat imago,
Dissimilis de morte foret, veniale misertus
Instauraret opus [2]), pomisque vetaret acerbis,

---

1) *Aeterni fuerant duo.* Sensus videtur esse: Duo illi primi homines ex Dei dono erant immortales i. e. moriendi necessitati non obnoxii, sed propter peccatum vix ac coepit crescere humanum genus invaluit etiam mors, nam in illis humani generis primordiis mortis victima cecidit Abel.

2) *Veniale opus*, humanum genus commiserandum. *Pomisque vetaret acerbis* quatenus scil. ruinam peccato Adami inductam reparare ac proinde impedire

Quae mandere patres, natorum horrescere dentes,
Donaretque suis semper placatus, ut unde
Culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem.
Et velut e spinis mollis rosa surgit acutis,
Nil, quod laedat, habens, matremque obscurat honore:
Sic Evae de stirpe sacra veniente Maria,
Virginis antiquae facinus nova virgo piaret:
Ut quoniam natura prior vitiata jacebat
Sub ditione necis, Christo nascente renasci
Posset homo, et veteris maculam deponere carnis.
Haec ventura senes postquam dixere prophetae,
Angelus intactae cecinit properata [1] Mariae,
Et dictum comitata fides, uterumque puellae
Sidereum mox implet onus, rerumque Creator
Nascendi sub lege fuit; stupet innuba tensos
Virgo sinus, gaudetque suum paritura parentem.
Jamque novem lapsis decimi de limine mensis
Fulgebat sacrata dies, cum Virgine feta
Promissum complevit opus Verbum caro factum,

---

decrevit effectus illius esus fatalis et lethalis. Respicit verba Jer. 31, 30; Ez. 18, 2. Pulcherrime mox de b. Maria V. disserit: nec obscure ejus immaculatam innuit conceptionem.

1) *Properata*, jamquam complenda, praesentia.

In nobis habitare volens; tum maximus Infans
Intemerata sui conservans viscera templi,
Illaesum vacuavit iter, pro virgine testis
Partus adest, clausa ingrediens et clausa relinquens.
Quae nova lux mundo, quae toto gratia coelo!
Quis fuit ille nitor, Mariae cum Christus ab alvo
Processit splendore novo? Velut ipse decoro
Sponsus ovans thalamo, forma speciosus amoena
Prae natis hominum, cujus radiante figura
Blandior in labiis diffusa est gratia pulchris.
O facilis pietas! ne nos servile teneret
Peccato dominante jugum, servilia summus
Membra tulit Dominus, primique ab origine mundi
Omnia qui propriis vestit nascentia donis,
Obsitus [1]) exiguis habuit velamina pannis:
Quemque procellosi non mobilis unda profundi,
Terrarum non omne solum spatiosaque lati
Non capit aula poli, puerili in corpore plenus
Mansit, et angusto Deus in praesepe quievit.
Salve, sancta parens, enixa puerpera Regem,
Qui coelum terramque tenet per secula, cujus
Numen et aeterna complectens omnia gyro
Imperium sine fine manet; quae ventre beato
Gaudia matris habens cum virginitatis honore,
Nec primam similem visa es, nec habere sequentem,

1) *Obsitus*, tectus, involutus.

Sola sine exemplo placuisti femina Christo.
Tunc prius ignaris pastoribus ille creatus
Enituit, quia pastor erat, gregibusque refulsit
Agnus, et angelicus cecinit miracula coetus.
Talia Bethlaeis dum signa geruntur in oris,
Eoi [1]) venere magi, saevumque tyrannum
Grandia sollicitis perturbant nuncia dictis:
Judaicis nuper populis Orientis ab axe
Progenitum fulsisse ducem, hoc coelitus astra,
Hoc stellam radiare novam. Ferus arbiter aulae
Aestuat hebraeae, ratus, hunc succedere posse
Mox sibimet, qui primus erat: tunc fronte serena
Nubila mentis habens, (*al.* alens) clam mandat ubique requiri
Sicut adorandum, quem tractat fraude necandum.
Quid furis, Herodes? Christum sermone fateris,
Et sensu jugulare cupis, legemque legendo
Negligis, et Regi regum tua regna minaris [2]).
Ne tamen insano careant tua nomina facto,
Patrandum sub honore crucis, sed crimine gentis,
Herodes alius, quod tu molire, videbit.
Ergo alacres summo servantes lumina coelo
Fixa magi, sidusque micans regale secuti,

---

1) *Eoi*, orientales, ab Oriente.
2) *Tua regna minaris*, minaris te potestate regia usurum in eo persequendo et necando.

Optatam tenuere viam, quae lege futura
Duxit adorantes sacra ad cunabula gentes:
Thesaurisque simul pro religione solutis,
Ipsae etiam ut possent species ostendere Christum,
Aurea nascenti fuderunt munera regi,
Thura dedere Deo, myrrham tribuere sepulchro.
Cur tria dona tamen? quoniam spes maxima vitae est [1])
Hunc numerum confessa fides, et tempora summus
Cernens cuncta Deus, praesentia, prisca, futura,
Semper adest, semperque fuit, semperque manebit
In triplici virtute sui. Tunc coelitus illi
Per somnum moniti contemnere jussa tyranni,
Per loca mutati gradientes devia callis,
In patriam rediere suam. Sic nos quoque, sanctam
Si cupimus patriam tandem contingere, postquam
Venimus ad Christum, jam non repetamus iniquum.
Ergo ubi delusum se comperit, impius iram
Rex aperit, si jure queat rex ille vocari,
Qui pietate caret, propriam qui non regit iram;

---

1) *Quoniam spes maxima vitae est*, scil. hic numerus ternarius adumbrabat ss. Trinitatem, quae est maxima spes christianorum.

Ereptumque gemens facinus sibi, ceu leo frendens,
Cujus ab ore tener subito cum labitur agnus,
In totum movet arma gregem, manditque trahitque
Molle pecus, trepidaeque vocant sua pignora fetae
Nequidquam, et vacuas implent balatibus auras.
Haud secus Herodes Christo stimulatus adempto,
Sternere collisas parvorum strage catervas
Immerita non cessat atrox. Quo crimine simplex
Turba perit? cur qui vix dum potuere creari,
Jam meruere mori? Furor est in rege cruento,
Non ratio; primosque necans vagitus [1], et audens
Innumerum patrare nefas, puerilia mactat
Millia, plangoremque dedit tot matribus unum.
Haec laceros crines nudato vertice rupit,
Illa genas secuit, nudum ferit altera pugnis
Pectus, et infelix mater (nec jam modo mater)
Orba super gelidum frustra premit ubera natum.
Quis tibi tunc, lanio, cernenti talia sensus?
Quosve dabas fremitus, cum vulnera fervere late
Prospiceres arce ex summa, vastumque videres
Misceri ante oculos tantis plangoribus aequor?

---

1) *Vagitus* pro vagientibus: corripit autem Sedulius more suo contra prosodiae legem syllabam pluralis *us*.

Exstinctisque tamen quamvis infantibus absens,
Praesens Christus erat, qui sancta pericula semper
Suscipit, et poenas alieno in corpore sentit.
Ast ubi bissenos aetatis contigit annos,
Hoc spatium de carne trahens [1]), aevique meatus
Humana pro parte tulit, senioribus esse
Corde videbatur senior, legisque magistros
Inter ut emeritus residebat jure magister.
Nec mora (quas etenim volitans per tempora mundus
Novit habere moras?) usus majore juventa,
Sex quasi lustra gerens, placidam Jordanis ad undam
Venit, ut acciperet hoc, quod dare venerat ipse.
Hunc Baptista potens ut vidit ab amne Joannes,
Quem matris dum ventre latet, nondumque creatus
Senserat, obstruso [2]) jam tunc sermone prophetes,
Ut muto genitore silens, cui munera linguae
Post noni taciturna diu spiramina mensis

---

1) *Hoc spatium de carne trahens*, crescebat aetate secundum carnem, naturam humanam. *Aevique meatus*, aetatis vicissitudines.

2) *Obstruso*, abstruso, recondito, secreto.

Parto redduntur nato, mox praedicat: Agnus
Ecce Dei, veniens peccatum tollere mundi.
Tollere cum dicit, quod non habet, hoc mihi tollit:
Non mala ut ipse gerat, sed ut ipse nocentia perdat.
Qualiter in medias cum lux praeclara tenebras
Funditur, et proprio non offuscata sereno,
Decutit expulsas illaesis vultibus umbras,
Sic delicta fugans Salvator nostra gerendo
Tersit, et attactu procul evanescere jussit.
Tunc vada torrentum simplex ingressus aquarum,
In se cuncta lavat nostrae contagia vitae,
Ipse nihil, quod perdat, habens sanctoque liquentes
Corpore mundavit latices, limphasque beavit
Gurgitis, et propriis sacravit flumina membris.
Senserunt elementa Deum, mare fugit, et ipse
Jordanis refluas cursum convertit in undas.
Namque propheta canens: Quidnam est, mare, quod fugis, inquit,
Et tu, Jordanis, retro quia subtrahis amnem (Ps. 113, 5)?
Ergo ubi flumineum post mystica dona lavacrum
Egrediens siccas Dominus calcavit arenas,
Confestim patuere poli, sanctusque columbae
Spiritus in specie Christum vestivit honore,

Mansuetumque docet multumque incedere mitem
Per volucrem, quae felle caret, natoque vocato
Voce Patris triplici Deus ex ratione probatur [1]),
Quod Pater et Natus, quod Spiritus est ibi sanctus,
Quo manet indignus, qui non numeraverit unum.
Inde quaterdenis jam noctibus atque diebus
Jejunum dapibus, sacro spiramine plenum
Insidiis tentator adit, doctusque per artem
Fallaces offerre dapes: Si filius, inquit,
Cerneris esse Dei, dic, ut lapis iste repente
In panis vertatur opem. Miracula tamquam
Haec eadem non semper agat, qui saxea terrae
Viscera frugiferis animans fecundat aristis,
Et panem de caute creat. Hac ergo repulsus
Voce prius, hominem non solo vivere pane,
Sed cuncto sermone Dei, labefactus et amens,
Altera vipereis instaurans arma venenis,

---

1) *Triplici Deus ex ratione probatur.* Sensus videtur, ex hoc mysterio, seu ex iis, quae contigerunt in Christi baptismo, probatur Deus trinus, tres esse personas divinas. *Qui non numeraverit unum.* Variae sunt eruditorum circa hunc locum conjecturae. Alii legunt *honoraverit*; alii mallent legere *memoraverit;* alii explicant, qui non aestimaverit unum. Sensus videtur, qui numeraverit tres deos, non censuerit esse unum Deum.

Cum Domino montana petit, cunctasque per orbem
Regnorum monstravit opes: Haec omnia, dicens,
Me tribuente feres, si me prostratus adores.
Quantum perversus, tantum perversa locutus.
Scilicet ut fragilis regni affectaret honores,
Qui populis aeterna parat, monstrumque nefandum
Pronus adoraret, cujus super aethera sedes,
Terra pedum locus est, quem nullus cernit, et omnis
Laudat in excelsis summissa voce potestas.
Christus ad haec: Tantum Dominum Scriptura Deumque
Jussit adorari, et soli famularier uni.
His quoque deficiens congressibus audet iniquus,
Ter sese attollens, animo perstare superbo,
Terque volutus humo, fragili confidere bello.
Tunc assumpsit eum sanctam sceleratus in urbem,
Et statuens alti supra fastigia templi,
Si natum genitore Deo tete asseris, inquit,
Impiger e summo demissus labere tecto.
Non Scriptura docet, de te mandasse Tonantem,
Angelicis subvectus eas ut tutior ulnis,
Ad lapidem ne forte pedem collidere possis.
O quam coeca gerit nigro sub pectore corda
Mens tenebris obscura suis! hunc ardua templi

Culmina et erectae quamvis fastigia pinnae
Credidit in praeceps horrescere, maxima summi
Curvavit qui membra [1]) poli, coelosque per omnes
Vectus in extremae descendit humillima terrae
Inferiora petens, sed non excelsa relinquens.
Dixerat et validi confossus cuspide verbi,
Quod tentare suum Dominumque Deumque nequiret,
Victoris fugit ora gemens. Tunc hoste repulso,
Coelicolae assistunt proceres, coetusque micantes
Angelici Christo famulantur rite ministri.
Protinus ergo viros ex piscatoribus aptos
Humanas piscari animas, quae lubrica mundi
Gaudia sectantes, tamquam vaga caerula ponti
Caecaque praecipites tranant incerta profundi,
Discipulos jubet esse suos, talesque supernae
Conciliat vitae, quos non ventosa loquendi
Gloria, nec vana de nobilitate superbus
Sanguis alat, sed fama tacens [2]) humilique refulgens
Mente nitor coelo faciat de plebe propinquos.
Namque stulta potens elegit et infima mundi,
Fortia confringens Deus et sapientia perdens.

---

1) *Membra*, moenia. Sensus vero est: qui de summis coelis descendit.

2) *Fama tacens*, obscura. Respicit dein verba s. Pauli 1. Cor. 1, 27. ss.

Quin etiam celerem cupiens conferre salutem,
Orandi praecepta dedit, judexque benignus
Indulgenda peti breviter jubet, ut cito praestet,
Sic dicens: Orate Patrem, baptismate nostrum,
Jure suum: propriumque homini concessit honorem,
Et quod solus habet, cunctos permisit habere.
Qui Dominum coeli Patrem memoramus, in ipso
Jam fratres nos esse decet, nec origine carnis
Germanum tractare odium, sed spiritus igne
Flagrantes abolere doli monumenta vetusti,
Atque novum gestare hominem, ne forsan ab alto
Degenerent terrena Deo, cui nos, duce Christo,
Fecit adoptivos coelestis gratia natos.
Sanctificetur ubi Dominus, qui cuncta creando
Sanctificat, nisi corde pio, nisi pectore casto?
Ut mereamur eum nos sanctificare colendo,
Annuat ipse prior, sicut benedicier idem
Se jubet a nobis, a quo benedicimur omnes.
Adveniat regnum jam, jamque scilicet illud
Morte vacans et fine carens, cui nulla per aevum
Tempora succedunt, quia nescit tempus habere
Continuus sine nocte dies: ubi, principe Christo,
Nobile perpetua caput amplectente corona,
Victor opima ferens gaudebit praemia miles.
Hoc jugibus votis, hoc nocte dieque precemur,

Illius ut fiat coelo terraque voluntas,
Qui nusquam vult esse nefas, hostemque nocentem
Utque polo, sic pellat humo [1]), ne corpora nostra
Tamquam vile solum saevus sibi vindicet hydrus;
Sed, qui cuncta fovet, plena pietate redundans
Omnipotens animas pariter conservet et artus:
Altera pars etenim coeli sumus, altera terrae.
Annonam fidei speramus pane diurno,
Ne mens nostra famem doctrinae sentiat unquam
A Christo jejuna suo, qui corpore et ore
Nos saturat, simul ipse manens verbumque cibusque.
Dulcia nam Domini nostris in faucibus haerent
Eloquia, exsuperantque favos atque omnia mella.
Debita laxari qui nobis cuncta rogamus,
Nos quoque laxemus: proprii nam cautio verbi
Spondentes manifesta tenet, graviusque soluti
Nectimur, alterius si solvere vincla negamus:
Incipietque pius decies millena talenta
Dimittens Dominus, si nos affligere propter
Denarios centum conservum senserit ullum,

1) *Utque polo sic pellat humo*, ab anima et corpore, nam ut v. 262. dicit, secundum animam *coeli sumus*, ad coelum spectamus: secundum corpus ad terram.

Tradere confestim tortoribus, inque feroci
Carcere constricti non permittemur abire,
Donec cuncta brevem reddamus ad usque quadrantem.
Non quia nos Dominus, lucis via, semita pacis,
In laqueos tentantis agat, sed cum mala nostra
Deserit, ire sinit: nam quisquis retia mundi
Deliciosa sequens, luxus et gaudia blandae
Perditionis amat, Deus hunc, virtutis amator,
Linquit, et ingreditur, qua se tentatio ducit.
Ab hac ergo pedem retro faciamus, et arctum
Corde petamus iter, tenuis qua semita monstrat
Ire per angustam regna ad coelestia portam.
Si cupimus vitare malum[1]), debemus adire
Sectarique bonum; hic quia liberat, ille trucidat:
Hic alit, ille necat: nam quantum sidera terris,
Ignis aquis, lumen tenebris, concordia bellis,
Vita sepulturis, tantum bona longius absunt
Dissociata malis. Dextrum quicunque necesse est,
Aut laevum gradiatur iter. Sed dextra bonorum
Semita conspicuos vocat in sua gaudia justos,

1) *Malum* i. e. daemonem; *bonum* i. e. Dominum, Deum.

Inque tuos, Patriarcha [1], sinus: at laeva malorum
Excercet poenas, et ad impia tartara mittit.
Ergo agnis ovibusque Dei est haec sola voluntas
Et bona libertas, evadere torva cruenti
Ora lupi, vitaque frui per pascua Christi.

LIBER TERTIUS.

Prima suae Dominus, thalamis dignatus adesse,
Virtutis documenta dedit, convivaque praesens
Pascere, non pasci veniens, mirabile! fusas
In vinum convertit aquas; amittere gaudent
Pallorem latices, mutavit laeta saporem
Unda suum, largita merum, mensasque per omnes
Dulcia non nato rubuerunt pocula musto.
Implevit sex ergo lacus [2] hoc nectare Christus,
Quippe ferax qui vitis erat, virtute colona
Omnia fructificans, cujus sub tegmine blando
Mitis inocciduas enutrit pampinus uvas.
Post regulus nato quidam moriente rogabat
Flebilis, et supplex Dominum, quo viseret aegrum
Febre laborantem puerum, trepidamque vetaret

---

1) *Patriarcha* i. e. Abraham. Vocatur enim justorum requies sinus Abraham.

2) *Lacus* accipi solet pro vase amplo, in quo mustum recipitur. *Mitis inocciduas* etc. Christus vitis est vera, qui enutrit palmites in vitam aeternam.

Labi animam de sede sua; tunc larga potestas,
Credenti quae nulla negat, nec dona retardat,
Velocem comitata fidem, sermone salutem
Concedens facili; Vivit jam filius, inquit,
Perge, tuus. Quantum imperii fert jussio Christi!
Non dixit: Victurus erit, sed, jam quia vivit,
More Dei, qui cuncta prius, quam nata, videndo,
Praeteritum cernit, quiquid vult esse futurum.
Inde salutiferis incedens gressibus urbes,
Oppida, rura, casas, vicos, castella peragrans,
Omnia depulsis sanabat corpora morbis.
Ecce autem mediae clamans ex agmine turbae
Leprosus poscebat opem, variosque per artus
Plus candore miser: Si vis, Domine, inquit, ab istis
Me maculis mundare, potes. Volo, Christus ut inquit,
Confestim redit una cutis [1]), proprioque decore
Laete peregrinam mutarunt membra figuram,
Inque suo magis agnitus est vix ille colore.
Forte Petri valide torrebat lampadis aestu
Febris anhela socrum, dubioque in funere pendens
Saucia sub gelidis ardebat vita periclis,

---

1) *Una cutis*, exclusis scil. abstersisque leprae maculis. *Figuram*, speciem externam.

Immensusque calor frigus lethale coquebat.
At postquam fessos Domini manus attigit artus,
Igneus ardor abit, totisque exstincta medullis
Fonte latentis aquae cecidit violentia flammae.
Quin etiam rabidas nigrorum depulit iras
Spirituum, ne flatus atrox laceraret iniqua
Peste homines, operisque Dei [1]) vexaret honorem,
Quem norat non esse Dei; passimque catervas,
Ut pius, innumeras pulso languore saluti
Reddidit, et varia populos a clade levavit.
Inde marina petens arentes gressibus algas
Pressit, et exiguae conscendens robora cymbae
Aequoreas intravit aquas; Dominumque sequentes
Discipuli placido librabant carbasa[2]) ponto.
Jam procul a terris fuerat ratis actaque flabris
Sulcabat medium puppis secura profundum,
Cum subito fera surgit hiems pelagusque procellis
Vertitur, et trepidam quatiunt vada salsa carinam.
Perculerat formido animos, seseque putabant
Naufraga litoreis jam tendere brachia saxis.
Ipse autem placidum carpebat pectore somnum,

---

1) *Quem norat non esse Dei*, quem flatum noverat non esse spiritus divini, sed daemonis. *Algas*, litus, in quo algae crescere solent.

2) *Carbasa*, vela. *Hiems*, tempestas.

Majestate vigil, quia non dormitat in aevum,
Qui regit Israel, neque prorsus dormiet unquam.
Ergo ubi pulsa quies, cunctis clamantibus una
Voce simul, Miserere citus, miserere, perimus,
Auxilio succurre pio: nil vota moratus
Exsurgens Dominus, validis mitescere ventis
Imperat, et dicto citius tumida aequora placat.
Non erat illa feri pugnax audacia ponti,
In Dominum tumidas quae surgere cogeret undas,
Nec metuenda truces agitabant flamina vires;
Sed laetum exsiliens Christo mare compulit imum
Obsequio fervere fretum, rapidoque volatu
Moverunt avidas ventorum gaudia pennas [1].
Interea placido transvectus marmore puppim
Liquerat, et medios lustrabat passibus agros;
Cum procul e tumulis gemino stridore ruentes
Prosiluere viri, quos non mala daemone pauco [2],

---

1) *Pennas.* Venti gaudebundi suo obsequio in Christum circumvolitantes quodammodo exsultabant.

3) Variae sunt eruditorum in h. l. implexum conjecturae. Clarum est, quid poeta voluerit dicere: non paucos, sed multos daemones miseros illos vexasse. Proinde ita construi poterit haec periodus: *Quos mala legio vexabat non daemone pauco*, non paucis constans daemonibus, *sed atrox* i. e. numerosa. Arevalus conjicit legendum esse: *quos non macra daemone pauco, sed legio vexabat atrox.* Poena du-

Sed legio vexabat atrox, nexuque cruento
Saeva catenatis gestabant vincla lacertis.
Angebat quoque poena duplex. Heu! dira furoris
Conditio; qui vim patitur, magis ille ligatur.
Tunc Domini praecepta tremens exire jubentis
Spiritus infelix hominem non audet adire
Effigiem [1] repetens, quam Christum cernit habere:
Sed pecus immunda gaudens lue, semper amicum
Sordibus, atque olido consuetum vivere coeno,
Pro meritis petiere suis, tristesque phalanges
Porcinum tenuere gregem: niger, hispidus, horrens,
Talem quippe domum dignus fuit hospes habere.
Hinc alias Dominus pelago delatus in oras,
Intravit natale solum, quo corpore nasci
Se voluit, patriamque sibi pater ipse [2] dicavit.
Ecce aderant vivum portantes jamque cadaver,
Bis bina cervice viri, lectoque cubantem

---

plex, nam intus a daemone obsessi, exterius catenis erant ligati.

1) *Effigiem repetens.* Homines ratione naturae humanae, quam Christus gestabat, effigiem, similitudinem gerunt Christi.

2) *Pater ipse,* utpote omnium creator.

Vix hominem, cui vita manens sine corporis usu
Mortis imago fuit, resolutaque membra jacebant
Officiis deserta suis, fluxosque per artus
Languida demissis pendebant vincula nervis.
Hunc ubi virtutum Dominus conspexit egentem
Robore, peccatis primum mundavit ademptis,
Quae generant augmenta malis: miseroque jacenti,
Surge, ait, et proprium scapulis attolle grabatum,
Inque tuam descende domum. Nil jussa moratus,
Cui fuerat concessa salus, vestigia linquens
Tandem aliena, suis laetatur vadere plantis,
Vectoremque suum grata mercede revexit.
Principis interea synagogae filia, clauso
Functa die, superas moriens amiserat auras.
At genitor, cui finis edax spem prolis adultae
Sustulerat, sanctos Domini lacrymansque gemensque
Corruit ante pedes, vix verba precantia fari
Singultu quatiente valens, Miserere parentis
Orbati, miserere senis: modo filia, dicens,
Unica, virgineis nec adhuc matura sub annis,
Occidit, et misero patris mihi nomen ademit.
Affer opem, lapsamque animam per membra refunde,
Qui totum praestare potes. Haec inquit: et auctor
Lucis ad exstinctae pergebat funera, gressum

Vix populo stipante movens: permixtaque turbis
Ibat inundantem mulier perpessa cruorem,
Quae magnas tenuarat opes, ut sanior esset,
Exhaustaque domo, nec proficiente medela,
Perdiderat proprium pariter cum sanguine censum.
Ast ubi credentis jam sano in pectore coepit
Dives adesse fides, mediis immersa catervis
Nititur aversi [1]) vel filum tangere Christi:
Posteriusque latens, subitam furata salutem
Extrema de veste rapit, siccisque fluentis
Damnavit patulas audax fiducia venas.
Senserat ista Deus, cujus de fonte cucurrit,
Quod virtus secreta dedit, furtumque fidele
Laudat, et egregiae tribuit sua vota rapinae.
Ventum erat ad moesti lugentia culmina tecti,
Deflentemque domum, moriens ubi virgo jacebat
Extremum sortita diem, trepidusque tumultus
Omnia lamentis ululans implebat amaris,
Funereosque modos cantu lacrymante gemebant
Tibicen, plangorque frequens confuderat aedes.
Ponite sollicita conceptos mente dolores,
Hic sopor est, Salvator ait, nec funus adesse
Credite, nec somno positam lugete puellam.

---

1) *Aversi*, incedentis Christi, qui progrediens ipsi jam terga verterat.

Dixerat, et gelida constrictum morte cadaver
Spiritus igne fovet, verboque immobile corpus
Suscitat, atque semel genitam bis vivere praestat.
Obstupuere animis, inopinaque vota parentes
Aspiciunt, versisque modis per gaudia plangunt.
Inde pedem referens, geminos videt esse sequentes
Coecatos clamare viros: Fili inclyte David,
Decute nocturnas exstinctis vultibus umbras,
Et clarum largire diem. Quam credere tutum,
Quam sanum est cognosse Deum! jam corde videbant,
Qui lucis sensere viam; tunc coeca precantum
Lumina, diffuso ceu torpens ignis olivo,
Sub Domini micuere manu tactuque sereno
Instaurata suis radiarunt ora lucernis.
His ita dimissis, alius producitur aeger,
Multiplici languore miser, qui voce relictus,
Auditu vacuus, solo per inania membra
Daemone plenus erat: hunc protinus ordine sacro
Curavit versis Deus in contraria causis,
Daemonio vacuans, auditu et voce reformans.
Nec minus interea proprios jubet omnia posse
Discipulos, totisque simul virtutibus implens,
Ite, ait, et tristes morborum excludite pestes,

Sed domus [1]) Israel (quia necdum nomine gentes
Auxerat hoc omnes) coelorum dicite regnum,
Daemoniis auferte locum, depellite lepram;
Functaque subductae revocate cadaver avitae.
Sumpsistis gratis, cunctis impendite gratis.
Ac velut hoc dicens, Ego vobis quippe ministris
Servandos committo greges, ego denique pastor
Sum bonus, et proprios ad victum largior agros.
Nemo meis ovibus, quae sunt mea, pascua vendat.
Haec in apostolicas ideo prius edidit aures
Omnipotens, ut ab his jam sese auctore magistris
In reliquum doctrina fluens decurreret aevum.
Qualiter ex uno paradisi fonte leguntur
Quattuor ingentes procedere cursibus amnes,
Ex quibus in totum sparguntur flumina mundum.
Quisquis enim deitatis opus, quod non habet ex se,
Sed Domino tradente gerit, sub munere puro
Suscipiet, puro dispenset munere, possit
Ut dispensator, non ut mercator haberi,
Davidisque modis vitam cantare futuram;
Intrabo in Domini requiem, quia nescio mercem [2]).

---

1) *Sed domus*, est genitivus, licet ultima corripiatur, quod non novum in Sedulio. *Quia necdum nomine*. Necdum manifestum erat, etiam gentes spectare ad semen Abrahae, si scil. crederent, ut postea docuit Paulus.

2) *Quia nescio mercem*. Multi veteres ut Hie-

Exin conspicuam synagogae ingressus in aulam
Aspicit invalidum, dimenso corpore mancum,
Seminecem membris, non totum vivere, cujus
Arida torpentem damnarat dextera partem;
Imperioque medens gelidam recalescere palmam
Praecipit, et reduci divino more saluti,
Sicut semper agit, nil tollit et omnia reddit.
En iterum veteres instaurans lubricus artes
Ille chelydrus adest, nigri qui felle veneni
Lividus humano gaudet pinguescere tabo,
Quodque per alternos toties disperserat aegros
Virus, in unius progressus viscera fudit:
Cui vocem lumenque tulit, triplicique furore
Saucia membra tenens, mutum quatiebat et orbum [1].
Tunc Dominus mundi, lux nostra et sermo parentis,
Sordibus exclusis oculos atque ora novavit;

---

ronymus, Arnobius, Augustinus et Psalterium romannm legunt Ps. 70, 15.: *Quoniam non cognovi negotiationem*, *introibo in potentias Domini.* Sed vulgata pro *negotiatione* habet *literaturam.* — *Dimenso corpore mancum*, quia corpus ejus utpote paralysi tactum ex parte vivebat, ex parte quasi erat mortuum: hinc ipsum paraliticum vocat seminecem membris.

1) *Orbum* i. e. coecum significatione sat insolita, si scil. simpliciter absque apposito *visus* vel *visu* ponitur.

Verbaque per verbum, per lumen lumina surgunt.
Venerat et mulier morbo contracta vetusto,
Non senio, tremebunda, gemens, incurva, caducis
Vultibus et solam despectans cernua terram.
Quae, Domino miserante, juges post octo decemque
Membra levat messes, coelumque ac sidera tandem
Cernit, et ardentem solis reminiscitur orbem,
Totum erecta videns; quia quos malus opprimit hostis,
Ima petunt; quos Christus alit, sine labe resurgunt.
Cumque dehinc populum sese in deserta secutum
Ut typicus Moyses verusque propheta videret
Antiquam sentire famem, majoribus actis
Antiquam monstravit opem; tunc alite multo
Carnis opima dedit, geminis modo piscibus auxit.
Sufficiens tunc manna pluit, modo panibus amplum
Quinque dedit victum per milia quinque virorum.
Cetera turba latet, numero nec clauditur ullo
Maxima parvorum legio, vel maxima matrum.
Quodque magis stupeas, cophinos ablata replerunt

Fragmina bissenos populisque vorantibus aucta[1],
Quae redit a cunctis, non est data copia mensis.
Jamque senescentem calidi sub caerula ponti
Oceano rapiente diem, cum pallor adesset
Noctis, et astriferas induceret hesperus umbras,
Discipuli, solo terris residente magistro,
Undosum petiere salum, fluctuque tumente
Torva laborantem jactabant aequora puppim,
Adversus nam flatus erat; tunc noctis opacae
Tempore calcatas Dominus superambulat undas,
Et vasti premit arva freti, glaucisque fluentis
Circumfusa sacras lambebant marmora plantas.
Miratur stupefacta cohors, sub calle pedestri
Navigeras patuisse vias: at Petrus amicam
Doctus habere fidem Christumque agnoscere semper,
In medias descendit aquas, quem dextra levavit
Labentem Domini, nil tanto in gurgite passum:
Cui portus fuit illa manus, pelagique viator
Libera per vitreos movit vestigia campos.

---

1) *Quae redit a cunctis* etc. Non tantum habuit Christus initio ad saturandam turbam, quantum remansit, postquam omnes saturati sunt. *Jamque senescentem.* Jam ad interitum, finem vergente die propter solis occasum, quo terris eripitur lux atque idcirco ipse dies. Putabant autem veterum aliqui, solem quotidie oceano exstingui, ex quo mare recalescere necesse erat, hinc illa *calidi sub caerula ponti.* Alii tamen legunt *gelidi . . . ponti.*

Genesar inde soli, Domino veniente, coloni
Infirmos traxere suos, ut fimbria saltem
Vix attacta Dei morbis mederetur acerbis;
Et quotquot tetigere, jugem sensere salutem.
Quam pretiosa fuit, quae numquam vendita vestis [1]),
Ipsa omnes modici redimebat munere fili!
Hinc tyrias partes sidoniaque arva petentem
Anxia pro natae vitio, quam spiritus atris
Vexabat stimulis, mulier chananaea rogabat,
Se canibus confessa parem, qui more sagaci
Semper odoratae recubant ad limina mensae,
Assueti refluas dominorum lambere micas.
Vox humilis, sed celsa fides, quae, sospite nata,
De cane fecit ovem, gentisque in sentibus ortam
Compulit hebraei de gramine vescier agri [2]).
Alta dehinc subiens montis juga, plebe sequente,
Millia coecorum, claudorum millia passim,
Leprososque simul populos surdasque catervas,
Invalidasque manus et quidquid debile vulgi
Venerat, in priscum componit motibus usum,
Et revocata suis attemperat organa nervis.

---

1) *Nunquam vendita vestis.* Ita forte loquitur, quod respiciat factum a Joanne 19, 25. relatum, quod scil. milites de tunica Christi sortiti sunt, cujus esset.

2) *Vescier agri.* Celsa hujus mulieris fides fecit

Dumque medens aegrum refovet virtute tumultum[1],
Tertia lux aderat, sterilique in caespite nullum
Contigerat plebs tanta cibum, nimiosque labores
Nutribat geminanda fames, si saucia callem
Turba per ingentem dapibus jejuna rediret.
Qua flexus pietate Deus, qui semper egentum
Panis adest, victumque locis sine frugibus infert,
Pisciculis paucis et septem panibus agmen
Pavit enorme virum, praeterque infirma secundi
Sexus et aetatis saturavit quattuor illic
Millia vescentum; plus ut mireris, et auctas
Disce fuisse dapes, epulas nutrivit edendo
Vulgus, et attritae creverunt morsibus escae.
Relliquiasque suas, sportarum culmina septem,
Expavit fugitiva fames, ubi fragmine sumpto
Vidit abundantem modico de semine messem.

---

eam de cane ovem, licet inter gentilium nata esset spinas: eaque compulit Christum, ut ei daret panem filiis i. e. hebraeis tunc tantum destinatum, seu ut eam in largienda gratia aequipararet judaeis, ad quos tunc tantum missus fuerat.

1) *Tumultum*, agmen, turbam. *Sterilique in caespite*, in loco illo arido, deserto. *Geminanda fames* i. e. fames jam praesens duplicata, aucta fuisset, si jejuni debuissent redire, et hinc incommodum, quod jam tunc experiebantur, qui jam triduo sustinuerant Christum (Marc. 8, 2), multum crevisset.

Nec tamen humano quamvis in corpore Christum
Matris ab occasu [1]) mortalia membra gerentem
Clam fuit esse Deum, quia non absconditur unquam
Urbs in monte sedens, modio nec subditur ardens
Lychnus, anhelantem sed spargens altius ignem
Cunctis lumen agit: radians nam testibus amplo
Discipulis fulgore tribus, velut igneus ardor
Solis, in aetheream versus splendore figuram
Vicerat ore diem, vestemque tuentibus ipsam
Candida forma nivis Domini de tegmine fulsit.
O meritum sublime trium, quibus illa videre
Contigit in mundo, quae non sunt credita mundo [2])!
Quid quod et Heliam et clarum videre Moysen?
Ignotos oculis viderunt lumine cordis,
Ut major sit nostra fides, hunc esse per orbem
Principium ac finem, hunc alpha viderier, hunc
Quem medium tales circumfulsere prophetae,

---

1) *Ab occasu*, seu ut dicitur in prosa, *a maternae generationis occasu*, scil. occasione, propter generationem, nativitatem ex matre humana.

2) *Quae non sunt credita mundo*, manifestata omnibus; nam transfiguratus est Christus coram tribus tantum discipulis.

Alter adhuc vivens, alter stans limine vitae[1]),
Sidereoque sono, Meus est hic Filius, ajens,
Ostendit verbo genitum vox patria Christum.
Postquam corporeos virtus regressa per artus
Texit adoratam carnis velamine formam,
Seque palam Dominus populis dedit, ecce repente
Vir humilis moesto dejectus lumina vultu
Procedit, supplexque manus et brachia tendit,
Imploratque gemens: unus mihi filius, unus
Est, Domine: horrenda lacerat quem spiritus ira,
Nec linquit, nisi mergat aquis, aut ignibus atris
Opprimat atque animam dubia sub morte fatiget.
Hunc, precor, expulso miseratus utrumque furore
Redde mihi, vel redde sibi, ne coeca potestas
Expellat trepidam subtracto lumine vitam.

---

1) Variae sunt eruditorum circa hunc locum obscurum conjecturae. Ratione oppositionis ad Heliam adhuc viventem *stans limine vitae* videtur significare *mortuum*, nam limen vitae est mors, ergo stans in morte, in mortis statu, est mortuus. Alii putant, Moysen cum Christo resurrexisse, hinc tunc fuisse in exspectatione, in limine vitae proximae mox scil. resurrecturus. Alii conjiciunt legendum *in lumine vitae*, ut sensus sit, Moysen adhuc permanere, etiamsi ex hac decesserit vita. *Verbo genitum*, forte idem ac intelligendo, dicendo genitum. *Texit adoratam.* At postquam solitam resumpsit Dominus formam, speciem.

Dixerat, et genua amplectens genibusque volutans
Haerebat, Dominusque pio jam pectore votis
Annuerat; tunc praedo furens ac noxius hostis,
Cui possessa diu est alieni fabrica juris,
Pervasa migrare domo compulsus, in iram
Tollitur accensam correptaque carpere membra
Nititur, et frustra, Domino prohibente, laborans
Fugit in obscuras, puero vivente, tenebras.
Rex etiam solus regum et Dominus dominantum
Non dedignatus, Petro piscante, tributum
Solvere caesareum, medii de gurgite ponti
Hamum ferre jubet, gerulum didrachmatis aurei.
Incola mox pelagi pendentia fila momordit
Jussa tributa ferens, graviorque onerante metallo,
Vilis honor piscis pretio majore pependit [1].
Discipulisque suis se percunctantibus aulae
Coelestis regni quis possit major haberi?
Ut Deus et doctor mirabilis, Omnibus, inquit,
Celsior est humilis, cunctisque potentior ibit,
Qui cunctis subjectus erit, seseque minorem
Demissa cervice feret, velut iste videtur

---

1) *Pependit.* Hunc versum ita auctor in prosa reddit: *Pluris valuit honore ponderis alieni, quam proprii* (pretii).

Parvulus; et monstrat puerum consistere parvum.
Scilicet ingenium teneri sectemur ut aevi
Non annis, sed mente, jubet, quia mollior aetas
Nil pompae mortalis amat, non ambit honorem,
Nec resupina [1] tumet; sic purae semita vitae,
Quantum prona solo, tantum fit proxima coelo:
Mens etenim vergens altum petit altaque vergit,
Inferiorque gradus, quo vult descendere, surgit.
Ecce humilem Dominus de stercore tollit egenum,
Et facit egregios inter residere tyrannos:
At contra tumidum pugnaci mente rebellem
Praecipitem coelo sub tartara jussit abire.
Parva loquor, si facta Dei per singula curram,
Et speciale bonum, cum sit generale, revolvam.

LIBER QUARTUS.

Jam placidas Jordanis item transgressus arenas,
Judaeae sectatus iter, sine nomine mixtum
Vulgus et innumeras relevans a clade catervas,
Suscipit infirmos, et dat discedere sanos.
Nil igitur summo de se sperantibus unquam
Difficile est conferre Deo, cui prona facultas
Ardua planare et curva in directa referre;
Nam quidquid natura negat, se judice, praestat.
Namque foramen acus sicut penetrare camelus

1) *Resupina*, superba.

Membrorum prae mole nequit: sic dives opima
Fertilitate tumens tenuem non possit adire
Coelestis regni ducentem ad limina callem,
Ni Genitor rerum (qui mundum lege coercet,
Et nulla sub lege manet, cui condere velle est,
Quem frons nulla videt, sed totum conspicit ipse)
Hoc impossibile est homini, dixisset: at alto
Possibile est jus omne Deo; multisque molestum
Divitibus tandem faceret mitescere censum.
Nam proprias bene tractat opes, coeloque recondi
Thesauros vult ille suos, ubi quidquid habetur,
Non mordax aerugo vorat, non tinea sulcat,
Nec male defossum famulatur furibus aurum,
Jejunis quicunque cibum, sitientibus haustum,
Hospitibus tectum, nudis largitur amictum,
Solatur nexos in carcere, perfovet aegros,
Atque aliis largus, sibi tantum constat egenus [1].
Nec dubie in coelum substantia pervenit illa,
Quae Christo collata datur sub paupere forma,
Quae damnis augmenta capit, quae spargitur ut sit,
Quae perit ut maneat, quae vitam mortua praestat.

---

1) *Sibi tantum constat egenus* i. e. esse, qui tantum erga se est parcus.

Praeterea geminos Dominus considere coecos,
Dum quoddam transiret iter comitante caterva,
Conspicit, exstinctae poscentes munera formae,
Flebilibusque vagas implentes vocibus auras.
Nec cunctata solens pietas inferre salutem,
Quae sentit flagrare fidem, mox lumina tangens
Evigilare jubet, quae somnus presserat ingens:
Atque diu clausas reserans sub fronte fenestras,
Ingrediente die fecit discedere noctem.
Hinc repetita sacri gradiens per moenia templi
Lumina coecatis dedit et vestigia claudis.
Talia davidicam post facta reliquerat urbem
Bethaniae vicina petens: eademque reversus
Clarescente die properabat visere tecta.
Ecce autem mediis astans sublimis in arvis
Frondea ficus erat, cujus in robore nullum
Repperit esuriens lustrato stipite pomum.
Arboreisque comis, Jam nunc ex germine vestro
Nullus, ait, fructus reliquum generetur in aevum.
Confestim viduata suis ficulnea succis
Aruit et siccis permansit mortua ramis.
Omnis enim quicunque Deo nil fertile nutrit,
Ceu sterilis truncus, lignis aequabitur ustis.
At justus palmae similis florebit amoenae,
Semper habens frondes et tamquam libana cedrus
Multiplicandus adest, et vertice sidera tangit.

Post oblatus ei virtutem sensit herilem
Insanus sermone carens, quem faucibus arctis
Angebat vis clausa mali, vitiumque tacendo
Prodiderat. Sed cuncta solens infirma levare
Conditor, obsessa pepulit de fauce latronem,
Et voci patefecit iter, nexuque soluto
Muta diu tacitas effudit lingua loquelas.
Post Dominus pharisaea petens convivia coenae,
Orantis dapibus sese impertivit amici.
Tunc mulier, quam fama nocens et plurima vitae
Mordebant delicta suae, clementia supplex
Corruit amplectens vestigia, quaeque profusis
Irrigat incumbens lacrymis, et crine soluto
Nec tergere sacras, nec cessat lambere plantas,
Unguento fragrante fovens, sententia donec
Laeta Dei, quem ferre manum non poenitet unquam [1]),
Si nos poeniteat veterem quaesisse ruinam,
Vade, fides, mulier, tua te salvavit ab omni,
Dixisset, quodcunque mali gessisse videris:
Utere pace mea. Magna est medicina fateri,
Quod nocet abscondi; quoniam sua vulnera nutrit,

---

1) *Quem ferre manum*, quem peccatoribus contritis manum dare non poenitet. — *Dixisset*, hoc referendum est ad superiora v. 71. *nec laeta sententia Dei* i. e. Christi *dixisset*, *Vade, fides tua te salvam fecit*, *vade in pace* (Luc. 7, 50.).

Qui tegit, et plagam trepidat nudare medenti.
Et polluta diu, modicum purgata recessit
Per gemitum, propriique lavans in gurgite fletus,
Munda suis lacrymis redit et detersa capillis.
Jamque Capharnaeae synagogam intraverat urbis
Rite docens populos, quem cum vidisset iniquus
Humano sub corde latens, clamore protervo
Spiritus infremuit, Quid nobis et tibi? dicens:
Perdere nos, heu! Christe, venis? Scio denique, qui sis,
Et sanctum cognosco Dei; nec plura locutus,
Imperio terrente, tacet hominemque reliquit
Pulsus, et in vacuas fugiens evanuit auras.
Sic etiam variis finem languoribus esse
Fecit, et exclusos semper reticere coegit
Daemonas ac talem prohibet se pandere testem.
Olim quippe ferox et nigrae mortis amator
Ille nocens anguis, dejectus culmine coeli
Cum pompis sociisque suis omnique nefandae
Agmine militiae, Christum, quem noverat illic,
Conspicit in terris velamine carnis opertum,
Et gemit esse homini Dominum virtutis amicum.
Dumque Tyri transgressus iter, sidonia rursus
Arva legens, placidas Dominus calcaret arenas,

Curavit gemino miserum spiramine clausum
Qui vocem non ore dabat, non aure trahebat,
Sidereaeque manus ruptis penetralibus omnes
Attactu patuere fores, laetusque repente
Audirique loquens meruitque audire loquentes.
Tu quoque virtutis sensisti munus herilis
Procumbens oculis, cujus in lumina Christus
Exspuit et speciem simulatae mortis ademit.
Hinc majora docens populos coelestia, verum
Se reserat sermone Deum, turbasque frequentes,
Quae nimis irruerant, cupiens vitare parumper,
Stagna petit, parvaque sedens Simonis in alno [1]),
Littore sistentem firmabat ab aequore plebem.
Et dictis jam finis erat; tunc altius actam
In pelagus jubet ire ratem, vastoque profundo
Retia demitti piscantia, quae nihil omnem
Claudere per noctem vacuo potuere labore.
Simon paret ovans, et aquosis gentibus instans,
Linea claustra jacit, tantumque immanis apertos
Implevit captura sinus, ut praeda redundans
Turbaret geminas cumulato pisce carinas:

1) *In alno.* Alnus per synecdochem pro navi interdum a poetis ponitur.

Nam socia isthic puppis erat. Sic maxima saepe
Gaudia non ferimus, propensaque vota timemus [1];
Quodque Deo facile est, homines optare nec audent.
Talibus insignis virtutibus ibat in urbem,
Quae sit dicta Naim, populo vallatus opimo
Et grege discipulum, miserum cum cominus ecce
Conspicit efferri juvenem gelidumque cadaver,
Pluribus exsequiis et inani funere passum [2]
Triste ministerium, cujus sors invida matrem
Jamdudum viduam gemina viduaverat urna.
Nec remorata diu pietas, inimica doloris,
Auxilium vitale tulit, tactoque feretro,
Surge, ait, o juvenis; parensque in tempore dicto
Mortuus assurgit, residensque loquensque revixit,
Atque comes genitricis abit: nam funere torpens,
Et licet amissae passus discrimina vitae,
Non poterat famulis, Domino clamante, tacere,
Nec, vita praesente, mori. Mox agmine verso [3],

---

1) *Propensaque vota timemus.* Inopinatam felicitatem, si modum mensuramque transcenderit, velut munus jam intolerabile timemus.

2) *Inani funere passum.* Conspicit juvenem inani pompa elatum, cujus mater jam duplici casu i. e. morte orbata fuit et marito et filio.

3) *Mox agmine verso*, scil. agmen illud ante lugubre et funebre deponens luctum, quia mortuus

Deponens trepidum recidivo tramite luctum,
Candida felicem revocavit pompa parentem.
Nec tibi parva salus, Domino medicante, Maria,
Multiplici laesum curavit vulnere sensum,
Quam fera septenis rabies invaserat armis,
Daemonico cuneata globo; sed squameus anguis
Imperiosa sacri fugiens miracula verbi,
Corde tuo depulsus abit, volucresque per auras
In chaos infernae lapsus penetrale gehennae,
Septem ingens gyros, septena volumina traxit.
Neve redundantem cumulato germine messem
Exiguis Dominus sineret languere colonis,
Discipulosque alios, quorum mens conscia recti,
Puraque simplicitas, numero meritoque refulgens,
Aurea libra fuit [1]), velut agnos praecipit inter
Sanguineos properare lupos: Assumite, dicens,
Jura potestatis, nullum metuatis ut hostem;
Vipereasque minas, et scorpionum, atque inimicae

---

rediit ad vitam, in laetum conversum est et matrem gaudentem reduxit, comitatum est cum gaudio redeuntem.

1) *Aurea libra fuit*, hoc referri potest vel ad 72 discipulos, de quorum electione hic agitur, ut significetur animus bene ad omnia dispositus: vel forte etiam ad Christum eligentem, ut significetur, tales fuisse hos discipulos, qui potuerint subire diligens Christi examen et probati inde exire.

Omnia virtutis sensu calcate fideli.
Nulla meis famulis feritas adversa nocebit.
Nec tantum hoc gaudete, viri, quod spiritus ater
Subjaceat vobis, quantum quod nomina vestra
Scripsit in aeterno coelestis littera libro.
Jus [1]) est quippe Dei, vitam praeponere factis.
Nam merito cessante bono, miracula nil sunt,
Quae faciunt plerumque mali, quibus arbiter orbis,
Nescio vos, dicturus erit, discedite, cuncti
Artifices scelerum, rebus qui semper iniquis
Divinum simulastis opus. Sic tempore Moysi
Carminibus quidam vanis Memphitis in oris
Signa dabant non sponte Dei, sed imagine falsa
Visibus humanis magicas tribuere figuras.
Post pharisaeorum cujusdam principis intrat
Clarificare domum, non escam sumere tantum,
Ad quam tunc facili convenerat ille precatu.
Hic homo perspicuo distentus ventre tumebat
Plenus aquae gravidamque cutem suspenderat alvus
Inclusam paritura necem; jam membra fluebant
Accrescente sinu, miserosque infusa per artus

1) *Jus* i. e. regula divini judicii.

Turgida perflatum macies tenuaverat aegrum,
Inque uteri spatium totus convenerat hydrops.
Non tulit hanc speciem mundiPater et sua transit
Sabbata non curans, hominem curare paratus
Quem voluit magis esse suum: nam sabbata propter
Condita sunt hominem, non est homo sabbata propter.
Tunc pius humentem siccata corporis unda
Jussit abire luem: fluidus mox viscera morbus
Deserit et vacuae resident in pectore fibrae
Carnalemque lacum pestis lymphata reliquit.
Coeperat interea Dominus, galilaea per arva
Transgrediens, sancto quoddam pede tangere castrum.
Hunc procul ut videre decem maculosa gerentes
Leprosi portenta viri, quos corpore foedo
Discolor obscenis turpabat poena figuris,
Praeceptor, miserere, potes namque omnia Jesu,
Clamantes dixere simul: tunc flexa potestas,
Quae numquam pietate vacat, clementior infit:
Ite, sacerdotum conspectibus ora referte.
Cumque viam peterent, subito mundata vicissim
Mirantur sua membra viri variumque tuentes
Esse nihil, sese pariter speculantur et omnes

Explorant proprias alterno lumine formas.
Ex quibus ut grates ageret pro munere tanto,
Vix unus reduci conversus tramite pronus
Sternitur ad terram Dominum virtutis adorans
Atque sacerdoti vero sua protulit ora.
Denique pontificum princeps, summusque sacerdos
Quis, nisi Christus, adest? gemini libaminis auctor [1])
Ordine Melchisedech, cui dantur munera semper,
Quae sua sunt, fructus segetis, et gaudia vitis.
Cum residens caecus Timaei filius illud
Propter iter, Dominum per quod cognoverat ire,
Vociferans crebro lumen clamore petisset.
Nec, populo prohibente, tacens accedere jussus
Ad Dominum palpante manu visumque recepit
Et nullo ducente, redit. Quam fortiter instat
Importuna fides! quidquid res dura [2]) negarit,
Sola frequens votis oratio praestat honestis.
Unanimum panem sic ille petebat amicum,
Qui foribus clausis per opaca silentia noctis
Obnixeque diu confidenterque neganti
Vocibus assiduis precibusque extorsit anhelis.
Praeteriensque viae Dominus loca Samaritanae,

1) *Gemini libaminis auctor* i. e. panis et vini, quae Melchisedech Christi typus obtulit, et Christus Dominus in Eucharistiae celebratione adhibere voluit.

2) *Res dura*, necessitas dura, fatum infelix.

Humanam flagrante sitim collegerat aestu
Fonsque perennis aquae, modicam desiderat undam,
Ut biberet, qua corpus erat [1]; tunc accola gentis
Stans mulier, parvum puteo quae traxerat haustum,
Cum dare cunctatur periturae munera lymphae
Agnoscens propriam numeroso conjuge vitam,
Orat inexhausti tribui sibi dona fluenti,
Aeternam positura sitim, qua nemo carere
Dignus erit, Domini nisi mersus gurgite Christi
Percipiat placidas animae, non corporis, undas.
 Dumque sui media residens testudine templi,
Ore tonans patrio, directi ad pervia callis
Errantem populum monitis convertit amicis,
Ecce trahebatur, magna stipante caterva,
Turpis adulterii mulier lapidanda reatu,
Quam pharisaea manus placido sub judice sistens
Cum damnare parat, plus liberat: omnibus illis
Nam simul e turbis proprio sine crimine nullus
Accusator erat, saxum qui missile primus
Sumeret, obscoenae feriens contagia moechae.
Nec poterat quisquam, festucam vellere parvam

---

1) *Qua corpus erat* i. e. qua homo, secundum naturam humanam, quatenus habebat corpus humanis obnoxium miseriis.

Ex oculo alterius, proprio qui lumine grandem
Sciret inesse trabem. Profugus sic ille recessit.
Impetus et clemens donat sententia culpam,
Jam non peccandi sub conditione solutam.
Nam vomitum quicunque suum canis ore relambit,
Nec veterem studet hic veniam, nec habere futuram,
Hujus damna tenens, hujus compendia perdens.
Inde means genitum cernit considere caecum,
Qui male praegnantis delapsus ventre parentis,
In lucem sine luce ruit. Tunc sanguinis ille
Conditor humani mundique orientis origo,
Imperfecta diu proprii non passus haberi
Membra operis, natale lutum per claustra genarum [1])
Illiniens, hominem veteri de semine supplet.
Nec visum tamen ante capit, quam voce jubentis
Accepta Domini Siloam venisset ad undam
Et consanguinei fotus medicamine limi
Pura oculos fovisset aqua; mox ergo gemellae

1) *Per claustra genarum*, super oculos ejus clausos. *Veteri de semine*, de limo, unde factus est primus homo, quem propterea mox v. 260. consanguineum vocat.

Vultibus effulgent acies, tandemque merentur
Ignotum spectare diem. Cognoscite cuncti,
Mystica quid doceant animos miracula nostros.
Caeca sumus proles miserae de fetibus Evae
Portantes longo natas errore tenebras.
Sed dignante Deo mortalem sumere formam
Tegminis humani, facta est ex virgine nobis
Terra salutaris [1]), quae fontibus abluta sacris,
Clara renascentis reserat spiramina lucis.
Bethaniaeque solum repetens intrarat ibique
Lazarus occidua tumulatus sorte jacebat
Jam quarto sine luce die claususque sepulcri
Marmore, corruptum tabo exhalabat odorem.
Flebant germanae, flebat populatio praesens,
Flebat et Omnipotens, sed corpore, non deitate,
Exanimesque artus illa pro parte dolebat,
Qua moriturus erat lacrymisque implevit amicum,
Majestate Deum. Quid credere, Martha, moraris?
Quidve, Maria, gemis? Christum dubitatis, an unum
Possit ab infernis hominem revocare cavernis,
Qui dabit innumeras post funera surgere turbas?

---

1) *Terra salutaris.* Virtute hujus partus terris jam illuxit salus, quae per baptismum applicata nobis quoque illucescit.

Ergo ubi clamantis Domini sonuit tuba dicens:
Lazare, perge foras; magno concussa pavore
Tartara dissiliunt: erebi [1]) patuere recessus,
Extremuit lethale chaos mortisque profundae
Lex perit, atque anima proprias repetente medullas
Cernitur ante oculos vivens astare cadaver.
Postque sepulcralem tamquam recreatus honorem
Ipse sibi moriens et posthumus exstat et haeres.

Utque caduca vagi contemnens culmina secli
Monstraret se rite Deum, non curribus altis,
Qui pompae mortalis honor rapidisque quadrigis
Pulvereum sulcavit iter, nec terga frementis
Ardua pressit equi, phaleris qui pictus et ostro
Ora cruentatum mandentia concutit aurum.
Sed lento potius gestamine vilis aselli
Rectori suffecit honos, levisque ungula cujus
Ut tanto sessore decus mirabile portans
Nobilior sub fasce foret [2]), non illius impar,
Qui patulo Christum licet in praesepe jacentem

---

1) *Erebi*, sedis mortuorum, inferni, qui Hades dicebatur.

2) *Sub fasce foret.* Haec in prosa ita reddit Sedulius: „Cujus ungula non pretio magna, sed merito tanti sessoris claruit sub fasce (onere, quod gestabat) nobilior.

Agnovit tamen esse Deum. Plebs omnis adorans
In solido molles subjecit tramite vestes.
Dicite, gentiles populi, cui gloria regi
Talis orbe fuit? cui palmis compta, vel umquam
Frondibus arboreis laudem coelestibus hymnis
Obvia turba dedit? Domino nisi cum Patre Christo.
Qui regit aethereum princeps in principe[1]) regnum.

LIBER QUINTUS.

Has inter virtutis opes jam proxima paschae
Coeperat esse dies, Domini cum gloria vellet
Ponere mortalem vivamque resumere carnem
Non aliam, sed rursus eam, quam munere plenam
Lucis ab infernis relevans ad sidera duxit.
Exclamansque palam: Pater, ista memet ab hora
Salvifica: sed in hac ideo veni tamen horam;
Clarifica, dixit, nomen tuum; magnaque coelo
Vox resonans venit per nubila: Clarificavi,
Clarificabo iterum. Quid apertius est Patre teste,
Coelo assertore? At nec sic agnoscere Christum
Gens voluit judaea Deum; pars esse ferebat
Hoc tonitrum; pars angelicam crepuisse loquelam.

---

1) *In principe*, in Spiritu sancto. Libenter enim patres doxologiam efferunt: *Patri cum Filio in Spiritu sancto.*

O gens caeca oculis, o gens durissima corde!
Non tonitrus potuit Christum sive angelus ullus
Auctorem generasse suum, qui, nomine Patris
Audito, responsa daret, sed ab ore Tonantis
Natum agnoscentis, populus quo crederet astans,
Vox emissa suo respondit consona Verbo.
Annua tunc sacrae celebrans per munera coenae
Paschales ex more dapes humilemque ministrum
Se faciens et grata suis exempla relinquens
Assurgit famulisque libens famulatur et omnem
Linteolo accinctus tantum inclinavit honorem,
Discipulis ut sponte lavans vestigia cunctis
Nec Judam exciperet, quem proditionis iniquae
Noverat auctorem. Sed nil tibi gloria, saeve
Traditor, illa dabat pedibus consistere mundis [1]),
Qui sensu pollutus eras, velut omne sepulcrum
Exteriora gerens albae velamina formae,
Sordibus interius foedoque cadavere plenum.
Nec Dominum latuere doli, scelerisque futuri
Prodidit auctorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat: nam corporis atque
Sanguinis ille sui postquam duo munera sanxit,
Atque cibum potumque dedit, quo perpete nunquam

1) *Pedibus consistere mundis*, sed nil tunc gloriae consecutus es, ut mundus videreris vestigiis; ita auctor in prosa.

Esuriant sitiantque animae sine labe fideles:
Protinus in Judam, sedes ubi livor habebat,
Spiritus intravit teterrimus armaque sumens
In Dominum, servile dedit consurgere bellum,
Pactus grande nefas quavis mercede: nec illi
Culpa datur pretio, sed inhaerent crimina facto.
Tantundem sceleris, terrena numismata sumens
Argenti parvo caecatus munere gessit,
Quantum cuncta simul terrarum, regna, marisque
Divitias omnemque vagis cum nubibus aethram (*f.* aethra)
Si caperet, gesturus erat: neque enim bona mundi
Sufficerent magni fuso pro sanguine Christi,
Qui pater est mundi, qui fecerat hunc quoque nasci.
Atque utinam sterili damnatus matre nequisset
Natalem sentire diem, nec luminis hujus
Hausisset placidas flabris vitalibus auras
Aeterno torpore latens, miseroque fuisset
Sors melior nescire datam, quam perdere vitam;
Aut male fusus humo confestim munera lucis
Perderet [1] ut pulvis, quem ventus projicit ingens

1) *Aut male fusus humo* etc., quae ita in prosa reddit Sedulius: „Aut confestim ut meruit procreari, meruisset et mori“.

A facie terrae rapidisque volatibus actus
Spargitur in vacuas nebulis obscurior umbras.
Tune cruente, ferox, audax, insane, rebellis,
Perfide, crudelis, fallax, venalis, inique,
Traditor immitis, fere proditor, impie latro,
Praevius horribiles comitaris signifer enses?
Sacrilegamque aciem, gladiis sudibusque minacem,
Cum moveas, ore ora premis mellique venenum
Inseris et blanda Dominum sub imagine prodis?
Quid socium simulas et amica fraude salutas?
Numquid terribiles aut pax conjurat in enses [1],
Aut truculenta pio lupus oscula porrigit agno?
Traditus ergo viris operator sanctus iniquis,
Consuetam non liquit opem pueroque revulsam
Ense Petri, ne qua pius a pietate vacaret,
Reddidit auriculam; nec enim vindicta Tonanti
Conveniens humana fuit, qui millia Patrem
Angelicas sibimet legiones poscere posset
Plus duodena dari, si mallet sumere poenas
De meritis, quam sponte suas ignoscere plagas.
Tunc parci mucrone jubet, quia venerat ipse
Ponere pro cunctis animam, non tollere cuiquam.

---

1) *Conjurat in enses*, in caedem, ad faciendam caedem.

Namque Petro clara jamdudum voce fatenti
Cum Domino se velle mori, Prius aliger, inquit,
Quam gallus cantet, hac me ter nocte negabis,
Non reprobando fidem, sed praedicendo timorem.
Continuo ad tristes Caiphae deducitur aedes.
Ille sacerdotum fuerat tunc denique princeps
Et princeps scelerum, namque hoc residente cathedra
Pestifera, falsis agitatum testibus ardet
Concilium, jam jamque volant mendacia mille
In Dominum, vanis hominum conflata favillis
Et pereunt levitate sui, velut ignis oberrans
Arentes stipulas, vires cui summa[1] cremandi
Materies infirma rapit, victoque furore
Labitur invalidae deformis gloria flammae.
Postquam nulla dolis patuit via, brachia tolli
Armat in insontem saevas furor: heu mihi! quantis
Impedior lacrymis rabidum memorare tumultum
Sacrilegas movisse manus? non denique passim
Vel colaphis pulsare caput vel caedere palmis,
Aut spuere in faciem plebs exsecranda quievit

---

1) *Summa.* In prosa supplet Sedulius *cacumina.*

Ille tamen patiens subjecto corpore totum
Sustinuit nostraeque dedit sua membra saluti.
Namque per hos colaphos caput est sanabile nostrum,
Haec sputa per Dominum nostram lavere figuram,
His alapis nobis libertas maxima plausit.
At senior [1]), cui cuncta potens praedixerat auctor,
Quae ventura forent, quoniam transire nequibat
Infectum, quod Christus ait, se prorsus adesse
Ipsius ex sociis, semel ac bis terqae negavit
Et gallus cecinit; completa est sanctio Christi
Et sensus rediere Petri: memor ille malorum
Immemoris damnavit opus gemituque sequente
Culpa fugit, cedunt lacrymis delicta profusis
Ét dulcem veniam, fletus, generastis, amari.
Jamque dies aderat, nocturna moestior umbra,
Flagitium visura novum tenebrisque remotis
Pandebat populis judaeae crimina gentis.
Mox igitur Dominum Pilati ad moenia duci
Nexibus astrictum Judas ut vidit iniquus,

---

1) *At senior* scil. Petrus, quem nonnulli putant apostolorum fuisse seniorem. *Auctor* i. e. Christus. *Se prorsus adesse.* Compositum adesse pro simplici *esse* ab aliis quoque usurpatur.

Diriguit scelerisque sui commercia reddens
Incassum facti pretium, non facta reliquit [1].
Quidnam etenim prodest illic trepidare timore,
Nullus ubi timor est? aut quae confessio tetro
Lucet in inferno, cum jam demersa securis
Arboris infandae radicibus, exitialem
Quae peperit fructum, feralia germina vertat
Funditus et dignis pereant mala robora flammis?
Continuoque trucis correptus mente furoris
Se quoque morte petit; quamquam tunc sanior esset,
Cum scelus ulcisci praecurreret [2], ipsaque dirae
Guttura vocis iter, cuncti quae vendere mundi
Ausa redemptorem, nodatis faucibus angens

---

1) *Non facta reliquit.* In prosa: „Pecuniam, funeream mercedem scil. cruoris innoxii restituens saevis dispensatoribus ac refundens, pretio criminis sese vacuavit ille, non crimine“. *Illic trepidare timore,* scil. tunc incipere timere et dolere, cum jam nimis sero est, h. e. in ipso judicio (ut explicatur in prosa), ubi correctionis tempus et spatia non habet infructuosa formido.

2) *Praecurreret.* Sanior fuit Judas, cum se poena dignum jam hac in vita judicaret, quam cum crimen committeret. Quamvis et hinc culpandus, quod desperaret. *Animam.* More Scripturae animam ponit pro toto homine. *Lenior ira,* poena, vindicta.

Infelicem animam laqueo suspendit ab alto.
Lenior ira quidem tantae pro crimine culpae,
Cunctorum cui nulla foret par poena malorum.
Exitus hic mortis tamen et sublime cadaver
Ostendit populis, quanto de culmine lapsus
Pridem discipulus, qui nunc reus, alta relinquens
Sidera, tartareum descendit ad usque profundum;
Tunc vir apostolicus, nunc vilis apostata factus.
At Dominus patiens cum praesidis ante tribunal
Staret, ut ad jugulum ductus mitissimus agnus
Nil inimica cohors insontis sanguine dignum
Repperiens, regem quod se rex dixerat esse,
Objicit, et verum mendax pro crimine ducit.
Nec mirum, si jura Dei gens perfida vitet
Imperiumque neget, lucos quae semper amavit,
Idola dilexit; simili nam more furentes,
Tunc coluere Baal, nunc elegere Barabbam,
Damnatoque pio conservatoque protervo,
Mutavit per utrumque viam sententia justam.
Auctor mortis erat [1], jussus qui sumere lucem;
Auctor lucis erat, jussus qui sumere mortem.

---

1) *Auctor mortis erat*, scil. Barabbas, utpote *qui in seditione fecerat homicidium* Marc. 15, 7.

Credite jam Christum, pro cunctis credite passum.
Quid dubitatis adhuc? en sectus terga flagellis,
Subditus opprobriis, poenas amplectitur omnes,
Ne dignus sentire necem vel latro periret.
Heu! falx torva patrum, segetem caesura nepotum,
Heu! facinus, Pilate, tuum! quot gesseris uno
Crimina judicio, vigili si mente notares,
Non solas lavisse manus, sed corpore toto
Debueras sacrum veniae sperare lavacrum.
Corripis insontem, sistis sub praeside regem,
Praeponis humana Deo; qua morte teneris,
Qui Dominum numerosa cruci per vulnera figis?
Cumque datus saevis ad poenam Sanctus abiret
Militibus, vilem rubri sub tegmine cocci
Vestitur chlamydem, species ut cuncta cruentae
Mortis imago foret; spinis circumdedit amplum
Nexa corona caput, quoniam spineta benignus
Omnia nostrorum susceperat ille malorum;
Implet arundo manum, sceptrum quod mobile semper,
Invalidum, fragile est, vacuum, leve: moxque alienos
Deponens habitus proprium suscepit amictum,
Scilicet humanae positurus tegmina carnis
Et sumpturus item, nil jam ut mutabile ferret,
Post mortem propria cum majestate resurgens,

Humano ponens mortalem tegmine carnem.
Nec sine divino constat moderamine gestum,
Quod vinum cum felle datum tristemque saporem
Suscipiens tetigit labiis, et ab ore removit.
Quippe necem parvo degustaturus amaram
Tempore, quam reduci contemnere carne pararet.
Protinus, in patuli suspensus culmine ligni,
Relligione pia mutans discriminis iram
Pax crucis ipse fuit, violentaque robora [1]) membris
Illustrans propriis, poenam vestivit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.
Neve quis ignoret, speciem crucis esse colendam,
Quae Dominum portavit ovans, ratione potenti
Quattuor inde plagas quadrati colligit orbis,
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacrae lambuntur sidere plantae,
Arcton dextra tenet, medium laeva erigit axem,
Cunctaque de membris vivit natura creantis,
Et cruce complexum Christus regit undique mundum.

1) *Violentaque robora*, lignum crucis, quod ipsi fuit instrumentum seu causa mortis violentae, suis membris illustravit. Ut deinde ostendat, quam veneranda sit crux, docet Christum naturae auctorem (v. 194.) per quatuor crucis membra vel brachia universum veluti mundum seu orbem occupasse vel esse amplexum.

Scribitur et titulus, Hic est rex judaeorum,
Quo nihil a deitate vacet; nam coelitus actum
Hoc hebraea refert, hoc graeca latinaque lingua.
Hoc docet una fides, unum ter dicere regem [1]).
Hujus in exuviis sors mittitur, ut sacra vestis
Intemerata manens, a Christo schisma vetaret.
Quin etiam insontis latere ex utroque cruentos
Constituere viros, meritum licet omnibus unum
Non faciat similis quamvis sententia [2]); namque
Inter carnifices sancto pendente latrones,
Par est poena trium, sed dispar causa duorum.
Hi mundo sunt quippe rei pro crimine multo;
Huic reus est mundus, salvatus sanguine justo.
Suppliciisque tamen rerum dominator in ipsis
Jura potestatis non perdidit: aequus utrumque
Judex namque tuens, hunc elegit, hunc reprobavit,
Amborum merita praecelso examine pensans.
Unus enim, quem vita ferox nec morte reliquit,

---

1) *Unum ter dicere regem*, Deum unum fateri trinum.

2) *Sententia*, scil. qua addicebantur Christus et duo latrones morti in cruce, non probat meriti paritatem.

In Dominum scelerata movens convicia, dictis
Mordebat propriis, et tamquam setiger hircus
Ore venenoso vitem lacerabat amoenam:
Alter, adorato per verba precantia Christo,
Saucia dejectus flectebat lumina, tantum
Lumina, nam geminas arcebant vincula palmas.
Quem Dominus, ceu pastor ovem deserta per arva,
Colligit errantem, secumque adducere gaudet
In campos, paradise, tuos, ubi flore perenni
Gramineus blanditur ager, nemorumque voluptas
Irriguis nutritur aquis, interque benigne
Conspicuos pomis non deficientibus hortos
Ingemit antiquum serpens habitare colonum.
Ambo igitur varium diverso calle latrones
Aggressi facinus violentum grande [1]) patrarunt.
Infernas adit ille fores, adit iste supernas;
Ille profunda sequens penetravit claustra gehennae,
Abstulit iste suis coelorum regna rapinis.
Interea horrendae subito venere tenebrae,
Et totum tenuere polum, moestisque nigrantem
Exsequiis texere diem; sol nube coruscos

1) *Varium, violentum, grande* tria sunt epitheta uni substantivo facinus accommodata: vel ita hoc incisum explicari potest: ambo patrarunt varium facinus, violentum, grande.

Abscondens radios, tetro velatus amictu,
Delituit, tristemque infecit luctibus orbem.
Hunc elementa sibi meruerunt cernere vultum [1]),
Auxiliis orbata Patris, laetata per ortum,
Moesta per occasum. Nam lux ut tempore fulsit
Nascentis Domini, sic hoc moriente recessit,
Non absens mansura diu, sed mystica signans
Per spatium secreta suum; quippe ut tribus horis
Coeca tenebrosi latuerunt sidera coeli,
Sic Dominus clausi triduo tulit antra sepulcri.
Nec tellus sine clade fuit, quae talia cernens
Funditus intremuit, dubioque in fine [2]) supremum
Expavit natura modum, ne cogeret omnem
Summus apex inferna petens succumbere molem,
Auctoremque sequens per tartara mundus abiret.
Sed pietas immensa vagas properabat ad umbras,
Perdita restituens, non consistentia perdens.

---

1) *Vultum* seu faciem orbis eclipsi et luctibus tristem.

2) *Dubioque in fine*, terra dubia haesit, an non instaret mundi finis, et summus apex, Dominus, ad inferos descendens cogeret omnem molem, naturam universam succumbere, interire.

Nulla tamen tanti metuerunt signa pericli,
Qui Dominum fixere cruci, quin insuper haustum
Cum peteret sitiens, unus de plebe nefanda
Peniculo [1]) infusum calamo porrexit acetum.
Manzeribus populis in deteriora volutis
Conveniens liquor ille fuit: nam dulcica vina
Sicut in horrendum dum convertuntur acetum,
A mensis projecta jacent: ita tempore prisco
Gens accepta Deo, nunc est odiosa propago.
Ergo ubi cuncta boni completa est passio Christi,
Ipse animam proprio dimisit corpore sanctam,
Ipse iterum sumpturus eam, quia mortuus idem,
Idem vivus erat, membris obeuntibus in se,
Non obeunte Deo, cujus virtute retrorsum
Infernae patuere viae, ruptaeque fatiscunt
Divisa compage petrae, rediviva jacentum
Corpora sanctorum fractis abiere sepulcris
In cineres animata suos; subitoque fragore
Illud ovans templum majoris culmina templi
Procubuisse videns, ritu plangentis alumni
Saucia discisso nudavit pectora velo,
Interiora sui populis arcana futuris
Jam reseranda docens, quia lex velamine Moysi
Tecta diu, Christo nobis veniente, patescit.

1) *Peniculo*, spongia; *manseribus*, degeneribus seu, ut mox explicat, in deteriora volutis.

Dic, ubi nunc, tristis, victoria, dic, ubi nunc sit,
Mors, stimulus, horrenda, tuus? quae semper opimis
Insaturata malis, cunctas invadere gentes
Poenali ditione soles; en pessima, non tu
Pervenis ad Christum, sed Christus pervenit ad te,
Cui licuit sine morte mori [1]), quique omnia gignens,
Omnia constituens, te non formavit: ut esses,
Semine vipereo culpa genitrice crearis,
Et, venia regnante, peris. Jam spiritus artus
Liquerat ad tempus, patulo jam frigida ligno
Viscera pendebant, et adhuc furor, arma ministrans,
Cuspide perfossum violat latus: eque patenti
Vulnere purpureus cruor et simul unda cucurrit.
Haec sunt quippe sacrae pro relligionis honore,
Corpus, sanguis, aqua, tria vitae munera nostrae.
Fonte renascentes membris et sanguine Christi
Vescimur, atque ideo templum deitatis habemur:
Quod servare Deus nos annuat immaculatum,
Et faciat tenues tanto mansore capaces.

---

1) *Cui licuit sine morte mori,* scil. quin mortis debito, ut reliqui omnes, esset obnoxius: vel quin maneret in statu mortis.

Ergo ubi depositi thesaurum corporis amplum
Nobilis accepit Domino locus ille jacente,
Nobilior surgente tamen, generatio fallax
Augebat sub corde nefas, quod nocte silenti
Discipuli Christum raperent et abisse referrent
Ter redeunte die, sicut praedixerat ipse.
Quo stimulante metu vigilum munimina poscunt
Plura dari saevaque locum obsidione teneri.
Si nondum post vincla crucis, post vulnera ferri,
Post obitum mortis numerosa caede cruentum,
Carnifices, implestis opus, nec creditis illum,
Qui toties imis animas produxit ab umbris,
Posse suam revocare magis, pejoribus aptos [1])
Consiliis armate dolos, signate sepulcrum,
Ponite custodes, monumento advolvite saxum.
Quis poterit servare Deum, cui cardine rerum
Cuncta patent? undis habitat, per tartara regnat,
Et coeli de nube tonat. Quid, saeve tumultus,
Excubiis deperdis opus? quid niteris illam
Explorare fidem, cui non vis credulus esse?
Coeperat interea post tristia sabbata felix
Irradiare dies, culmen qui nominis alti
A Domino dominante trahit, primusque videre

1) *Aptos,* callidos.

Promeruit nasci mundum atque resurgere Christum.
Septima nam Genesis cum dicit sabbata, claret,
Hunc orbis caput esse diem, quem gloria regis,
Nunc etiam proprii donans fulgore tropaei,
Primatum retinere dedit; hoc luminis ortu
Virgo parens [1]) aliaeque simul cum munere matres
Messis aromaticae notum venere gementes
Ad tumulum, vacuumque vident jam corpore factum,
Sed plenum virtute locum. Nam missus ab astris
Angelus amoti residebat vertice saxi,
Flammeus aspectu, niveo praeclarus amictu,
Qui gemina specie terrorem et gaudia portans
Cunctaque dispensans, custodibus igne minacem
Venerat in formam, Christum quaerentibus albam.
Illae igitur Dominum calcata vivere morte
Angelica didicere fide; perterritus autem
Miles in ancipiti retinet discrimine vitam.
Deserta statione fugax testisque timoris
Vera refert gratis; postquam data munera, fallit
Discipulumque globum placidi sub tempore somni

1) *Virgo parens.* Deiparam cum aromatibus perrexisse ad sepulcrum vix congruit narrationi evangelicae.

Clam sibi nocturna Christum abstraxisse rapina,
Compositus simulator ait. Fare, improbe custos,
Responde, scelerata cohors, si Christus, ut audes
Dicere, concluso furtim productus ab antro
Sopitos latuit, cujus jacet intus amictus,
Cujus ad exuvias sedet angelus? anne beati
Corporis ablator velocius esse putavit
Solvere contectum, quam devectare ligatum?
Cum mora sit furtis contraria, cautius ergo
Cum Domino potuere magis sua lintea tolli.
Mentita est vox vana sibi; tamen ista figuram
Res habet egregiam[1]: judaeis constat ademptum,
Quem nos devoto portamus pectore Christum.

Plange sacerdotes perituros, plange ministros
Et populum, Judaea, tuum pro talibus ausis.
Non tuba, non Unctus, non jam tua victima grata est,
Quaenam bella tibi clanget tuba rege perempto?
Quis tuus Unctus erit, quae verum amiseris Unctum?
Victima quae dabitur, cum victima pastor habetur?

---

1) *Res habet egregiam*, tota scil. haec res, quae a judaeis gesta est, sensum habet spiritualem. Nam revera ipsis Christus propter eorum incredulitatem spiritualiter ablatus est. — *Unctus*, Messias, sacerdos seu generatim sacerdotium.

Discedat synagoga suo fuscata colore,
Ecclesiam Christus pulchro sibi junxit amore:
Haec est conspicuo radians in honore Mariae:
Quae cum clarifico semper sit nomine mater,
Semper virgo manet; hujus se visibus astans
Luce palam Dominus prius obtulit [1], ut bona mater
Grandia divulgans miracula, quae fuit olim
Advenientis iter, haec sit redeuntis et index.
Mox aliis conviva potens in fragmine panis
Agnitus enituit, qui verus panis apertis
Semper adest oculis, fidei quos gratia claros
Efficit, ut Dominum viventem cernere possint.
Saepe dehinc proprios diversi temporis horis
Discipulos manifestus adit, vescentibus illis

---

1) Confirmat hic Sedulius clare *piam* christianorum traditionem, Christum sanctissimae matri suae primum apparuisse. Advertit autem Arevalus h. in l. *in cod. vatic.* rec. chartac. 349. Miscelleanorum reperire opusculum *de tribus apparitionibus D. N. J. Christi*, quae in Evangelio non habentur. Prima fuit Mariae, matri suae sanctissimae; secunda Jacobo Alphaei; tertia Josepho, qui Dominum sepelivit. Auctor probat, primo ante omnes Dominum matri suae apparuisse ex Ambrosio l. 3. *de virgin.*, et Augustino serm. *in sabbato* post pascha, et ex *rationali divinor. offic.*: „Et sic, inquit, romana sentire videtur Ecclesia, quae prima die resurrectionis scil. in pascha apud s. Mariam Majorem celebrat stationem.“

Extemplo nunc ora ferens [1]), nunc piscis obusti
Atque favi mandens epulas, quo rite doceret,
Corporeas res esse dapes seseque videri
In membris, quibus ante fuit. Formidine rursus
Plebis apostaticae, Dominum quae coeca negasset,
Cum foribus clausis resideret turba fidelis,
Pace salutantis sese intulit, atque foratas
Expediens palmas nudat latus: ast ibi Thomas,
Cui Didymus cognomen erat, cum fratribus una
Non fuerat, dubiamque fidem sub corde gerebat,
Donec rursus eo pariter residente veniret,
Qui nunquam subtractus erat. Tunc limine clauso
Constitit in medio, non dedignatus apertum
Discipulo monstrare latus, tactuque probari
Vulneris, et mentem patienter ferre labantis.
Agnitus hinc potius, quod sit dubitantis amicus.
Quisquis enim artifices coeca sub imagine fraudes
Instruit et vanas cupit exercere figuras,
Non vult agnosci, non vult sua facta requiri,
Ut lateant sub nube doli, nebulaque recludens
Omnia, sollicitos odit simulator amicos.
Gnarus item Dominus, Petro piscante per aequor
Cum sociis, captum esse nihil, dimittere lina

1) *Ora ferens*, palam se ostendit.

In dextras hortatur aquas: mox gurgite clauso
Pendula fluctivagam traxerunt retia praedam,
Per typicam noscenda viam[1]): nam retia dignis
Lucida sunt praecepta Dei, quibus omnis in illa
Dextra parte manens concluditur, ac simul ulnis
Fertur apostolicis Domini ad vestigia Christi.
Nec piscis prunaeque vacant, et panis in uno
Discipulis inventa loco; quisnam ambigat, unam
His rebus constare fidem, quippe est aqua piscis[2]),
Christus adest panis sanctusque Spiritus ignis.
Hinc etenim abluimur, hoc pascimur, inde sacramur.
Tunc epulis praeceptor eos invitat edendis,
Alloquiis de more piis mensamque petentes.
Unanimes nota Domini bonitate fruuntur,
Et Christum sensere suum, modicoque paratu
Postquam victa fames, et surrexere relictis

---

1) *Per typicam noscenda viam*, quae ita in prosa explicat Sedulius: „Tale ergo genus miraculi non vulgari facto sentiri, sed typica debet intelligentia ponderari.« Illius miraculi dein expllcat significationem.

2) *Aqua piscis*, adest aqua, in qua solent esse pisces et qua adumbratur fons baptismalis, ex quo prodeunt christiani veluti pisciculi rationales a Christo per suos ministros capti. Cf. *opusc.* VII. 147. annot.

Rite toris, an corde Petrus se diligat alto,
Explorat Dominus. Petrus annuit: ergo nitentes
Pastor amans augere greges, operario in omni
Parte bono commendat oves, commendat et agnos.
Hoc terno sermone monens, ut terna negantis
Culpa recens parili numero purgata maneret.
Inde sequenda docens, Pacem omnes, inquit, habete,
Pacem ferte meam, pacem portate quietam,
Pacem per populos monitis dispergite sanctis,
Et mundum vacuate malis: gentesque vocari
Finibus e cunctis, latus qua tenditur orbis,
Jussis mando meis, omnesque in fonte lavari.
Haec ubi dicta pio Dominus sermone peregit,
Bethaniae mox arva petit: coramque beatis
Qui tantum meruere viris spectare triumphum,
Aethereas evectus abit sublimis in auras.
Ad dextram sedet ipse Patris totumque gubernat
Jure suo, qui cuncta tenens excelsa vel ima,
Tartara post coelum penetrat, post tartara coelum.
Illi autem laetis cernentes vultibus altas
Ire super nubes Dominum, tractusque coruscos
Vestigiis calcare suis, veneranter adorant,
Sidereasque vias alacri sub corde reportant [1],

---

1) *Sub corde reportant*, cordibus revolvunt.

Quas cunctos doceant: testes nam jure fideles
Divinae virtutis erant, qui plura videntes
Innumerabilium scripserunt pauca bonorum.
Nam si cuncta sacris voluissent tradere chartis
Facta redemptoris, nec totus cingere mundus
Sufficeret densos per tanta volumina libros.

INDEX.

A. M. D. G.